

Kungl. Vetenskapsakademiens
Bibliotek
STOCKHOLM

A. L.
Tidskr.
Sv.

S V E A.

T I D S K R I F T

F Ö R

V E T E N S K A P O C H K Ö N S T.

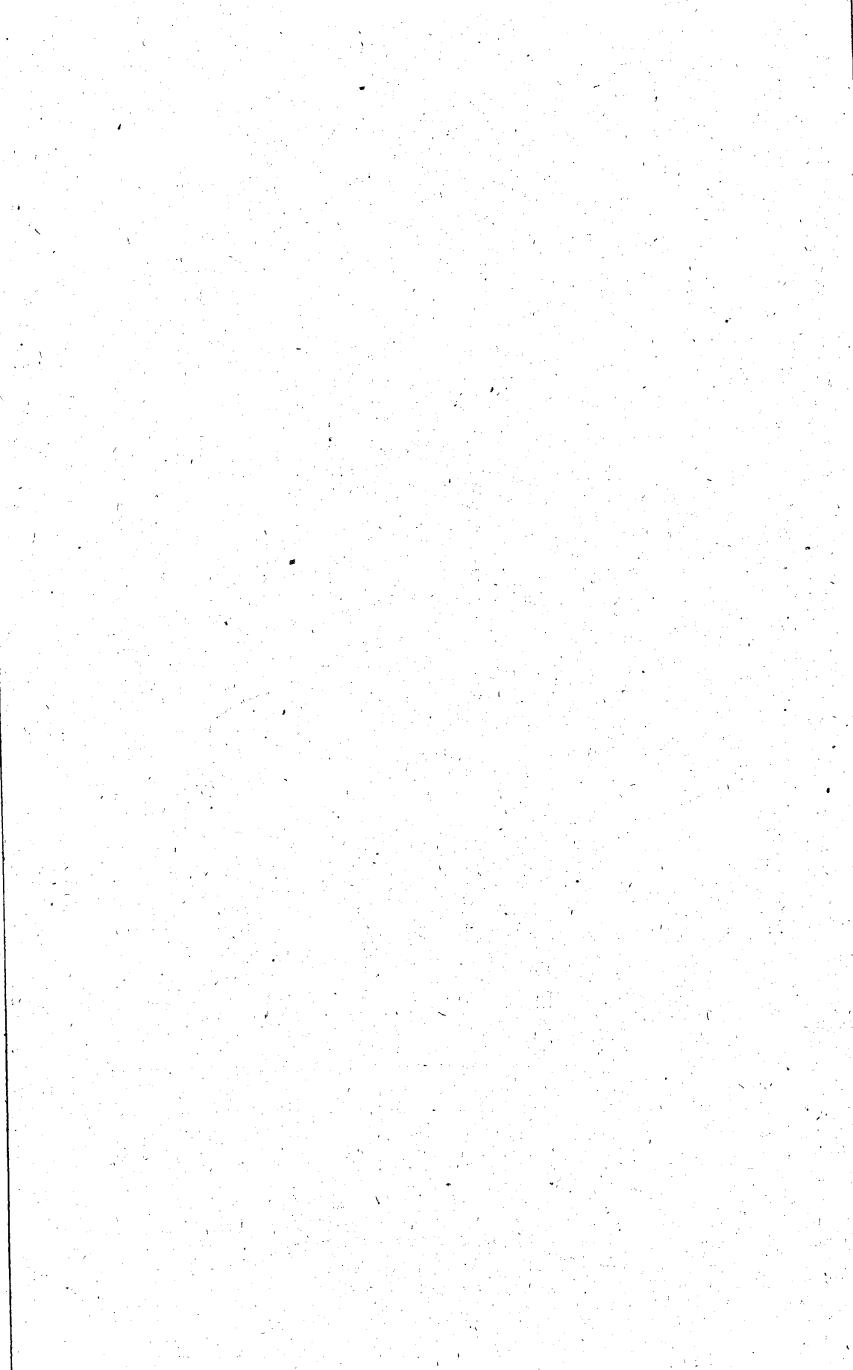
TREDJE HÄFTET.

U P S A L A

Palmblad & C.

1 8 2 0.

I N N E H Å L L.

- I. *Öfversigt Af Philosophiens Närvarande Tillstånd.*
Af S. GRUBBE. Sid. 1.
- II. *Gustaf Adolph i Tyskland. Epi-
ska Fragmenter.*
Af F. M. FRANZÉN. 65.
- III. *Om Penningen.* Af * (Insändt). 119.
- IV. *Undersökning, huruvida en dömd
förbrytare bör åga rättighet,
att välja emellan det af re-
genten under form af benåd-
ning beståmda straff och det
ådömda,* Af J. H. VOGT. 149.
- V. *Bref ifrån Rom.*
Af P. D. A. ATTERBOM. 175.
-

R Ä T T E L S E R :

- Sid. 4 rad. 7 står *Väldsamima*, läs *väldsammaré*
- " 35 - 22 st. *caussalitets förhållande*; l. *caussalitets-förhållande*
- " 39 = 23 st. *grund*; nämligen *tinget i sig sjelf*, så m. m.
l. *grund*, nämligen *tinget i sig sjelf*; så m. m.
- " 44 = 26 st. *ofta*; att m. m. l. *ofta*, att m. m.
- " - - - st. *voro*, l. *vore*
- " 105 vers. 5 st. *i luften så väl som på fältet*; l. *i andarnas värld som i denna*
- " 115 vers. 3 och 4 läses så:
*Mån har Sverige som Sparta: de gå med en ny Leonidas
Glade till offerdåd för det eviga fäderneslandet.*
-

ÖFVERSIGT

AF

PHILOSOPHIENS NÄRVARANDE TILLSTÅND.

—

Snart äro fyra decennier förflutna, sedan Kant genom sin Kritik af det rena förnuftet väckte den philosophiska forskningsandan till ett nytt lif, och derigenom föranledde alla de djupa speculativa undersökningar, med hvilka allt ifrån denna tid så många i synnerhet af Tysklands störste Tänkare sysselsatt sig. Ehuru delade meningarne ock må vara rörande dessa forskningars egentliga värde, och den vinst Vetenskaperna eller Samhället af dem dragit; så måste det dock utan tvifvel allmänt medgifvas, att de böra räknas ibland de märkvärdigaste af det närvarande, på märkvärdigheter så rika, tidehvarfvets litterära phenomener, i hänseende så väl till den sjelfständighet, den dristighet och den ansträngning af förnuftets hela kraft, hvilken i dem på ett omisskänneligt sätt röjer sig, som till det stora inflytande (man må nu anse detta för välgörande eller skadligt), hvilket de haft på nästan alla bildningens delar. Man har ej kunnat undgå, att inse eller åtminstone misstänka, huru mycket denna så kallade nyare Philosophi medverkat, att bereda den brytning i det allmänna tänkesättet, hvilken under de sednast för-

flutna åren ägt rum, samt att föranleda de nya åsigt-
ter; hvilka man sökt göra gällande, ej blott inom
Vetenskapernas, utan äfven inom Religionens och
Konstens områden; och efter de olika sätt, på hvil-
ka man bedömt sjelfva dessa nyheter, har Philoso-
phien, såsom deras förnämsta källa, blifvit ett före-
mål ömsom för de högsta låford och de svåraste
anklagelser.

Det är anmärkningsvärdt, att denna vetenskap-
liga revolution tilldragit sig under samma tid, som
en ej mindre vigtig politisk, och fortgått vid sidan
af denna sistnämnda. Under det ett af Europas
största och mäktigaste folk reste sig i massa, för att
störta en föråldrad Samhällsbyggnad och på dess rui-
ner uppföra en ny, börjades hos ett annat det ej
mindre djerfva försöket, att på en ny väg tränga
tillbaka till de yttersta grunderna för allt menskligt
vetande, och på dem bygga ett oomkullstötligt och i
alla sina delar sammanhängande System, af hvilket
hvarje särskild Vetenskap blott skulle utgöra en me-
ra speciell tillämpning. Båda dessa hvälfningar haf-
va varit yttringar af ett och samma tidehvarfs revo-
lutionära anda: i båda har ock denna yttrat sig med
lika oemotståndlig magt, ehuru den visserligen för
öfrigt i dem yttrat sig på olika sätt, och antagit en
annan karakter inom tankens område, än den röjt
i den politiska verlden. Det låg i sakens natur, att

den politiska revolutionen tidigast och förnämligast borde utbryta hos ett folk, hvars verksamhet alltid varit hufvudsakligen riktad på det yttre, och i ett Rike, hvilket ibland det nyare Europas Stater så länge intagit ett af de första rummen: den vetenskapliga åter hos ett folk, hvilket, genom sin delning i många små Stater och den deraf följande bristen af en nationlig enhet, under de sista seklerna mer och mer nedsunkit i politisk vanmägt, men i stället riktat nästan hela sin verksamhet på det inre, och blifvit den vetenskapliga grundlighetens och den djupare forskningens hufvudsäte. I båda dessa hvälfningsar var frågan, icke om partiella och långsamt fortgående reformer, utan om en i ett ögonblick uppstående, fullkomligt ny skapelse. Båda togo under sin utveckling snart en helt annan vändning, än de första upphofsmännen åsyftat eller förmodat. Båda föranledde länge, i stället för allt det utlofvade goda, blott split, förvirring och anarchi: och under det man i det ena landet lättsinnigt experimenterade med en mängd af hastigt ombytta Statsförfattningar, såg man i det andra, oaktadt hvarje ny Reformatörs försäkran, att han nu ändteligen lyckats att finna den sanna, ovederläggliga och för alla tider gällande Philosophien, en ej mindre hastig omvexling af filosofiska Systemer.

Visserligen skulle det vara ganska orättvist, att utsträcka denna jämförelse alltför långt; i synnerhet

om man dermed åsyftade att väcka fruktan eller o-
 vilja mot den nyare Philosophien, såsom farlig för
 Religionen och Samhällsordningen. Utan tvifvel är
 det enligt sakens natur en ganska stor skillnad
 mellan en politisk revolution, hvilken satt i rörelse
 hela massan af ett lifligt och lättsinnigt Folk, och en
 vetenskaplig, hvars våldsamma skakningar stödnat
 inom kretsen af det lärda, eller åtminstone af det
 (i ordets vidsträcktare bemärkelse) bildade Publicum,
 om den ock medelbart, genom sina aflägsnare, men
 just derföre mera stilla och blott småningom märk-
 bara verkningar, haft ett icke obetydligt inflytande
 äfven på den större Folkmassans tänkesätt. Imeller-
 tid då likväl i båda fallen varit fråga om en revo-
 lution, bör det ej mycket väcka vår förundran, om
 den gäsning i sinnena och det svärmeri, som åtföljt
 båda dessa hvälfningar, i dem båda frambragt phe-
 nomener, hvilka till en viss grad liknat hvarandra.
 Också måste väl hvarje opartisk och tänkande erkän-
 na, att man i den skrytsamma ton, med hvilken så
 många Kantianer, Fichtianer och Schellingianer ut-
 basunat det nya philosophiska Evangelium deras Mä-
 stare skänkt världen, i deras blinda Sectanda, deras
 ytterliga paradoxi, och deras ofta pöbelaktiga pole-
 mik mot sina motståndare, återfinner grundragen
 af ett slags litterär Jacobinism och Sansculottism,
 hvilken icke utan allt skäl kan betraktas såsom en
 pendant till den politiska.

Om ingendera af de nämnda båda revolutionerna ännu kan sägas vara bragt till ett fullkomligt slut; så synes man likväl äga någon anledning att hoppas, att åtminstone deras våldsammare utbrott numera äro öfverståndna. Efter trettio års skakningar har den politiska världen återkommit till ett i någon mån lugnare tillstånd, så att frågan numera mindre är om en total och ögonblicklig omskapning, än om en vis och varsam förbättring af Statsförfattningarne. Äfven inom Speculationens område fortsattes kriget mellan de kämpande partierna numera åtminstone med något mindre häftighet, än det förut blifvit fördt. Vi hoppas ej bedraga oss, då vi antage, att detta icke har sin grund endast i de tvistandes trötthet och ett aftagande interesse för filosofiska forskningar, utan till någon del äfven deruti, att man mera allmänt börjat inse nödvändigheten af att i dessa forskningar förfara med lugnt alfvar och klar besinning. För hvar och en åter, som i denna sinnenstämning deltagar i tidens filosofiska undersökningar, måste det vara af största vigt, att genom en grundelig pröfning af de Systemer, mellan hvilka Tänkarnes bifall ännu är deladt, göra sig, så vidt möjligt är, reda för Vetenskapens hela närvarande tillstånd. Visserligen är det först efterverlden, som kan fälla ett fullständigt och i alla afseenden tillfredsställande omdöme om vår tids Filosofi. Ännu är den så kallade nyaste Philosophiens utveckling icke

slutad: den utgör ännu icke ett fulländadt Helt; och vi befinne oss dessutom ännu icke på tillräckligt afstånd ifrån den, för att kunna fullkomligt öfverse den i alla dess delar och med full noggranhet bestämma dessas förhållande till hvarandra. Imellertid får likväl detta icke afskräcka oss ifrån bemödandet, att, så vidt det låter sig göra, äfven ifrån vår ståndpunkt söka vinna en sådan, om ock mindre fullkomlig, öfversigt af vår egen tids filosofiska forskningar; och i sjelfva verket är det väl endast genom samtidens ofullkomligare pröfning af dem, som efterverldens säkrare omdöme kan förberedas. Vi behöfve ej säga mer, för att rättfärdiga åtminstone sjelfva afsigten med närvarande försök, hvilket är ämnadt att gifva, icke en fullständig öfversigt och pröfning af Philosophiens närvarande tillstånd, men likväl ett, måhända icke alldeles öfverflödigt, bidrag till en sådan.

Men innan vi ingå i denna framställning af Philosophiens närvarande tillstånd, torde det icke vara öfverflödigt, att yttra några ord med afseende på den tvist, hvilken äfven inom vårt land under de sednast förflutna åren blifvit förd rörande den så kallade nyaste Philosophien. Nästan i alla tider har Philosophien haft det sällsamma ödet, att under det den af en del blifvit upphöjd, såsom den första och vigtigaste af alla Vetenskaper, af andra åter antingen föraktas, såsom ett tomt och ofruktbart grubblande öfver ämnen, hvilka ligga utom

gränsorna för all mensklig kunskap, eller hatas och fruktas, såsom farlig för Religionen och Samhället. Äfven om den nyaste Philosophien höre vi dagligen dessa motsatta omdömen fällas. Vi kunne ej här uppehålla oss med någon undersökning rörande grunden till denna antagonism; men en temmeligen naturlig följd af densamma är det, att en afhandling, sådan som den närvarande, lätt kan komma att af båda partierna beskyllas för en alltför stor moderatism. Må man tillåta Författaren, att i detta hänseende med få ord afgifva sin enkla förklaring. Det är ej hans afsigt eller hans bemödande, att gå hvad man kallar en medelväg mellan de motsatta sätten att bedömma den nyaste Philosophien, utan blott, att gå den redliga forskningens raka och jämna väg, så vidt det är honom möjligt, att finna den. Om denna väg likväl skulle komma att blifva en medelväg, så vore felet (i fall det ändteligen skall vara ett fel), ej hans, utan blott deras, som åt ömse sidor afvikit ifrån den. Lugn och måtta i omdömen är föröfrigt i hans tanka ej detsamma, som köld och likgiltighet för sanningen. De som redan förut anse det för fullkomligen afgjort, antingen att den nyare Philosophien, såsom en sammangyttring af idel orimligheter, ej förtjenar någon vidare pröfning, eller ock att den, såsom utgörande höjden af all mensklig vishet, ej behöfver någon sådan pröfning, torde båda göra rättast uti, att lemna närvarande afhandling

alldeles oläst. Uttryckeligen förklarar och Författaren, att det ej är hans afsigt, att genom densamma leda hela det läsande Publicum till någon, vare sig fördelaktig eller ofördelaktig, opinion om den nyare Philosophien, emedan det för hela den del af detta Publicum, som ej sysselsatt sig med något egentligt studium af Philosophien, alldeles icke gifves någon möjlighet, att om densamma erhålla en öfvertygelse, som blir något annat, än blott en blind på auctoritet grundad fördom för eller emot något, som man ej förstår, hvaraf onekligen följer, att det för denna del af Allmänheten är det enda rätta, att afhålla sig ifrån alla omdömen öfver dessa ämnen. Blott åt dem, hvilka af sann inre kallelse göra Philosophien till föremål för ett verkligt och alfvarligt studium, men ännu ej hunnit göra sig fullkomlig reda för syftningen och innehållet af vår tids philosophiska forskningar, egnar Författaren denna afhandling, i det hopp, att den i någon mån torde kunna lätta deras bemödande, att lära rätt känna och bedömma dessa forskningar.

För att vinna ett redigt begrepp om Philosophiens närvarande tillstånd, är det oundgängligen nödvändigt, att man först och främst gör sig bekant med de philosophiska forskningarnes hela föregående utveckling, och i synnerhet med deras utveckling under de sednast förflutna decennierna, eller ifrån

den Kantiska Kriticismens uppkomst och utbredande. Ehuru vanligt det är, att man betraktar de många särskilda filosofiska Systemerna blott såsom en mängd af tillfälliga osammanhängande eller mot hvarandra stridande meningar; röjer det sig likväl ganska lätt vid ett grundligare studium af Philosophiens Historia, att alla tiders Speculation utgör ett stort Helt af oafbrutet fortsatta och mot ett yttersta mål framskridande forskningar, en kedja, i hvilken hvarje länk står i sammanhang med alla de öfriga. Det närvarande tidehvarfvets Philosophi har blifvit förberedd genom alla de föregåendes: det är genom alla föregående tiders forskningar, som Speculationen blifvit förd till den ståndpunkt, på hvilken den i det närvarande ögonblicket befinner sig: det är derföre endast under det vilkor, att man äger en noggrann och fullständig kännedom af alla dessa föregående tiders Philosophi, som man kan fullkomligt förstå och rätt bedömma våra dagars filosofiska Systemer, så vida dertill fordras, att man skall känna dem genetiskt, eller att man skall känna alla de anledningar, af hvilka de uppkommit, och derigenom kunna för sig förklara deras ursprung. Men i synnerhet förutsättes för möjligheten af en sådan genetisk kännedom af Philosophiens närvarande tillstånd, att man gjort sig tillräckligen bekant med den närmast föregående tidens filosofiska Systemer, emedan det naturligtvis är genom dessa, som Philosophiens närvarande tillstånd närmast blifvit

förberedt. Huru omöjligt skulle det icke till exempel vara, att rätt förstå och bedömma Schellings System, om man ej förut känner det Kantiska och det Fichteska, genom hvilka det förstnämnda blifvit föranledt? En stor del af de oriktiga omdömen, hvilka ofta blifvit fälde om detta eller andra af den närvarande tidens Systemer, hafva just haft sin grund i bristen af en sådan kännedom om deras sammanhang med den föregående tidens Speculation.

I anledning häraf borde vi kanhända, för att rätt utreda Philosophiens närvarande tillstånd, börja med en fullständig exposition af den nyare Philosophiens hela föregående utveckling, åtminstone allt ifrån den Kantiska Kriticismens uppkomst. Men då detta skulle leda till en vidlyftighet, genom hvilken vi alldeles skulle öfverskrida gränserna för en afhandling, ämnad att införas i en Tidskrift, måste vi åtnöja oss med, att rörande de i den föregående tidens Speculation liggande anledningar, genom hvilka Philosophiens närvarande tillstånd blifvit förberedt, endast nämna det mest outhärliga. Om den Kantiska Kriticismen torde vi få förutsätta, att denna afhandlings Läsare förut äga någon kännedom, då man af denna Lära har, utom sjelfva de Kantiska skrifterna, så många andra till en del åtminstone brukbara framställningar, och det derföre vore tämmeligen öfverflödigt, att öka deras antal med en

ny. Deremot torde det ej vara lika öfverflödigt, att vi uppehålle oss något vid de philosophiska åsigter, hvilka af Kriticismen närmast föranleddes, och i synnerhet vid Fichtes Vetenskapslära.

För att rätt fatta syftningen af den Kantiska Kriticismen, och för att förstå de anledningar, hvilka den innehöll till de sedermera uppkomna Systemerna, måste man erinra sig, att det egenteligen var tvenne hufvudfrågor, på hvilka Kant i sitt försök att åstadkomma en reform af Philosophien fästade sin uppmärksamhet, och hvilka han genom sin Kritik af det rena förnuftet sökte besvara. På ena sidan fann han sig nemligen genom allt det otillfredsställande i den föregående tidens Dogmatism uppfordrad till en undersökning rörande sjelfva möjligheten eller omöjligheten af en Metaphysik i ordets hittills vanliga bemärkelse, det vill säga, af en Vetenskap, hvilken borde innehålla en demonstrerad och apodiktiskt viss kunskap om tingens sanna och yttersta väsende, och i synnerhet om de öfversinnliga ämnen, hvilka i moraliskt och religiöst hänseende äro för menniskan af det högsta interesse, nemligen Guds existens, viljans frihet och själens odödlighet. På den andra åter föranleddes han genom den tvist, som blifvit förd mellan Empirismen och Rationalismen angående ursprunget af all menskelig kunskap, samt i synnerhet genom Humes Scepticism,

hvilken tycktes sluta denna tvist med upphäfvandet af all kunskaps objectivitet, till att fatta frågan om all kunskaps möjlighet, ursprung och objectiva realitet ur en högre synpunct, än den någonsin förut blifvit fattad, och att söka besvara den i hela dess vidd. På båda dessa problemer gjorde Kant lika mycket afseende, och det var detta dubbla ändamål, som bestämde hela riktningen af hans filosofiska forskningar. Det är nemligen klart, att han, för att besvara de båda nämnda frågorna, icke hade någon annan utväg, än att företaga sig en grundelig, vetenskaplig undersökning om den menskliga kunskapsförmågan i alla dess yttringar och modificationer. Frågan om objectiviteten, eller om ursprunget och giltigheten af all den kunskap, som utgör vår egentligen så kallade erfarenhet, ledde nödvändigt till en undersökning om sinnlighetens och förståndets väsende och lagar, emedan det är genom dessa förmögenheter yttring, som vi erhålle all vår erfarenhet. Frågan åter om möjligheten och giltigheten af en kunskap om det öfversinnliga ledde lika nödvändigt till en undersökning om förnuftet, betraktadt såsom förmåga af ideer, emedan alla våra föreställningar om det öfversinnliga utgöras af ideer, efter den bemärkelse, hvaruti Kant tog detta ord. Vi vilje ej dermed säga, att Kant helt och hållet afsöndrat de nämnda frågorna från hvarandra: detta var i anseende till deras nära sammanhang med hvarandra hvarken möjligt eller tjenligt; ingendera af dem kunde

fullständigt besvaras på annat sätt, än genom en granskning af hela kunskapsförmågan. Imellertid följer det af sakens natur, att det i synnerhet är i de delar af Kants Kritik, hvilka innehålla Kritiken af sinnligheten och förståndet (det vill säga: i den transcendentella Æsthetiken och i den transcendentella Logikens förra del, eller Analytiken), som hans förklaring af objectiviteten måste sökas, då det deremot hufvudsakligen var uti Kritiken af förnuftet i inskränkt bemärkelse (det vill säga: i den transcendentella Dialektiken), som han sysselsatte sig med frågan om möjligheten eller omöjligheten af en kunskap om det öfversinnliga.

Kants Kritik af det rena förnuftet låter jämföra sig med Lockes Försök om det menliga förståndet i det hänseendet, att uti båda dessa arbeten är fråga om en fullständig undersökning om kunskapsförmågan i alla dess yttringar, samt att denna undersökning af båda dessa Tänkare betraktas såsom utgörande den egentliga grundläggningen till all Philosophi. Men den Kantiska undersökningen om kunskapsförmågan åtskiljer sig ifrån den Lockiska derigenom, att den är djupare och grundligare, och derföre leder till helt andra resultat. Locke börjar med att söka bevisa, att det ej gifves några medfödda begrepp, och således ej någon kunskap a priori, och hans uppgift är att visa, huru all mänsklig kunskap består, dels i det

yttre och inre sinnets enkla föreställningar, dels i de så kallade sammansatta, hvilka äro bildade af de förstnämnda, och huru således alla föreställningar ytterst leda sitt ursprung af den sinnliga varseblifningen. Kant åter utgår ifrån att bevisa, att det gifves kunskap a priori (ehuru denna ej består i medfödda begrepp), emedan det gifves i vårt medvetande föreställningar, hvilka äro absolut allmänna och nödvändiga, och således ej kunna leda sitt ursprung af den sinnliga varseblifningen, då de föreställningar, hvilka äro hemtade af denna, aldrig kunna blifva mer än comparatift allmänna, och aldrig kunna få apodiktisk utan blott assertorisk visshet. Såsom exempel på sådana absolut allmänna och nödvändiga föreställningar anför Kant de matematiska begreppen och axiomerna, de allmänna begrepp och lagar, hvilka vi i all erfarenhet använda, och hvilka egentligen gifva denna sin objectivitet (t. ex. caussalitetslagen), och ändteligen de ur förnuftet outplånliga ideerna om det öfversinnliga, som ligger utom gränserna af all erfarenhet. Då nu dessa allmänna och nödvändiga föreställningar icke kunna leda sitt ursprung af den sinnliga varseblifningen, och således måste vara a priori, eller hafva sin grund i sjelfva Intelligensens väsende; så blef det, i anledning häraf, hufvudföremålet för Kants kritik, att utreda möjligheten och gilltigheten

af all sådan kunskap a priori; och han egnade på ett så uteslutande sätt sin uppmärksamhet åt denna frågas besvarande, att han nästan glömde, eller åtminstone blott i förbigående besvarade den andra till en fullständig undersökning om den menckliga kunskapsförmågan hörande frågan, nemligen om möjligheten och ursprunget af det empiriska i våra kunskaper, det vill säga, af sensationerna: Denna ofullständighet eller ensidighet låter imellertid lätt förklara sig deraf, att den förnämsta svårigheten vid båda de hufvudproblemer, hvilkas upplösning Kant åsyftade, nemligen det om objectivitetens förklaring, och det om möjligheten af en kunskap om det öfversinnliga, just bestod deruti, att i båda förutsätas vissa föreställningar a priori, hvilkas möjlighet det syntes svårt att förklara, sedan det genom Locke och hans efterföljare blifvit bevisadt, att det ej gifves några medfödda begrepp. Kant sysselsatte sig derföre nästan endast med att förklara det rena eller det som är a priori i den menckliga kunskapsförmågan, hvaremot han i afseende på det empiriska eller sensationerna åtminstone uttryckte sig så, som ville han bibehålla det populära och i den Lockiska Empirismen upptagna föreställningssättet, att sensationerna leda sitt ursprung af de yttre tingens inverkan på oss.

På hvad sätt nu Kant genom sin Kritik besva-

rade den nämnda hufvudfrågan om möjligheten af en kunskap a priori (eller, efter Kants uttryck, om möjligheten af synthetiska omdömen a priori), och huru han genom besvarandet af denna fråga sökte på ena sidan utreda objectiviteten, och på den andra bevisa omöjligheten af all egentlig theoretisk kunskap om det öfversinnliga, (hvarom, enligt denna lära, endast en praktisk eller moralisk tro blir qvar), måste vi, såsom redan är nämnt, för att undvika en alltför stor vidlyftighet, här förutsätta såsom bekant. Deremot torde vi, för att med få ord angifva, huru Fichte af Kriticismen föranleddes till sin djerfvare Idealism, böra kasta en blick på de närmast föregående försöken, att dels interpretera och förbättra, dels vederlägga den Kantiska läran.

Det sätt, hvarpå Kriticismen af dess flesta anhängare fattades, bestämdes hufvudsakligen genom den nyss nämnda ofullständigheten af den Kantiska undersökningen, eller derigenom att Kant nästan endast reflecterade på möjligheten och ursprunget af det rena i människans kunskaper, och deremot blott i förbigående omtalade det genom sensationerna gifna empiriska, utan att ingå i någon vidare förklaring deraf. Kant hade egentligen bemödat sig att upptäcka och angifva alla de rena eller allmänna och nödvändiga föreställningar, hvilka tillhöra hvarje särskild modification af den menskliga kunskapsförmågan, nemligen sinnlighetens former,

förståndets kategorier och förnuftets ideer. Han hade sökt utreda, i hvilken mening dessa föreställningar, utan att utgöra hvad man i den äldre Rationalismen hade kallat medfödda begrepp, likväl kunde tänkas hafva sin grund i sjelfva intelligentsens väsende, nemligen såsom uttryckande de allmänna och nödvändiga lagarne för dess verksamhet, af hvilka lagar intelligentsen måste erhålla ett mer eller mindre klart medvetande genom deras användning i erfarenheten eller lifvet, och hvilket medvetande ändteligen måste åtföljas af föreställningen om deras allmänhet och nödvändighet, emedan intelligentsen vid dessa lagars användning känner sig ej i något fall kunna handla annorlunda, än på detta bestämda sätt. Man kan väl ej säga, att Kant på ett fullkomligen tydligt sätt utredt möjligheten af dessa rena föreställningar: han kunde ej genetiskt förklara dem, eller visa, hvarföre kunskapsförmågan just måste i sin yttring följa dessa och inga andra lagar: hvad han kallar för en deduction af t. ex. sinnlighetens former eller kategorierna utgör ej en genetisk förklaring af deras möjlighet, utan blott en bevisning af deras verklighet och af deras oundgänglighet såsom vilkor för en egentlig erfarenhet. Han beviste med ett ord blott, att kunskapsförmågan är bunden vid dessa och inga andra lagar, och att det är medvetandet af dessa lagar, och föreställningen om dem in abstracto, som utgör hvad vi kalle kunskap a priori; men

Svea III.

han kunde ej ur intelligentsens väsende förklara ursprunget af dessa lagar. Han stannade vid en factisk kunskap om dem, och hans kritik af det rena förnuftet blef således icke en genetisk construction af den menskliga kunskapsförmågan, utan blott en analytisk exposition af densamma. Detta kan likväl icke förringa värdet af denne store Tänkares bemödanden. Ty antingen man anser det för möjligt eller ej, att gifva en egentligt genetisk deduction af den menskliga kunskapsförmågans allmänna och nödvändiga bestämningar; så var likväl vid Philosophiens dåvarande tillstånd en analytisk exposition af dem onökligen det, som närmast fordrades för denna Vetenskaps regeneration: och denna undersökning anställdes af Kant med en grad af grundlighet och skarpsinnighet, tillräcklig, för att fullkomligt vederlägga Empirismen, häfva Humes på denna grundade Scepticism, och bevisa verkligheten af vissa i kunskapsförmågans väsende grundade rena föreställningar, utan att med den äldre Rationalismen göra dessa till medfödda begrepp. Om imellertid detta oakadt den Kantiska Kriticismen under dess anhängares händer snart öfvergick uti en ny form af Dogmatism; så låg det förnämsta skälet dertill i Kants felaktiga sätt att betrakta det empiriska i våra kunskaper, och de missförstånd, hvilka deraf föranleddes. Kant bibehöll, såsom vi redan nämnt, i afseende på det empiriska genom sensation gifna, det vanliga populära uttrycket, att sensationerna utgöra

det sätt, hvarpå vi känne oss af de yttre tingen afficerade. Han lemnade, såsom det synes, icke någon tillräcklig uppmärksamhet åt alla de svårigheter, hvilka åtfölja föreställningen om en utifrån skeende inverkan på en intelligents; svårigheter, hvilka likväl Des Cartes, Malebranche, Leibnitz och Berkeley med en temmelig klarhet framställt, och hvilka de, efter sina olika åsigter af hela Philosophien, på flera särskildta sätt sökt undgå, än genom det Cartesianska systema assistentiæ och occasionalismen, än genom den Leibnitziska läran om en förutbestämd harmoni mellan monaderna, än genom Berkeleys dogmatiska Idealism. Visserligen kunde denna svårighet icke för Kant visa sig under alldeles samma form, som för de nyssnämnde Philosopherna. Utgående ifrån den Cartesianska Dualismen, hade dessa fäst sig vid omöjligheten att begripa, huru ett materiellt ting skulle kunna inverka på ett immateriellt väsende. Denna fråga försvann väl hos Kant, då han hvarken kunde anse det yttre så kallade tinget i sig sjelf (under förutsättning att ett sådant gifves) för ett i rummet varande materiellt ting, eller betrakta intelligentsen såsom en immateriell substans i den sedan Des Cartes tid vanligen antagna betydelsen af detta ord. Men sjelfva frågan, hvaraf sensationerna leda sitt ursprung, och huruvida de uppkomma af intelligentsens egna väsende, eller af en utifrån skeende inverkan på densamma, återstod likväl äfven hos Kant, och kunde ej lemnas obe-

svarad, så vida han ville fullständigt utreda möjligheten och ursprunget af all mensklig kunskap. På denna fråga åter gaf Kant blott ett ganska tvetydigt och ofullkomligt svar. Sensationerna, säger han, uttrycka det sätt, hvarpå vi känne oss afficerade: de äro oss gifna, de emottagas af oss passift, och sinnligheten, såsom den förmåga, genom hvilken vi emottaga dem, är just derföre en Receptivitet, i motsats mot förståndet såsom Spontaneitet. Efter bokstafven tagna, måste dessa uttryck synas innebära den tankan, att sensationerna leda sitt ursprung af en utifrån skeende inverkan på intelligentsen. Men detta utom intelligentsen, hvad kan det vara efter hela sammanhanget af den Kantiska läran? Då på ena sidan föreställningarne om rum och tid, äfvensom begreppen om substantialitet, caussalitet o. s. v., endast leda sitt ursprung af intelligentsens väsende, och endast genom en i sjelfva kunskapsförmågan grundad nödvändighet blifva gällande om föremålen för vår erfarenhet, hvilka just derföre, sådane de af oss uppfattas, blifva blott phenomener eller ting för oss, men icke ting i och för sig sig sjelfva: och då på andra sidan sensationerna, såsom sjelfva uttryckande något blott subjectift, nemligen det bestämde, individuella sätt, hvarpå jag känner mig afficerad, icke kunna betraktas såsom egenskaper eller bestämningar af ett ting i och för sig sjelf (om de ock skulle leda sitt ursprung af ett sådant); så återstå egentligen inga bestämningar, hvilka vi kunna tilläg-

ga detta utom intelligentsen varande, af hvars inverkan på intelligentsen sensationerna skulle härledas. Detta af Kant så kallade ting i sig sjelf uttrycker således blott något mot intelligentsen motsatt, utom den varande, som skall vara grunden till våra sensationer, men om hvilket vi för öfrigt alldeles intet vete, och hvilket vi ej kunne bestämma genom något af de prædicater, hvilka gälla om de i erfarenheten gifna objecterna, eller tingen såsom phenomener. Kant talar om detta ting i sig sjelf på ett så obestämdt och tvetydigt sätt, att man lätt finner, att han ej sjelf gjort sig fullkomlig reda för sin åsigt af detta ämne. Om han på de flesta ställen, der han vidrör denna punct, uttrycker sig, som om han antog ett sådant yttre ting i sig sjelf, hvaraf sensationerna uppkomma, så gifves det likväl andra ställen, der han betraktar detta ting i sig sjelf såsom något blott problematiskt, om hvars verklighet eller icke- verklighet ingenting kan afgöras, eller der han yttrar sig, att det transcendentella object, som ligger till grund för phenomenerna, och utgör det som är i sig sjelf, är något, hvarom det är ovisst, huruvida det blott är till inom oss eller utom oss o. s. v. Redan vid den tid, då Kriticismen nyss börjat vinna en mera allmän uppmärksamhet, röjde Jacobi a)

a) Uti en liten-vid hans, år 1787 utgifna, skrift: *David Hume über d. Glauben od. Idealismus und Realismus* bifogad uppsatta: *über den transcendentalen Idealismus.*

med mycken skarpsinnighet denna tvetydighet i den Kantiska läran om tinget i sig sjelf, och beviste genom Kants egna uttryck, att man på ena sidan icke kan inkomma i Kriticismen utan att antaga ett sådant ting i och för sig sjelf, men på den andra ej heller qvarblifva vid den utan att åter förkasta det. Detta är ock det verkliga förhållandet. Vid början af sin undersökning förutsätter Kant, eller tyckes åtminstone förutsätta, ett ting i sig sjelf såsom grunden till sensationerna: under fortgången af hans undersökning förlorar detsamma alla de bestämningar, som tillhöra ett reelt, existerande object, och blir någonting oföreställbart och problematiskt; men utan att någonsin bestämdt upphävas. Härvid förtjenar det äfven att anmärkas, att det i synnerhet är i den första upplagan af sin Kritik af det rena förnuftet, som Kant oftare betraktar tinget i sig sjelf såsom något problematiskt. Redan i sina *Prolegomena zu einer jed. künfft. Metaphysik* talar han på ett mera afgörande sätt om dess verklighet, hvilket äfven är i någon mån händelsen i de sednare upplagorna af hans Kritik. En anledning härtill torde man böra söka, dels i Kants bemödande att undgå den beskyllning man tidigt gjorde hans lära, att den nemligen ledde till en Idealism, hvilken upphäfde all yttre realitet, dels i den omärkliga inflytelse, hvilken hans anhängares sätt att fatta Kriticismen småningom torde hafva vunnit på hans egna föreställningssätt, och genom hvilken han i sina sista år

af Kantianernas exempel sjelf, såsom man träffande sagt, någon gång förleddes att blifva en Kantian. Mängden af Kants anhängare antogo nemligen utan betänkande verkligheten af det yttre ting i sig sjelf, hvilket Kant blott uppställt såsom problematiskt. Efter deras interpretation af Kriticismen var det intet tvifvelsmål underkastadt, att sensationerna leda sitt ursprung af ett utom intelligentsen varande och på densamma inverkan ting i sig sjelf. Genom denna inverkan uppkom då sjelfva materien af vår erfarenhet, eller det empiriska deruti: det rena åter deruti, eller det allmänna och nödvändiga, som ger sensationerna sitt sammanhang, och hvarigenom först en verklig erfarenhet af dem bildas, hade sin grund i intelligentsens egna väsende eller i sinnlighetens och förståndets former. Genom detta sätt att förstå Kriticismen uppkom ett slags ny Dualism, i stället för den förut vanliga Cartesianska. Sjelfva motsättningen af subjectet och objectet, såsom tvenne från hvarandra alldeles åtskilda och af hvarandra oberoende realiteter, bibehölls och lades likasom förut till grund för hela Philosophien. Men då man hittills sökt dessa båda motsatta och af hvarandra oberoende realiteter uti subjectet och objectet, sådana de genom sjelfva den inre och yttre erfarenheten äro gifna, och derföre tillagt dem, såsom absoluta ting, alla de bestämningar, med hvilka de i erfarenheten förekomma; så måste man deremot nu betrakta

subjectet och objectet, sådana de i erfarenheten förekomma, blott såsom phenomener, och söka deras sanna väsende, subjectet och objectet i sig sjelfva, i något som ligger, för att så säga, bakom denna erfarenhet, och utgör dess yttersta grund. På ena sidan var objectet, betraktadt såsom föremål för den yttre erfarenheten, blott ett fenomen, emedan det blott var en sammansättning af våra subjectiva sensationer, förenade i sjelfva deras uppfattande med sinnlighetens former, och sammanbundne till en enhet i medvetandet genom förståndets kategorier; men bakom detta object såsom fenomen låg objectet i sig sjelf, det transcendentella objectet, hvilket utgjorde sensationernas yttersta grund, och måste tänkas såsom något utom intelligentsen varande och den emotsatt, men för öfrigt till sina egenskaper och bestämningar var något för oss helt och hållet obekant. På den andra sidan var äfven subjectet, betraktadt såsom föremål för den inre erfarenheten, blott ett fenomen, emedan alla dess genom det inre sinnet gifna bestämningar uppfattas såsom varande i tiden, och således (då tiden blott är det inre sinnets form) icke kunna för oss framställa intelligentsens väsende såsom ting i och för sig sjelf; men bakom denna inre erfarenhet och dess phenomener måste likväl åter ligga något i och för sig sjelf varande, intelligentsen i sig sjelf, hvilken utgör den yttersta grunden till alla medvetandets i vår inre erfarenhet förekommande bestämningar,

Objectet i sig sjelf på ena sidan, och subjectet i sig sjelf på den andra, blefvo således tvenne motsatta, hvilka stodo i det förhållande till hvarandra, att objectet skulle innehålla grunden till subjectets sensationer, men hvilka för öfrigt till sin beskaffenhet voro oss helt och hållet obekanta. Endast af det enas, nemligen subjectets, väsende röjer sig så till sagan-
 de en skymt, i theoretiskt hänseende, genom det i det empiriska medvetandet gifna rena sjelfmedvetandet (apperceptionens ursprungliga synthetiska enhet, efter Kants terminologi), samt i praktiskt, genom medvetandet af den moraliska lagen eller af viljans avtonomi. Detta var den enda punct, i afseende på hvilken menniskan kan sägas känna åtminstone nå-
 got om det, som ligger bakom all erfarenhet. Men genom det rena sjelfmedvetandet vet jag, enligt denna åsigt, om intelligentsen i och för sig sjelf blott, att den är, men icke hvad den är, och genom medvetandet af den moraliska lagen ledes jag blott att antaga intelligentsens absoluta sjelfbestämning eller friheten, såsom ett postulat, som förutsättes för den moraliska lagens möjlighet, såsom dess grund, utan att likväl kunna förklara eller till sin möjlighet begripa sjelfva denna frihet. Ändteligen leder detta medvetande af den moraliska lagen äfven till tvenne andra praktiska postulater, genom hvilka vi antage Guds existens och själens odödlighet, såsom vilkor för menniskans i oändlighet framskridande förädling, och för dess hopp om en mot denna för-

ädling svarande lycksalighet. Härigenom öppnas för det praktiska förnuftet utsigten till en intelligibel värld, högre än den sinnliga, och af hvilken den sinnliga eller erfarenhetens värld blott utgör ett fenomen. Men också är det endast för det praktiska förnuftet, men ej för det theoretiska, som denna utsigt öppnar sig. Tron på Frihet, Gud och Odödlighet grundar sig endast på ett praktiskt eller moraliskt förnuftsbehof, men ej på theoretisk insigt. Den uppkommer blott för den handlande människan, såsom ett för sjelfva lifvet oundgängligt föreställnings-sätt, utan hvilket man ej skulle med lugn kunna handla enligt den moraliska lagens föreskrift. Det theoretiska förnuftet kan deremot hvarken försvara eller bestrida realiteten af de genom denna tro gifna ideer: de äro för detsamma något helt och hållet problematiskt. I theoretiskt hänseende, eller då fråga är om egentlig kunskap, är människan helt och hållet stängd inom den sinnliga världens gränser, eller inom gränserna af en möjlig erfarenhet: dess kunskap är blott en kunskap om den yttre och inre erfarenhetens föremål såsom phenomener, men ej såsom ting i och för sig sjelfva: endast i praktiskt hänseende, genom en för det praktiska förnuftet nödvändig tro, antage vi Frihet, Gud och Odödlighet, och gifve genom denna tro en viss bestämdhet, ett verkligt innehåll, åt den för det theoretiska förnuftet tomma och obestämda ideen om det öfversinnliga och det som är till i och för sig sjelf.

Det här anförda uttrycker med få ord hufvud-
 karakteren af den reflexionspunct, på hvilken Kants
 anhängare i sin speculation befunno sig: det var
 denna åsigt, som under namn af Kantisk eller Kri-
 tisk Philosophi, oaktadt det häftigaste motstånd af
 den föregående tidens Dogmatister och Popular-phi-
 losopher, inom få år blef den herrskande Philoso-
 phien, af hvilken dess beundrare lofvade sig de lyck-
 ligaste följder för Vetenskaperna och menskligheten,
 och hvilken i sjelfva verket snart började yttra ett
 viktigt, om ock ej i alla afseenden välgörande, in-
 flytande på tidehvarfvets hela bildning. Af alla Kan-
 tianer var Reinhold kanhända den, som mest bidrog
 till Kriticismens allmännare utbredande: och det var
 i synnerhet genom hans sätt att fatta den, som den
 nyssnämnda Dualismen, och den öppna förutsättnin-
 gen af ett yttre ting i sig sjelf såsom grunden till
 sensationerna, infördes och stadgades. Men samme
 Reinhold, som, i sin första enthusiasm för Kriticis-
 men, uti denna lära såg den så länge förgäfves sök-
 ta sanna och allmänt gilltiga Philosophien, hvil-
 ken snart äfven skulle blifva den för alla tider all-
 mänt gällande, och genom hvilken en oomkull-
 stötlig grundval nu ändteligen vore lagd för menni-
 skans öfvertygelse i alla de för förnuftet viktigaste
 ämnen, var sjelf den, som gaf första anledningen
 till de nya tvister, genom hvilka den af honom så
 lifligt önskade och så dristigt proclamerade eviga
 freden inom Philosophiens område snart åter stördes.

Genom sitt Försök till en ny Theori om föreställningsförmågan och sin så kallade Elementarphilosophi var nemligen Reinhold den förste, som väckte fråga om att gå ännu längre tillbaka än Kant hade gjort, för att finna en enda allmän grundsatts, ur hvilken Kriticismens hela lära skulle låta härleda sig; och han föranledde derigenom alla de försök, hvilka sedermera blifvit gjorde, att uppstiga till en högre ståndpunct för speculationen än den Kantiska. Under sitt ifriga bemödande att häfva de missförstånd och de derpå grundade invändningar, genom hvilka Kriticismens fullkomliga seger fördröjdes, trodde Reinhold sig finna, att det egenteliga skälet, hvarföre den ej allmänt fattades och erkändes såsom oemotsägligt viss, vore det, att Kant icke angifvit någon första princip, på hvilken hela hans lära hvilade, och derföre ej heller kunnat framställa den under formen af ett på en sådan princip grundadt strängt vetenskapligt System. Kant hade nämligen först och främst särskildt betraktat det theoretiska och det praktiska förnuftet, utan att angifva någon gemensam princip, som låg till grund för dem båda. Äfvenså hade han i Kritiken af det rena förnuftet särskildt betraktat sinnligheten och förståndet, och angifvit deras särskilda former, utan att uppsöka något för dem gemensamt, hvaraf båda blott äro särskilda modificationer. Detta gemensamma, som ligger till grund för alla medvetandets phenomener och för al-

la yttringar af intelligentsens verksamhet, måste i Reinholds tanka utgöra den högsta allmänna princip, på hvilken hela Philosophiens System borde grundas: och då Kant alltid blott förutsatt den, utan att bestämdt angifva den, så företog Reinhold sig, att afhjelpa denna brist i den Kantiska framställningen af Kriticismen, och att derigenom bringa den till den hittills saknade formen af ett strängt vetenskapligt System. Det sökta gemensamma åter för alla uti intelligentsen förekommande phenomener fann Reinhold i det genom medvetandet gifna begreppet om föreställning i allmänhet. Genom reflexion öfver detta begrepp och analys af dess innehåll sökte han uppställa en Theori af föreställningsförmågan i allmänhet, hvilken Theori skulle utgöra den allmänna grundläggningen till all Philosophi, eller hvad Reinhold kallade en Elementarphilosophi. Ur begreppet om föreställning i allmänhet, såsom ett ursprungligt i allt medvetande gifvet factum, sökte han härleda den allmänna, i allt medvetande gifna och intet tvifvelsmål underkastade grundsatts, på hvilken Theorien af föreställningsförmågan och dermed hela Philosophiens System skulle byggas. Denna satts, hvilken han kallade medvetandets satts, blef då den följande: Uti allt medvetande åtskiljer man nödvändigt sjelfva föreställningen på ena sidan ifrån det föreställande subjectet och på den andra ifrån det föreställda ob-

jectet, till hvilka båda föreställningen hänföres (nemligen såsom utgörande subjectets föreställning om objectet). Genom analys af det i denna satts uttryckta grundbegreppet om en föreställning i allmänhet sökte han nu att derur härleda de allmänna lagarne och vilkoren för alla föreställningsförmågans yttringar, och dermed att finna de allmänna gemensamma principer, hvilka måste läggas till grund för de särskilda undersökningarne om så väl kunskapsförmågan i alla dess modificationer, som det practiska förnuftet och de till detsamma hörande phenomener. Derigenom trodde Reinhold sig hafva gifvit framställningen af den Kritiska Philosophien den vetenskapliga fulländning, hvilken den hittills saknat, och gjort den till ett på en enda otvifvelaktig grundsatts bygd, och i alla sina delar sammanhängande System, hvilket nu ej mer kunde undgå, att snart af alla fördomsfrie och grundlige tänkare antagas.

Imellertid fann Reinhold sig genast bedragen i sin väntan. Kantianerne ville till större delen ej erkänna värdet af detta försök att gifva den Kritiska Philosophien en allmän grundläggning, hvilken den i deras tanke redan ägde; och Criticismens motståndare fingo genom en närmare granskning af denna nya Theori af föreställningsförmågan nya vapen i händerna. Med mycken skicklighet användes dessa

i synnerhet af Schulze (under det lånta namnet af Ænesidemus), genom hvars grundliga kritik det o-tillfredsställande i Reinholds arbete ganska klart ådagalades. Utgående från en Scepticism, hvilken, enligt hans tanka, icke vore vederlaggd genom Kriticismen, beviste Ænesidemus, att den af Reinhold uppställda medvetandets satts, för att förstås och antagas i den betydelse, i hvilken Reinhold hade tagit den, förutsätter vissa vilkor och bestämningar, hvilka icke redan innehållas i det begrepp, hvilket genom denna satts skulle uttryckas, och hvilka derföre sjelfva fordra någon högre grund, ur hvilken de måste härledas. Deraf följde, att denna satts ej ägde den omedelbara och obestriddiga visshet, hvilken Reinhold tillaggt den, och att den således ej kunde såsom första grundsatts nyttjas till princip för ett oomkullstötligt philosophiskt System. Derigenom var således ock sjelfva den på denna princip grundade Theorien af föreställningsförmågan öfverändakastad. Men de invändningar, hvilka gällde emot denna, gällde ej derföre emot sjelfva Kriticismen: emot denna sistnämnda anförde Ænesidemus inga till dess vederläggande tillräckliga grunder. Imellertid sedan frågan en gång genom Reinhold blifvit väckt om att gå längre tillbaka, än Kant hade gjort, för att finna en allmän grundsatts, på hvilken Philosophiens hela System skulle byggas, och Ænesidemus bevist, att detta likväl ej kunde

lyckas på det sätt, som Reinhold försökt; så var derigenom åtminstone en anledning gifven för efterföljande Tänkare, att på en annan väg söka uppnå det mål, hvilket Reinhold icke kunnat hinna.

En ny uppfordran härtill tycktes ligga uti en annan Scepticism, hvilken snart efter den nyssnämnda uppställdes af Maimon. Denne skarpsinnige Tänkare sökte nemligen bevisa, att Kriticismen sjelf leder till en fulländad Scepticism, uti hvilken all Philosophi slutligen måste stadna. Han sökte visa, att en ren Transscendentalphilosophi, sådan som den Kantiska, icke får förutsätta eller postulera något empiriskt, och att det för densamma i sjelfva verket ej kan finnas någon annan objectif realitet, än den, som är gifven rent a priori, det vill säga, genom sinnlighetens former och förståndets kategorier. Genom dessa åter tillsammantagne uppkomma, då man abstraherar ifrån det empiriska eller sensationerna, endast de matematiska begreppen. Den matematiska kunskapen blir derföre, enligt Maimon, den enda sanna; hvaremot erfarenhetens objectiva realitet, hvilken Kant i synnerhet velat rädda, efter denna åsigt går förlorad, emedan erfarenheten förutsätter något empiriskt, hvars möjlighet och verklighet aldrig kan på ett tillfredsställande sätt utredas.

Maimons Scepticism bidrog ganska mycket till att blotta de svårigheter, hvilka åtföljde Kants och i synnerhet Kantianernes begrepp om det så kallade tinget i och för sig sjelf, och blef derigenom en af de förnämsta anledningarne så väl till Becks interpretation af Kriticismen, som till Fichtes Vetenskapslära. Beck leddes genom dessa svårigheter till att förkasta begreppet om detta ting i sig sjelf såsom sensationernas orsak, men utan att kunna gifva någon annan mera tillfredsställande förklaring af sensationernas ursprung och möjlighet. Härigenom, likasom genom sitt begrepp om det så kallade ursprungliga föreståndet, hvars ståndpunkt är den enda, ifrån hvilken Kriticismen rätt kan fattas, samt genom den tänkan, att förståndet, sjelf medelst kvantitetsbegreppen frambringar föreställningarne om rummet och tiden, närmar sig Beck temmeligen mycket intill Fichtes åsigt af den transscendentella Idealismen. Ibland de egenteliga förberedelserne till denna sistnämnda kan väl Becks interpretation af Kriticismen icke räknas, emedan den skrift, i hvilket den innehålles, ej utkom förr, än då Fichtes Vetenskapslära redan var utgifven; men på det Fichteska Systemets fortgående utbildning torde den likväl haft något inflytande.

Det var, enligt Fichtes bestämda förklaring,

Svea III.

närmast genom Ænesidemus och Maimon, som han leddes till den öfvertygelsen, att Philosophien ännu, hvarken genom sjelfva den Kantiska framställningen af Kriticisimen, eller genom Reinholds Elementarphilosophi, vore höjd till rangen af en evident Vetenskap. Men genom dessa närmast föregående forskningar bestämdes tillika den väg, hvilken Fichte trodde sig böra gå, för att bringa den transscendentella Idealismen till en sådan fullkomlig vetenskaplig visshet och evidents. Öfvertygad, att Kants lära till sin anda och sitt väsende utgjorde den äkta och sanna Philosophien, fann han, i likhet med Reinhold, dess framställning ofullkomlig i synnerhet i det hänseendet, att den hos Kant ej utgjorde ett på en enda grundsatts uppfördt och i alla sina delar sammanhängande System. Men genom Ænesidemus, Maimons skrifter och Jacobis ofvannämnda afhandling leddes han tillika, att helt och hållet förkasta Kantianernas lära om sensationernas ursprung af ett ting i sig sjelf, en lära, hvilken Fichte förklarade för stridande mot Kriticisimens anda och Kants verkliga mening; och det var i synnerhet härigenom, som hans bemödande att utbilda den transscendentella Idealismen till ett strängt vetenskapligt System erhöll en helt annan rigtning, än den, hvilken Reinhold följt i sin Elementarphilosophi. I sjelfva verket var det ej heller mycket svårt för Fichte att visa, huru incoqseqvent Kriticisimen blef genom sensationernas

härledande af ett sådant ting i sig sjelf. Såsom sensationernas orsak måste detta ting i sig sjelf stå i ett caussalitetsförhållande till intelligentsen. Men efter Kriticisms lära var detta onöjligt; ty enligt den Kantiska deductionen af caussalitetsbegreppet, har detta, likasom de öfriga rena förståndsbegreppen, sin grund endast i sjelfva intelligentsens väsende, och utgör blott ett uttryck af förståndets synthetiska handling, genom hvilken det mångfaldiga i åskådningen gifna sammanbindes till enhet i medvetandet; hvaraf åter följer, att detta begrepp icke äger någon verklig realitet annorlunda, än i dess användning på de genom åskådningen gifna phenomenerna. Samma slutsatts kunde ock dragas deraf, att en tidsbestämning, nemligen den bestämda ordningen af ett efterföljande phenomens följd på ett föregående, utgör caussalitetsbegreppets schema, och således vilkoret för dess användning; hvaraf följer, att detta begrepp saknar all användbarhet på det så kallade tinget i och för sig sjelf, då detta lika litet får sättas i tiden som i rummet. Men om man ur dessa skäl icke får tänka sig ett caussalitetsförhållande mellan tinget i sig sjelf och intelligentsen, och man således ej kan af någon det förras inverkan på den sednare förklara sensationernas ursprung; så upphäfves derigenom den enda grund, af hvilken man skulle kunna föränledas att antaga ett sådant ting i sig sjelf, och man tycks således redan i följd häraf

berättigad, att förkasta det såsom en chimera. För öfrigt om ock caussalitetsbegreppet ägde användbarhet på detta ting i sig sjelf, huru vill man väl begripa någon dess inverkan på en intelligents, det vill säga, på ett väsende, i hvilket ingenting är till, som ej tillika är till för detsamma, eller för dess medvetande och dess reflexion öfver sig sjelf? Vi kunne efter caussalitetslagen göra oss begrepp om, huru genom ett tings inverkan på ett annat, en förändring, en ny bestämning i det sednare kan nppkomma. Men om detta sednare väsende skall vara en intelligents, så måste det ej blott lida en förändring, utan denna förändring skall tillika, för att så säga, inkomma i dess medvetande, öfvergå i en föreställning: och kunne vi väl göra oss något verkligt begrepp om en sådan öfvergång? Dessutom, huru tomt på allt innehåll är ej det ifrågavarande begreppet om ett ting i sig sjelf? Ingen enda af de bestämmningar, hvilka vi tillägga de i erfarenheten gifna objecterna, kunna gälla om tinget i sig sjelf. Ty alla dessa bestämmningar äro hemtade, antingen af sensationerna, hvilka utgöra något blott subjectift (det individuella sätt, hvarpå jag känner mig afficierad), eller af sinnlighetens former och de rena förstånds-begreppen, hvilka åter äro grundade blott i sjelfva intelligentsens allmänna och nödvändiga väsende, och således, oaktadt deras allmänna och nödvändiga gillighet i afseende på alla objecter såsom phenomener,

likväl icke kunna användas på tinget i sig sjelf, sådant det skulle vara qvar, då jag ur mitt begrepp om objectet, afsöndrar alla de bestämningar, hvilka det erhåller genom min kunskapsförmågas beskaffenhet. Hvad blir då detta ting i sig sjelf? Blott den tomma tanken om ett object, något mot intelligentsen motsatt, sådant detsamma blir qvar, då jag alldeles abstraherar ifrån alla de bestämningar, hvilka tillhöra de i erfarenheten gifna verkliga objecterna. På detta sätt fattadt, öfvergick det Kantiska tinget i sig sjelf hos Fichte uti hans så kallade icke-jag, ett begrepp, hvilket vi längre fram närmare vilje granska. Här må det vara nog, att till en början anmärka, att åtminstone Kantianernas vanliga begrepp om ett ting i och för sig sjelf ur alla de här anförda skälen af Fichte förkastades såsom grundlöst och stridande mot Kriticismens sanna anda och väsende.

Redan härigenom var för Fichte en anledning gifven, att fatta och framställa den transscendentella Idealismen på ett annat sätt, än det, som hittills varit det vanliga. Då han förkastade Kantianernas ting i sig sjelf, så upphäfdes derigenom det slags Dualism, i hvilken de stadnat, och intelligentsen, till sitt yttersta väsende betraktad, blef det enda, som ägde en absolut realitet. Allt som förekommer, så väl i den yttre, som inre erfarenheten, måste då hafva sin grund i detta intelligentsens yttersta väsende

Med andra ord: då man ej mer antog ett ting i sig sjelf, så upphörde all fråga om någon annan yttre realitet, än en realitet för mig och min föreställning, och frågan om all kunskaps möjlighet och objectiva realitet blef ej annat, än frågan om ursprunget och möjligheten af alla de föreställningar, af hvilka mitt begrepp om en yttre värld är bildadt, hvilken fråga åter endast kan besvaras derigenom, att man lyckas, att ur intelligentsens yttersta väsende härleda dessa föreställningar, såsom dermed stående i ett nödvändigt sammanhang. Härigenom fick Fichtes speculation en mera afgjordt idealistisk karakter än Kants. Dess hufvudproblem blef, att endast ur intelligentsens egna väsende förklara och härleda hela sammanfattningen af de föreställningar, hvilka i vårt medvetande förekomma, och hvilka tillsammantagne utgöra hela vår yttre och inre erfarenhet. Då nu alla i medvetandet förekommande föreställningar af oss uppfattas, antingen såsom sådana, som finnas der oberoende af tvång eller nödvändighet, så att det ej beror af vår viljas fria val, huruvida vi skole äga dem eller ej (hvilket till exempel är händelsen med våra föreställningar om yttre objecter), eller ock såsom sådana, som äro producter af vår frihet och således beroende af denna (hvilket är händelsen med phantasiers fria fictioner och viljans ändamålsbegrepp): och det i afseende på dessa sednare slags föreställningar, just därför, att de skola vara producter af vår frihet,

icke kan blifva någon fråga om, att förklara dem af någon utom min fria verksamhet liggande grund; så måste det egenteligen vara de föreställningar, som höra till den förra classen, hvilka fordra en sådan förklaring. Närmare bestämdt blir således Philosophiens hufvudproblem, att ur Intelligentsens yttersta väsende härleda och förklara hela Systemet af de i vårt medvetande förekommande föreställningar, hvilka åtföljas af känslan af tvång eller nödvändighet. Det var på detta sätt, som Fichte fattade Philosophiens uppgift, och deraf bestämdes åter det sätt, hvarpå han måste förfara, för att finna dess upplösning.

Om vi jämföre den härigenom uppkommande Fichteska åsigten af Philosophien med Kants eller åtminstone Kantianernas; så finna vi mellan dessa båda sätt att fatta den transcendentella Idealismen först och främst den skillnaden, att då Kantianerne ur Intelligentsens väsende härledt endast de i medvetandet förekommande rena, d. ä. allmänna och nödvändiga föreställningarne, men för det empiriska eller sensationerna antagit en utom Intelligentsen liggande grund; nemligen tinget i sig sjelf, så utgick deremot Fichte ifrån den förutsättningen, att allt det, som i medvetandet förekommer, så väl det empiriska, som det rena, måste hafva sin grund i Intelligentsens egna väsende. Skillnaden mellan det rena och det empiriska i medvetandet kunde då ej

mer bero deraf, att det förra hade sin grund i sjelfva Intelligentsen, det sednare i något utom den; utan den måste nu sättas blott deruti, att det förra utgjorde ett uttryck af de allmänna och nödvändiga bestämningar, hvilka höra till Intelligentsens väsende i allmänhet, och derföre måste vara för alla individuella Subjecter gemensamma, och för dem alla äga apodiktisk visshet, då deremot det sednare utgjorde det enskildta och individuella, hvarigenom hvarje särskildt medvetande är på det sätt närmare bestämdt, att det ej utgör ett medvetande i allmänhet, utan ett individuellt medvetande, och i afseende hvarpå således ett individuellt medvetande åtskiljer sig ifrån hvar och ett annat. Det rena i Intelligentsen utgör då blott den nödvändiga formen af en Intelligents i allmänhet: det empiriska åter är den individuella bestämdhet, hvarigenom denna form af en Intelligents i allmänhet blir ett bestämdt subject. Men häraf var ock klart, att båda dessa medvetandets beståndsdelar i hvarje verkligt medvetande, som alltid är ett individuellt, ursprungligen måste vara förenade. Ehuru de således genom Philosophens fria abstraction kunna åtskiljas ifrån hvarandra, och äfven måste på detta sätt åtskiljas, för att till sin beskaffenhet utredas; få de likväl icke tänkas i sjelfva sitt ursprung afsöndrade från hvarandra. De måste tvärtom uppkomma på en gång och af samma grund, nemligen Intelligentsens yttersta väsende, hvars all-

männa form uttrycker sig genom det rena, då deremot dess speciella bestämdhet, hvarigenom den blir ett individuellt subject, uttrycker sig genom det empiriska. Härigenom upphäfdes det ibland Kantianerna vanliga föreställningssättet, enligt hvilket endast det rena ursprungligen finnes i Intelligentsen, såsom dess form, och det först är genom erfarenheten (d.ä. egentligen genom en inverkan af ett yttre ting i sig sjelf), som denna form fylles och får ett innehåll; ett föreställningssätt, hvilket Fichte förklarade för orimligt, och genom hvilket, i hans tanka, Kriticismen, emot Kants verkliga mening, ifrån en egentlig transscendentell Idealism förvandlades till en osammanhängande och vidunderlig blandning af Idealism och Dogmatism.

Men då på detta sätt, enligt Fichte, allt, som i medvetandet förekommer, måste hafva sin grund i sjelfva Intelligentsens väsende, så uppkom vidare för honom den frågan, huruvida ej alia medvetandets nödvändiga bestämningar skulle kunna ur detta Intelligentsens väsende genetiskt härledas och förklaras: genom hans sätt att besvara denna fråga åtskiljer sig åter hans åsigt af den transscendentella Idealismen ifrån den Kantiska. Kant hade, såsom redan är nämndt, väl bevist, att allt det rena i medvetandet måste hafva sin grund i sjelfva Intelligentsens väsende; men han hade ej kunnat visa, huru det deraf uppkommer. Han hade blott bevist, att det

gifves i vårt medvetande vissa allmänna och nödvändiga föreställningar, hvilka utgöra uttryck af Intelligentsens egna nödvändiga handlingssätt, och hvilka äro vilkor för erfarenhetens möjlighet; men han hade ej förklarad dem genetiskt, eller till sitt ursprung ur en högsta princip, och han hade, såsom det synes, ansett en sådan förklaring för omöjlig. En följd deraf var den brist på fullkomlig systematisk enhet, hvilken redan Reinhold hade förebrått Kants framställning af Kriticismen. Fichte, som med Reinhold delade den tankan, att Philosophien borde utgöra ett på en enda omedelbart viss grundsatts uppfördt, strängt vetenskapligt System, kunde då ej undgå, att söka till ett sådant System utbilda den transcendentella Idealismen. Detta åter kunde, då alla medvetandets bestämningar, hvilka tillsammans utgöra Philosophiens hela föremål, skulle vara grundade i sjelfva Intelligentsens väsende, icke ske på annat sätt, än att man ur något, som utgjorde det absolut första i Intelligentsen och likasom den allmänna grundvalen för allt medvetande, genetiskt härledde alla det verkliga medvetandets bestämningar. Härvid var likväl genast klart, att man genom en sådan härledning ur en allmän princip aldrig kan uppnå sjelfva det individuella, just emedan detta är individuellt eller fullständigt bestämdt. Oaktadt således äfven det individuella och helt och hållet subjectiva i det empiriska medvetandet, enligt Fichtes åsigt, i sjelfva verket måste hafva sin grund

i det, som utgör Intelligentsens yttersta väsende; vore det likväl ett fruktlöst bemödande, att derur söka härleda och förklara det till sjelfva sin speciella beskaffenhet. Endast det allmänna och nödvändiga kan medgifva en sådan förklaring ur en allmän princip. Derigenom inskränktes problemet så vida, att frågan endast blef om, att ur det absolut första i Intelligentsen, såsom högsta princip, genetiskt härleda och förklara alla medvetandets allmänna och nödvändiga bestämningar. Genom denna härledning skulle visserligen äfven det individuella i medvetandet, i allmänhet betraktadt, ehuru ej till sin speciella beskaffenhet, vara förklaradt, nemligen så, att det derigenom väl vore förklaradt, hvarföre i hvarje medvetande måste finnas något individuellt i ursprunglig förening med det allmänna, men ej hvarföre detta individuella i detta bestämda medvetande har denna bestämda beskaffenhet, hvilket sistnämnda vore det till sin natur oförklarliga, det som blott empiriskt, genom känsla, och således factiskt kan uppfattas, men aldrig kan genom vetenskaplig construction förklaras.

Huruvida det nu är möjligt eller ej, att ur en högsta princip, såsom det första i Intelligentsen, genetiskt härleda och förklara alla medvetandets allmänna och nödvändiga bestämningar, detta måste, enligt hvad Fichte sjelf medgifver, visserligen anses för oafgjordt och problematiskt, så länge denna för-

klaring ej är verkställd. Det måste komma an på ett försök, hvilket, i fall det verkligen lyckas, sjelf utgör ett tillräckligt bevis på möjligheten af det som försöktes. Men till att åtminstone göra detta försök, var, i Fichtes tanka, en tillräcklig anledning gifven genom det ofulländade i den Kantiska framställningen af Kriticismen. Kant sjelf hade på några ställen kallat sin Kritik af det rena förnuftet för en blott Propædevtik, och åtskillt den ifrån sjelfva Philosophiens System. Då han likväl aldrig sedermera uppställt detta System; så tycktes det vara i sin ordning, att detta skedde genom en efterföljande Tänkare, som för detta ändamål hade att begagna sig af alla de materialier, hvilka Kant samlat, ehuru han ej lyckats att af dem uppföra sjelfva byggnaden. Att Kant med det, som han kallade Transscendental-Philosophiens System, menade något annat, än hvad Fichte i sin Vetenskapslära uppställde: och att han ansåg en genetisk härledning af alla medvetandets allmänna och nödvändiga bestämningar ur en enda högsta princip för omöjlig; derom kan väl numera så mycket mindre något tvifvelsmål ägarum, som Kant sjelf slutligen, i motsatts mot Fichtes Vetenskapslära, bestämdt förklarade sig öfver denna punct. Men Fichte var likväl af en annan tanka, och upprepade ofta; att hans lära voro fullkomligt öfverensstämmande med den rätt förstådda Kantiska, samt att den blott utgjorde en mera veten-

skaplig och systematisk framställning af densamma. På denna omständighet behöfve vi emellertid här ej lägga någon vikt: vi hafve här blott att fästa vår uppmärksamhet på sjelfva det sätt, hvarpå Fichte bemödade sig, att till ett strängt vetenskapligt System utbilda den transscendentella Idealismen.

Det rena, d. ä. allmänna och nödvändiga, uti Intelligentsen utgjorde, redan enligt Kant, blott ett uttryck af Intelligentsens allmänna och nödvändiga handlingssätt (t. ex. af dess nödvändiga sätt att dels uppfatta sensationerna, dels sammanbinda dem till en enhet i medvetandet). Endast härigenom blefvo hos Kant de rena föreställningarne något annat, än hvad den äldre Rationalismen kallat medfödda begrepp. I följd häraf måste då den ifrågavande genetiska härledningen af alla medvetandets allmänna och nödvändiga bestämningar komma att bestå deruti, att man ur intelligentsens yttersta väsende härleder dess allmänna och nödvändiga handlingssätt, d. å. alla yttringarne af dess nödvändiga verksamhet, i allmänhet eller till sin allmänna form betraktade. Redan härigenom förutsättes, att Intelligentsen till sitt sanna väsende måste vara, icke något stillastående, ett slags ting eller substrat, i hvilket medvetandet och dess bestämningar inhæra, utan en lifvande, sig sjelf åskådande verksamhet. Redan Kant hade förkastat det i den nyare Dogmatismen ifrån Des Cartes tid antagna begreppet om själen såsom

immateriell substans, hvarmed man just menade ett sådant substrat för medvetandet och dess phenomener. Men Fichte måste, från sin ståndpunkt, på ett ännu mera afgörande sätt förkasta detta begrepp, och tänka sig Intelligentsen endast såsom en ursprunglig, lefvande verksamhet, hvilken i följd af sitt väsende måste yttra sig på vissa bestämda sätt, genom hvilka hela det verkliga medvetandet med alla dess bestämmningar uppkommer. Frågan blef således blott om, att ur denna ursprungliga verksamhet härleda alla dess nödvändiga yttringar: och det var detta, som måste utgöra Philosophiens föremål.

För att nu häruti lyckas, måste Fichte först och främst söka göra sig reda för sjelfva den ursprungliga verksamhet, hvilken skulle utgöra det absolut första i Intelligentsen, och dermed äfven principen för hela Philosophien, såsom en genetisk deduction af Intelligentsens nödvändiga bestämmningar. Äfven härtill var anledningen gifven af Kant. Ehuru det nemligen var ett af Kriticismens förnämsta resultat, att det empiriska medvetandet, hvars alla bestämmningar uppfattas genom det inre sinnet, och således, såsom varande i tiden, icke lär oss känna Intelligentsen i sig sjelf och till sitt sanna väsende, utan endast såsom fenomen; så angaf likväl Kant sjelf, enligt hvad redan är nämndt, tvenne inom det verkliga medvetandet liggande puncter, i hvilka Intelligentsens sanna väsende i någon mån för oss up-

penbarar sig. I sin theoretiska Philosophi, eller i undersökningen om kunskapsförmågan, uppställde nemligen Kant apperceptionens ursprungliga synthetiska enhet, eller det rena sjelfmedvetandet, såsom det, som ligger till grund för hela det empiriska medvetandet, och i alla dess phenomener förutsättes, men hvilket just därför sjelf ej är empiriskt, och ej gifvet blott genom det inre sinnet; och i sin praktiska Philosophi fann han på samma sätt viljans avtonomi, såsom det, som förutsättes för den moraliska lagens möjlighet, och hvarpå denna grundar sig, och hvilket då måste utgöra Intelligentsens sanna väsende i praktiskt hänseende. Men dessa tvenne begrepp förekomma hos Kant såsom afsöndrade och utan något sammanhang med hvarandra, hvilket har sin grund deruti, att han blott särskildt i särskilda skrifter undersökte kunskapsförmågan och det praktiska förnuftet, men ej i en enda sammanhängande undersökning betraktade hela Intelligentsens väsende och alla yttningarne af dess verksamhet. Det var nemligen i synnerhet ur detta skäl som han i sin Kritik af det rena förnuftet, der ingen fråga blef om viljans avtonomi, endast kunde gifva ett ofullständigt begrepp om sjelfmedvetandet, såsom utgörande det allmänna: jag tänker, hvilket i allt medvetande återkommer såsom ett och samma, och genom hvilket alla det empiriska medvetandets bestämningar förenas, såsom hörande tillsamman till ett och samma medvetande, men genom hvilket jag, enligt Kant, ej kan sägas få någon

egentlig kunskap om Intelligentsen i och för sig sjelf, emedan detta rena sjelfmedvetande blott säger mig, att jag är, men ej hva d jag är. Ur samma skäl kunde Kant på andra sidan i Kritiken af det praktiska förnuftet, der ingen fråga blef om det rena sjelfmedvetandet, endast gifva ett ofullständigt begrepp om viljans avtonomi eller friheten såsom absolut sjelfbestämning, hvilken blef för honom ett postulat, som måste förutsättas såsom grund till den moraliska lagen, och hvars verklighet således var lika otvifvelaktig som den moraliska lagens, men hvars möjlighet deremot ej kunde utredas; hvarigenom viljans avtonomi fick utseende af något obegripligt och oförklarligt, något som blott är föremål för en nödvändig tro, men ej för egentlig insigt; äfvensom dess sammanhang med Intelligentsens theoretiska väsende förblef alldeles outredt. Fichte åter, som på en gång betraktade hela Intelligentsen både i theoretiskt och praktiskt hänseende, leddes derigenom, att på en gång reflectera på båda de nämnda begreppen, nemligen om det rena sjelfmedvetandet och om viljans avtonomi, och att således betrakta båda blott såsom tvenne yttringar af en och samma absoluta verksamhet, hvilken ursprungligen innehöll dem båda förenade, och just i denna deras ursprungliga förening utgjorde Intelligentsens yttersta väsende, eller det som låg till grund för alla både kunskapsförmågans och viljans yttringar. Det var nemligen, i hans tanka,

först och främst klart, att det rena sjelfmedvetandet och viljans avtonomi hade det gemensamt, att båda utgjorde yttringen af en ursprunglig, absolut verksamhet. Det rena sjelfmedvetandet utgör en act af absolut sjelfåskådning, viljans avtonomi åter en act af absolut sjelfbestämning. Intelligentsen yttrar sig således i det ena fallet, såsom en ursprunglig, sig sjelf åskådande verksamhet, i det andra, såsom en ursprunglig, sig sjelf bestämmande verksamhet. Men vid en fortsatt reflexion röjer det sig lätt, att dessa båda, sjelfåskådning och sjelfbestämning, i sjelfva verket alltid måste vara förenade, och aldrig kunna finnas fullkomligt afsöndrade från hvarandra. Det rena sjelfmedvetandet utgör en act af sjelfåskådning; men att denna sjelfåskådning är förenad med en sjelfbestämning, upptäcke vi lätt hvarje gång vi med frihet (genom fri reflexion) tänka begreppet Jag, eller verkställa den handling, som utgör sjelfmedvetandets äct. Vi finne nämligen då, att sjelfmedvetandet endast uppkommer genom en act af absolut sjelfverksamhet eller sjelfbestämning, genom hvilken jag bestämmer mig att reflectera öfver mitt Jag eller min egen verksamhet. Avtonomien åter är en act af absolut sjelfbestämning; men att denna sjelfbestämning nödvändigt är förenad med en sjelfåskådning eller sjelfmedvetande, röjer sig genast, då man

erinnrar sig, att jag, för att kunna sägas bestämma mig sjelf, måste hafva medvetande af mig sjelf (nämligen såsom på en gång den bestämmande och den som bestämmes). Således yttrar sig Intelligentesen i sjelfva verket både i det rena sjelfmedvetandet och i viljans avtonomi, såsom en på en gång sig sjelf åskådande och sig sjelf bestämmande verksamhet. Denna ursprungliga förening af sjelfåskådning och sjelfbestämning utgör då det gemensamma för båda de yttringar, i hvilka, enligt Kant, Intelligentens sanna väsende, dels i theoretiskt, dels i praktiskt hänseende, uppenbarar sig. Det kan då väl ej vara något tvifvelsmål underkastadt, att det just är i detta gemensamma, som vi hafve att söka Intelligentens yttersta väsende, då vi betrakte den i allmänhet, d. ä. hvarken blott i theoretiskt eller blott i praktiskt hänseende; hvaraf åter för Fichte följde, att alla Intelligentens särskilda functioner endast kunna utgöra särskilda modificationer af denna ursprungliga, sig sjelf åskådande och sig sjelf bestämmande verksamhet.

Det var nu denna ursprungliga verksamhet, hvilken Fichte gjorde till principen för sin transscendentella Idealism, och ur hvilken han sökte deducera alla det verkliga medvetandets allmänna och nödvändiga bestämningar. Fichte kallade denna ursprungliga verksamhet det rena Jag, emedan den

utgör det rena sjelfmedvetandets handling, genom hvilken begreppet Jag, betraktadt i allmänhet, och således med abstraction från hvarje särskildt Subjects individualitet, uppkommer. Det var honom lätt att visa, att det rena sjelfmedvetandet, sådant det återstår för min reflexion, då jag abstraherar ifrån alla medvetandets särskilda och vexlande bestämningar, just utgör det allmänna eller gemensamma i allt medvetande, så att mitt verkliga fullständiga medvetande i hvarje ögonblick blott utgöres af det rena sjelfmedvetandet, i förening med en särskild bestämning af detta allmänna medvetande. Det rena sjelfmedvetandet blir således det, som i allt medvetande återkommer såsom ett och samma, och således det, som för möjligheten af allt verkligt medvetande förutsättes. Äfvenså utgör detta rena sjelfmedvetande, just derföre, att det i allt verkligt medvetande, och således äfven ~~f~~ all kunskap förutsättes, det enda omedelbart vissa, eller den enda kunskap, som sjelf icke förutsätter någon annan; det måste således vara deruti, som man har att söka den högsta principen för all kunskap.

Fichte, äfvensom Schelling (i sina äldre skrifter), gjorde sig mycken möda, för att fullständigt utreda begreppet om detta rena Jag, hvarpå hela den transcendenta Idealismens System skulle byggas. Vi

kunne här blott med få ord angifva det väsendliga af deras tankegång.

Det rena sjelfmedvetandet är det medvetande af mitt Jag i allmänhet, hvilket uttryckes genom satsen: Jag är, eller Jag är Jag. Då detta rena sjelfmedvetande icke blott i hvarje ögonblick af mitt medvetande återkommer såsom ett och samma, utan äfven måste med samma nödvändighet förekomma hos hvart och ett annat Subject (så vida jag förutsätter, att flera sådana finnas); så är det Jag, hvarom detta sjelfmedvetande handlar, icke mitt individuella, empiriska Jag, utan ett Jag i allmänhet, den allmänna nödvändiga formen af ett Jag, hvilken hos hvarje väsende, som kan säga: Jag är, eller hos hvarje Intelligents, i hvarje ögonblick finnes, och ligger till grund för hela dess medvetande.

Detta rena Jag är till sitt väsende en ursprunglig, absolut verksamhet, men en verksamhet, utan något substrat, hvartill densamma skulle höra såsom dess accidens. Fichte förkastade, såsom redan är nämndt, på ett ännu mera bestämdt sätt än Kant, begreppet om en immateriell substans, betraktad i dogmatistisk mening, såsom substrat för medvetandet. Visserligen utgör hvad vi kalle vårt Jag medvetandets identiska Subject, hvilket i alla ö-

gonblick af lifvet af oss tänkes såsom ett och samma, och i denna mening svarar mot begreppet om en Substants. Men sjelfva detta Jag är mig blott gifvet genom sjelfmedvetandets handling, och utgör just producten af denna handling, nämligen det begrepp, som uppkommer genom sjelfmedvetandets act. Deraf åter drog Fichte den slutsatsen, att detta Jag ej är till på annat sätt, än genom sjelfmedvetandets act, och att det således ej är mig gifvet såsom något, som skulle vara till före sjelfmedvetandet, ett ting eller substrat, till hvilket sjelfmedvetandet skulle höra såsom dess egenskap eller bestämning. Det rena Jag är således till sitt väsende en verksamhet utan allt Substrat.

Men denna verksamhet skall vidare vara ett sjelfmedvetande. Det vill säga: den måste vara en i sig sjelf tillbakagående, öfver sig sjelf reflecterande verksamhet. — I hvarje act af reflexion (då detta ord tages i dess vidsträcktaste bemärkelse) förekommer ett ideellt eller subjectift, som utgör sjelfva reflecterandets handling, och ett reellt eller objectift, som utgör det, hvarpå denna handling är riktad, eller dess object. Så länge jag reflecterar på något annat än mitt eget Jag, så är min ideella, reflecterande verksamhet åtskild ifrån det object, hvarpå den är riktad, eller den är då riktad utåt,

på något ifrån densamma åtskildt. Deremot i sjelfmedvetandets act, eller i den act af reflexion, genom hvilken jag tänker mitt Jag, betraktar jag min ideella reflecterande verksamhet icke såsom åtskild ifrån det, hvarpå jag reflecterar. Denna act är, med andra ord, den act, genom hvilken den ideella, reflecterande verksamheten reflecterar på sig sjelf, gör sig sjelf till sitt object, eller går tillbaka i sig sjelf. Begreppet Jag uttrycker intet annat än detta fullkomliga sammanfallande af det tänkande och det som tänkes, eller en identitet af Subject och Object. Med ordet Jag uttrycker jag intet annat än det, som är object för sig sjelf, d. ä. det som på en gång är Subject och Object. Och sjelfmedvetandets handling, genom hvilken begreppet Jag uppkommer, kan då ej utgöra något annat, än en ideell (åskådande, reflecterande) verksamhet, hvilken går tillbaka i sig sjelf, eller gör sig sjelf till sitt object. En sådan i sig sjelf tillbakagående, sig sjelf åskådande verksamhet måste således, i Fichtes tanka, vara det, som utgör Intelligentsens yttersta väsende, det, hvarur alla medvetandets bestämningar, enligt den transcendentella Idealismens åsigt, böra härledas och förklaras.

Hvad åter sjelfva den kunskapsart beträffar, hvilken det rena sjelfmedvetandet innehåller, så är

redan nämndt, att det rena sjelfmedvetandet har för oss en omedelbar visshet, och utgör den absolut första kunskap, hvilken af all annan kunskap förutsättes. Men det rena sjelfmedvetandet är en min handling; den kunskap det innehåller, är således mitt medvetande om en min handling. För att åter lära känna denna handling, måste jag verkställa den: jag verkställer den, hvarje gång jag tänker begreppet Jag, och begreppet Jag har en verklig betydelse endast för den, som verkställer denna handling. Men i och med detsamma, som jag verkställer denna handling, måste jag tillika veta af den, så vida den skall vara något för mig, och utgöra ett medvetande. Det vill säga: sjelfmedvetandet måste vara en function, i hvilken jag på en gång handlar och åskådar mitt handlande; det var denna den ideella eller intelligentas verksamhetens sjelfåskådning, som Fichte kallade intellectuella åskådning. Det är bekant, att Fichtes och i synnerhet Schellings motståndare vanligen fattat detta uttryck så, som om dermed skulle förstås någonting dunkelt och obegripligt, ett slags särskildt, högre sinne, som blott finnes, åtminstone i högre grad, hos några få privilegierade varelser, och genom hvilket dessa skulle sättas i stånd att åskåda det Absoluta o. s. v.; och man har, i anledning af detta begrepp derom, förklaradt denna föregifna intellectuella åskådning för ingenting annat, än yttringen af

en tygellöst svärmande phantasi. Det må tills vidare lemnas derhän, huruvida det sätt, hvarpå Schelling i sina sednare skrifter talat om den intellectuella åskådningen, kunnat gifva någon mer eller mindre grundad anledning till en sådan tydning. Här åtnöje vi oss med att anmärka, att detta uttryck åtminstone hos Fichte, har en ganska enkel och naturlig betydelse. Det betyder nämligen hos honom blott Intelligentsens omedelbara medvetande af sin egen verksamhet, sådant detsamma innehålles i hvarje act af sjelfmedvetande, och utan hvilket intet sjelfmedvetande vore möjligt. Fichte kallar detta medvetande åskådning, emedan det har ett omedelbart förhållande till det, som derigenom uppfattas; intellectuell kallar han denna åskådning till skillnad från den sinnliga, hvilken uppfattar blott det rummet eller tiden gifna. Äfven den, som bestrider tjenligheten af sjelfva denna benämning, måste dock utan tvifvel medgifva, att ett sådant omedelbart medvetande af Intelligentsens verksamhet förekommer hos hvarje människa i hvarje moment af dess lif; ty det är blott derigenom, som man vet af sig sjelf såsom subjectet för alla medvetandets modificationer.

Härvid uppkom nu vidare den frågan: i hvad förhållande sjelfmedvetandets ursprungliga handling,

sådan den i det verkliga medvetandet förekommer, såsom liggande till grund för detsamma, står till den act af sjelfmedvetande, hvilken, enligt denna åsigt, skulle utgöra Philosophiens princip, och med hvilken Philosophien således tager sin början. Fichtes svar på denna fråga blef det följande: Sjelfva den ursprungliga handling, hvaruti det rena sjelfmedvetandet består, uppkommer ej genom Speculationen, utan finnes i hvarje Intelligents långt förr, än fråga är om någon Speculation. Men den förekommer i det vanliga medvetandet likasom af sig sjelf, och utan att vara förenad med ett klart begrepp derom. Philosophen deremot måste, för att uppställa det rena Jag såsom Philosophiens princip, börja med att förvärfva sig ett klart begrepp om denna sjelfmedvetandets handling, hvilken utgör det rena Jag. Detta åter kan blott ske derigenom, att han med frihet i sitt inre verkställer denna act (tänker begreppet Jag), och dervid tillika reflecterar öfver sitt förfarande; således genom en act af intellectuell åskådning, liknande den, genom hvilken sjelfmedvetandet ursprungligen uppkommer, och hvilken blott utgör ett fritt efterbildande af denna ursprungliga. All Philosophi uppkommer således, efter denna åsigt, genom en act af fri verksamhet. Den sysselsätter sig ej med, att blott analysera eller med hvarandra sammanbinda vissa för-

ut gifna begrepp: den måste sjelf frambringa de begrepp, hvilka utgöra dess innehåll, och dessa begrepp äro i sjelfva verket endast till för den, som genom fri sjelfverksamhet frambragt dem i och för sitt eget medvetande. Den intellectuella åskådningen är således i denna mening Philosophiens organ: eller, med andra ord, Speculationen förutsätter för sin möjlighet förmågan af absolut sjelfverksamhet i oupplöslig förening med förmågan af klar inre åskådning. Endast den, säger Fichte, som äger denna förmåga, kan höja sig till Speculation: för alla andra blir den en sammansättning af toma ord, som för dem sakna all mening. Den nämnda förmågan åter finnes visserligen i sjelfva anlaget hos alla människor, men den finnes hos dem i ganska olika grad, och i synnerhet mer eller mindre utvecklad: och denna olika utveckling af den intellectuella sjelfverksamheten står i det närmaste sammanhang med den olika utvecklingen af den inre friheten och sjelfständigheten i praktiskt hänseende, det vill säga, med den moraliska karakterens mer eller mindre fullkomliga utbildning. Intelligentsens frihet och absoluta sjelfverksamhet utgör den transcendentella Idealismens princip, dess innersta anda och väsende: detta slags Speculation uppfordrar den filosofierande till egen sjelfständig verksamhet, och lär honom derigenom känna sin egen inre kraft. Deraf det lefvande, fria, energiska, som i så hög grad utmärker Fichtes, li-

kasom Schellings, framställningar af denna Idealism, och hvilket kanhända var det som mest bidrog till det enthusiastiska bifall, hvilket detta System, oakadt dess ensidighet och alla dess öfriga ofullkomligheter, snart vann ibland dem, med hvilkas intellectuella och moraliska karakter det öfverensstämde, likasom till den förbittring, hvilken det väckte hos personer af en motsatt karakter. Det röjde sig vid detta Systems uppkomst och utbredande ganska tydligt, att Philosophien icke är för människan något yttre och tillfälligt, en samling af vissa meningar, hvilka man efter behag kan antaga eller förkasta, utan att den är något inre och nödvändigt, en ur människans innersta väsende uppkommande åsigt, hvilken just därför hos personer af väsendtligt olika intellectuell och moralisk character måste blifva helt olika; och att således den så ofta öfverklagade striden mellan de särskilda philosophiska Systemerna egentligen är en strid mellan de olika arterna af mensklig intellectuell och moralisk character, och följaktligen en nödvändig följd, om ej af de menskliga anlagens ursprungliga olikhet, åtminstone af dessas olika utveckling hos särskilda Individier. Här är ej stället, att utförligt bevisa denna sats, eller att angifva de följder, hvilka af densamma kunna dragas, för att utreda, i hvilken mening och under hvad vilkor det verkligen kan finnas en allmänt giltig Philosophi. I förbigående må blott anmärkas, att

man, för att rätt bedömma ett philosophiskt System, har att göra afseende, ej blott på sjelfva de sätser det innehåller, hvilka, såsom sådana, blott utgöra det yttre deraf, utan äfven och förnämligast på dess inre anda, hvilken utgör dess väsende, och genom hvilken det ock hufvudsakligen är, som detsamma verkar på sin tids hela bildning och alla dess delar. Man kan i två ord träffande karakterisera Fichtes transcendentella Idealism, om man kallar den för Frihetens eller Avtonomiens System, likasom Spinozas, i motsats deremot, skulle kunna kallas Nödvändighetens eller Fatalismens System. Vi få nedanföre, då frågan blir om Schelling, tillfälle och anledning, att närmare betrakta de båda motsatta ensidigheter, hvilka vi med dessa ord velat antyda.

Enligt hvad nyss nämndes, är det genom ett fritt frambringande af den act, som utgör det rena sjelfmedvetandet, som Philosophen erhåller den princip, på hvilken den transcendentella Idealismens hela System skall byggas; och då sjelfmedvetandet finnes före all Speculation, och således den handling, i hvilken det består, icke först frambringas genom filosofierandet, utan för dess möjlighet redan förutsättes; så måste den act, genom hvilken Philosophen med frihet frambringar detsamma, blott vara ett fritt efterbildande af en act, hvilken redan förut

är verkställd, nämligen af den ursprungliga act, genom hvilken Intelligentsen och dess hela medvetande är till, och på hvilken hela det verkliga medvetandet grundar sig. Så vida nu tiden sjelf blott utgör det inre sinnets form, och således blott uppkommer för Intelligentsen genom dess eget nödvändiga verkningsätt, så kan den ifrågavande ursprungliga acten, genom hvilken Intelligentsen är till, i Fichtes tanka, icke sjelf betraktas såsom varande i tiden. Den måste därför tänkas såsom en act, som ligger utom all tid, och ej innebär någon succession af tidsmomenter, (hvilken sjelf ytterst måste leda sitt ursprung just af denna act). Intelligentsen i sig sjelf är således, enligt Fichte, en ursprunglig, utom all tid liggande act af rent sjelfmedvetande eller absolut subject-objectivitet. Hela det empiriska i en följd af tidsmomenter fortgående medvetandet uppkommer genom denna absoluta act, hvilken just därför i detta empiriska medvetande yttrar sig såsom en sådan, som i hvarje moment återkommer eller återupprepas, genom det alltid återkommande medvetandet: jag är. Deremot måste den genom frihet frambragta act, medelst hvilken Philosophen i sin Speculation efterbildar denna ursprungliga, naturligtvis alltid falla i ett visst tidsmoment. Att den det oaktadt verkligen öfverensstämmer med den ursprungliga, som ligger utom all tid, och af hvilken

Gen skall utgöra en efterbildning, derom öfvertygas man genom det medvetande af handlingssättets absoluta allmänhet och nödvändighet, som åtföljer frambringandet af denna act. Då jag handlar på det ifrågavarande sättet, eller tänker begreppet Jag, så åtföljes mitt medvetande af min handling tillika af en omedelbar visshet, att detta begrepp aldrig kan uppkomma på annat sätt, än genom detta förfarande. Jag åskådar mitt handlingssätt, icke såsom ett blott individuellt, utan såsom allmänt och nödvändigt gällande för hvarje Intelligents. Detta medvetande af handlingssättets allmänhet och nödvändighet har den intellectuella åskådningen gemensamt med den rena sinnliga (mathematiska) åskådningen. Det var ock derpå, som Fichte grundade den tanken, att den transcendentella Idealismen, såsom utgörande en framställning af Intelligentsens allmänna och nödvändiga handlingssätt, ägde samma apodiktiska visshet som Matematiken, och utgjorde i likhet med denna en Vetenskap, icke genom blotta begrepp, utan genom en construction af dessa begrepp, eller deras framläggande i en ren åskådning, ehuru denna i afseende på Philosophien icke vore sinnlig, utan intellectuell. Att Kant bestridt möjligheten af en sådan construction i Philosophien, och angifvit detta såsom den hufvudpunct, hvaruti den philosophiska kunskapsarten åtskilde sig från den mathe-

matiska; hade i Fichtes tanka sin grund blott deruti, att Kant på den lägre ståndpunct, på hvilken han stod i sin framställning af den transscendentella Idealismen, icke hade något klart begrepp om den intellectuella åskådningen, och ej bestämdt tänkte sig någon annan ren åskådning, än den sinnliga, genom hvilken Matematiken uppkommer.

Imellertid, och oakadt Fichte i allmänhet tänkte sig Philosophien såsom en sådan ur det rena Jag, såsom högsta princip, utgående vetenskaplig construction af alla Intelligentsens allmänna och nödvändiga bestämningar; så röjer det sig likväl i hela hans framställning af den transscendentella Idealismen, sådan den innehålles i hans Vetenskapslära, att han ej gjort sin egen idé om en sådan filosofisk construction fullkomligt klar för sig sjelf. I likhet med Reinhold antog han, att Philosophien, för att blifva ett strängt vetenskapligt System, borde byggas på en enda omedelbart viss grundsats, af hvilken alla dess satser skulle hemta sin visshet och bevisas. I följd häraf betraktade han ock Philosophiens System, mindre såsom en efter en regel fortgående construction ur en ursprunglig handling, än såsom en kedja af satser, härledde ur en omedelbart viss grundsats, det vill säga, han betraktade

det egentligen ur en Logisk synpunct. Deraf åter bestämdes det sätt, hvarpå han i sin så kallade Vetenskapslära framställde sin transscendentella Idealism.

Forts. i e. a. H.

S. GRUBBE.

GUSTAF ADOLPH I TYSKLAND.

EPISKA FRAGMENTER.

I.

Sjung den heliga strid, som för folkens och sanna-
ningens frihet
Fördes af Mankems Konung, då sänd, i ljusets
ånys
Mörknande tid, han bröt på Tysklands blodiga
skuldror,
Sjelf till ett offer bestämd, det Romerska oket af
Habsburg.
Sjung, hur han trodde på Gud, och segrade än, då
han dödde.

Så uppmanade mig en röst i det tempel vid
Mälarn,
Der hvad Sverige har stort, omsväfvar i talande
minnen

Dess odödliga Konungars grift. Ännu, hvad det
 varit

Känner dess folk hos sig, blott länder beröfvadt, ej
 äran.

Ja, du Store! hvars namn ännu välsignas af
 världen,

Strålande öfver ditt land: det folk, som du förde till
 segren

Än, då det nalkas ditt stoft, och fanornas himmel
 deröfver,

Känner hos sig en kraft, som står förtryckets och
 mörkrets

Magter emot, och när det behöfs, kan rädda en
 verldsdel.

Lifve den känslan min sång, att ynglingen lyssne
 och säge:

Också jag är Svensk, och ville för fäderneslandet,
 Ville för menskligheten och Gud gå döden till
 mötes.

Säg, osynlige du, som mig väckt, eho du må
 vara,

Stjernhjälm, eller en annan, som än, från himmel-
 ska harpor,

Aktar hit ner på fädernes språk, och lifvar dess
 samljud:

Säg, hvad andar i strid omgäfvö den kämpande
 Hjelten;

Icke som spöken, dem vantron ser ur djupet af
 natten

Vinka, och suckande fly vid ljudet af morgonens
häröld,

Utan i dagens värf, i handlingar, hvilka de fordom
Sjelfve beredt, deltagande än; de Olympiske Gudar
Likt, och de andra, som upp ur hafvet och skuggor-
nas rike

Reste sig, stridande hvar för sitt folk, sin gynnade
älskling,

Eller en helig sak, ett mål, odödliga värdigt.

Hundrade gången igen kom året, då segren i
Augsburg

Vanns af den renade tron, kom dagen, som segren
beredde,

Sorgfull, under en ny förföljelses blodiga tecken;
Dock med ett tröstfullt hopp af en skönt uppgående
stjerna.

Ty den dagen det var, som Gustaf Adolph i Tyskland
Landsteg, böjde sitt knä, och helgande svärdet med
bönen

Lemnade lugn i den Eviges hand sitt öde och
verldens,

Följd med en blick ur skyn af Vasa och Frankri-
kes Henrik.

Dock ej Frankrikes blott, Europas var han i döden.
Begge ifrån sin himmelska höjds oändliga utsigt,
Älskande, sågo ännu på sitt fädernesland, och den
verldsdel,

Der en ny omskapande tid dem glädt och bekymrat.

”HAN skall göra det, Han min själs odödliga
tanke

Bringar i stående verk, utropade Henrik med glädje.
Först skall hans hämnande svärd förkrossa det blo-
diga örnbö't,

Habsburgs hus, som sekel från sekel plågade
folken,

Sökt förmörka den verld, det ville förslafva och
fjettra.

Sedan reser han upp det fredens tempel, jag ärat,
Der upplysningens heliga eld bevaras everldligt,

Medan ett stort förbund Europas fria Nationer,
Vägda emot hvarann, de starka ett stöd för de
svaga,

Tryggar för verldstyrannt. Af himmelen sänd i
mitt ställe,

Han uppfyller det hopp, som ännu i döden mig
följde,

Hvarförutan jag ej i sjelfva den eviga glädjen

Kände mig säll, då jag såge dit ner på våldet och
vantron.

Ja, det stundar en skönare tid, som endast förbidar
Slutet af striden ännu emellan ljuset och mörkret.

Kom! till det värdiga mål förenom min son med
din sonson.”

”Hvi har Frankrike spillt för sig, och för verl-
den kanhända,

Svarade Vasa, det ljus, som tillböds äfven dess Kyrka,

Rent, som det strömmar från himmelen ner, ur den
 eviga källan,
 Utan de färgade sken af Påfviska bilder i fönstren?
 Sedan ej Frans, som jag och Elisabeth, aktade
 tidens
 Mäktiga brytning, och grep den lyckliga stunden i
 flykten,
 Blef det för sent för dig. Din son, vid Romerska
 kyrkan
 Bunden, hur kan, hur vill han gå mot henne i
 striden?

”Dock, gaf Henrik till svar, med en suck, (han
 mindes sitt affall)
 Dock, har Gustaf ej dragit sitt svärd mot Romerska
 kyrkan,
 Utan mot Romerskt våld. Hans strid är ej för det
 nya,
 Mer än det gamla, i satser och former, utan för
 frihet
 Både i Kyrka och Stat, att allt det goda på jorden,
 Allt det ljusa från skyn, må fritt uppblomstra i
 begge.
 Richelieu, som tycks allt mer uppfatta min tanke,
 Finner, hur Frankrikes magt, uppmanas af tiden, att
 kraftigt
 Gripa deri, och förent med den ädle och starke från
 Norden
 Vinna igen, hvad min död för mänskligheten förspilde.”

”Fattar en själ, som hans, din statskonst? frå-
gade Vasa.

För det stora deri har han sinne, men knappt för
det ädla.

Dock hans klokhet blott bör honom förmå, att sin
Konung

Fästa vid Sverige, om än dess Hjelte försvunne ur
striden.

Rikt och starkt af sig sjelft är Frankrike, mellan
de trenne

Vidt omfammande haf, Europas yttersta skyddsvärn,
Men olyckligt, så snart det sjelft vill henne beherrska,
Frans det kände, som du, och den långa och blo-
diga striden

Förde han, ridderligt stor, för världen, ej endast
om Mayland.

Derför böd han ock mig sin hand, med den aning,
att Göthen

Skulle ifrån de stränder, dit Roms legioner ej vågat,
Der en folkförtryckares ok än alldrig är buret,
För Europa ännu engång som en hämnare framstå.
Sjelf på de skummiga klippor i skygd, hur världen
än stormar,

Endast vid folkens nöd går Svensken ut, och dem
räddar.”

”Kunna då ej, tog Henrik igen, Europas Regenter
En gång skönja det mål, försynen beredt för dess
sällhet.

Bröder äro dess folk, upprunna ifrån en gemensam,
 Ädel och kraftfull stam, och blandade Nordens och
 Söderns.

Barn med hvarann, Latiner med Galler, Iberer med
 Göther.

[Christne och frie, och vexlande midt i de blodiga
 fejder

En med den andra sitt ljus, sin konst, sin tanke,
 sin anda,

Äro de blott en slägt; fast nu den främste ibland
 dem,

Österländskt obroderlig, vill nertrycka de andra.

Men dem alla de två förenade skola befria,

Svensken och Franken. Om Kejsarn i Wien tilltror
 sig, att Romersk

Vara, ej kalla sig blott: så är Svensken en Göthe,
 och Franken

Är en German. Ej blott German, till hälften en
 Norrman,

Räcke han Svensken sin hand, och folken frukta ej
 mera,

Fred och frihet hvar åt sitt land, vi vunno, o Vasa,
 Medan vi lefde på jorden. Om nu åt hela den
 verldsdel,

Der vårt namn välsignas ännu, vi kunde dem vinna:
 O! hur skulle vi blicka dit ner med glädje och
 kärlek.

Jorden åt himmelen sjelf sin sällhet strålar tillbaka.”

Talande så, de sänkte sig ned på de ljusnande
molnen

Efter en storm i den ängd, som redan var vunnen
af Gustaf,

Der af Wollin och Ysedom mött, vid sin vändning
åt hafvet,

Odern förbyts till en sjö. Derifrån de sågo de första
Visa och lyckliga steg, som befäste de Svenska i
landet,

Utan strid och blod. "Eröfre han öar, en viking!
Här skall han finna sin gräns:" utropade Conti, den
stolte,

Medan vid Gartz han förskansade sig, och på stran-
den af Peene.

Dit förväntad ännu, stod Gustaf med svällande segel
Redan i Odern, ej störd af den storm, som hotan-
de uppsteg.

Saktad och vänd, vid hans bön, den flög med det
flytande lägret

Fram till Stettin, det mål, som Conti sig trodde för
honom

Stängt med hela sin magt. Sitt vapensäte bestämde
Konungen der, att dän så floden, som landet
beherrska.

Bogislaus, som satt med sitt silfverhår i sin
hvilstol

Vördnadsvärd, fast svag, mer vissnad af sorger än
 ålder,

Hörde ett larm, och reste sig upp, och såg med
 bestörtning

Strömmen betäckt af segel, som fälldes, vapen, som
 blänkte,

Båtar, som fylldes med män, kanoner, som drogos
 på stranden.

Snart en gulblå här stod utanför staden och slottet.

”Bären mig sjelf dit ut till den ädelmodige
 Hjelten,”

Ropade Försten, och bars i sin stol till Gustaf, och
 sade:

Se mitt grånade hår, mitt darrande hufvud, o
 Konung;

Icke är jag en man att gå i den väldiga striden
 Med dig eller emot. Nyss fordrade Conti i Kejsarns
 Namn Stettin. Jag afslog honom: skulle jag icke
 Afslå dig, en främmande magt? Min Gud och hans
 sanning

Trogen i döden, jag dör också min Kejsare trogen,
 Fast han brutit sin tro. Emellan oss dömme den
 Högste!”

”Var det ej riket, du svor din ed, då du svor
 den åt Kejsarn?”

Svarade Gustaf; och svor du den ej, som Hertig i
Pommern,

Samt Evangelisk Prins, betryggad af freden i
Augsburg?

Nu, då den freden är kränkt, då riket lutar, då
banden,

Hvilka dig fäst, upplösas af Ferdinand sjelf, då hans
härsmagt

Går, som en fiende öfver ditt land, som förbytt
till en öcken:

Nu emot ditt folk, och det rike, den Kyrka du
tillhör,

Mot dig sjelf, som Regent och som Christen, bevi-
sa din trohet.

Frukta ej Kejsarn mera än Gud. I strider, som
denna,

Den som icke är med, är emot. Du mins, att de orden
Sades af Honom, som kom en fridens konung, men
äfven

Sanningens, kom att med strid bereda en fred, som
ej upphör."

Träffad af Konungens ord och hans blick, som
den höga gestalten

Höjde än mer, en blick, som syntes ej endast en
Hjertes

Framför en segrande här, men en högre och ljusa-
re andes,

Teg den gamle, och sönk i betraktelse. Folket ur
 staden

Strömmade ut, att se och beundra de tappre från
 Norden.

Redan om Svenskarna flög ett rykte som skulle i
 landet,

Härjadt af villdjur nyss, nedstigit en skara från
 himlen.

Derför vågade nu så döttrar, som mödrar till
 fönstren.

Äfven af hofvets blommor en rad sig viste i slottet.

Konungen såg dit upp, och klappande Prinsen
 på axeln,

Sade: "Med dem der uppe, min vän, försvaras ej
 staden

Mot Dalkarlarna här, och Finnarna." *) — "Dock är
 det icke

Desse, var Prinsens svar, som göra dig stark, och
 bestämma

Nu mitt beslut, o Konung. Jag såg på din fana de
 ordens

Gyllene skrift: Är Gud med oss, ho är då e-
 mot oss?

Liksom en stråle ur skyn upplyste mitt tvekande
 sinne.

*) Egna ord af Gustaf Adolph.

Tag, o Konung, Stettin och allt mitt land i din
omvård.

Gif mitt folk, hvad ej jag, olycklige, fönnat det
gifva,

Fred i sin kyrka och fred i sitt hus. Barnlös, har
jag suckat

Dagligen upp till Gud, att mitt Pommern icke må
falla

Under ett Påfviskt ok af en Kejsrerlig Prins eller
Höfding,

Såsom för Magdeburg och Meklenburg det var
ärnadt.

Herren har hört min bön. Jag skådar i hoppet en
arfving,

Under hvars spira mitt land uppblomstrar i ljus
och i frihet.

Snart skall jag gå till den eviga frid. Belöne dig,
ädle!

Freden på jorden en dag med alla dess gyllene
frukter!

Fred är det mål, för hvilket jag lefver, ehuru
i harnesk

Hela min lefnadstid, utlät sig Gustaf, och vänligt
Tryckte den äldriges hand. Jag trädde i vapen som
yngling

Blott för freden, och vann dess oliv tredubbel i
Norden.

Nu i Tyskland söker jag den, att trygga för folken

Ej blott land och bo, men en väg till ljuset der
ofvan.

Upp från jorden han lyfte sin blick, som möttes
af Bourbons
Strålände blick ur skyn. Ej kunde hans dödliga
ögon
Skönja det himmelska par, der satt. Men den luf-
tiga thronen,
Ensam öfrig ännu af den lugnade aftonens skyar,
Fäste hans syn. Han betraktade rörd dess förblin-
dande skönhet,
Ej dess egen likväl; ty de färger, den lånat af
solen,
Bleknade bort i den glans, de två odödlige spridde.
Öfver dem båda, i ändlös höjd, till naturens och
ljusets
Eviga ursprung, steg hans suck vid den präktiga
synen.
Men på honom sin blick med en fröjd, som englar
ej känna,
Ty blott mensklig den var, och likväl ej timlig, ej
jordisk,
Dröjde hans himmelska vän. Så blickar i purprade
insjön
Hesper ur morgonens sky på sin bild; och skalden
ur lunden
Skådande hänryckt, upp till den ena, och ned till
den andra

Finner så himmel, som jord, i det speglade vattnet
förskönas.

Sjelf i sin sång han önskade så dem spegla tillsammans.

Äfven Vasa förnöjd i sin sonson icke blott
Manhems

Älskade Konung såg, men tidens korade Hjelte.

Dock med en skuggande bild, lik fogelns öfver ett
snöfält,

Flög ett bekymmer öfver hans själ, då han tänkte
på vådor,

Möjliga genom hans mod och sjelfva hans lycka,
för Sverige.

Mätte han ej, utbrast han, dig o Henrik, i anda,
Dig i mål och bemödanden lik, dig äfven i öde
Likna en dag! Ännu en dolk kan helgas af
vantron.

Dock skall himlen ej mer tillåta en seger af mörkret.
Den osynliga hand, som förut så ofta, då döden
Öfver hans hufvud sig sänkt, det bevarat, skall än
det bevara,

Tills han det mål beredt, hvartill hans vapen
bestämdes.

Genom ett krossande slag skall han visa för folken,
att brytas

Kan likväl den förtryckande magt, som öfver dem
uppstått

Såsom en verldsstorm, hvilken dem syntas orygglig
som ödet.

Sedan han lärt dem tro på sin egen kraft och
försynen,

Må han falla, om Gud så beskärt, och sin strid för
hans sanning

Genom sitt blod besegla, och mig åt stjernorna
följa!

Ja, utslockne min ätt, blott Sverige består i sin
frihet!

Hel! dig Vasa, ej blir det ordet, den tanken dig
olönt:

Ropte ur höjden en röst, den mäktige rösten var
Luthers.

Så utplånas din skuld för det split, du med fader-
lig blindhet

Välde inom ditt hus, till ditt verks hårdt nära förstöring.
Högre i ljus och i kraft du stiger igenom det offret,
Medan vi vänte den dag, då domaren kommer, och
jorden

Under hans fot förgås, och han öppnar sitt eviga
rike.

Der försvinna de verk och de namn, som vi lem-
nat i tiden,

Der blott tron, som i döden oss följt, skall gälla
för evigt,

Tron, och den kärlek, han fann hos oss, då, fördold
i en menskas

Lidande skepnad, han sjelf, Guds Son, oss mötte på
jorden;

Men i den timliga verld, vi ännu åskåde från
höjden,

Skall vid din sons död du se förhöjas din ära;

Ty ditt rikes ära är din; och Sverige skall stiga

Högre ännu på hans blodiga stoft, igenom hans
andas

Lefvande kraft i hans här och det råd, af ädla,
han danat.

Så fulländas ditt verk, så äfven mitt skall bevaras.

Undransvärda försyn! det rena gudomliga ordet

Bragtes till Norden att dän, då det åter mörknat i
Tyskland

Kalla en hämnare fram, som bereder dess seger
ånyo.

Här fullkomnas de ord af profeten. Ett stort
ljus skiner

Klarliga öfver det folk, som bor i mörka-
ste landet.

Luther sin flygt nedsänkte, och stod, lik morgo-
nens härold,

Öfver det älskade land, der först Evangelii klarhet

Rörde hans själ. Det mod, hvarmed tillförne i
Sachsen

Förstarne stridt för sanningens ord och samvetets
frihet,

Ville han tända igen, och begaf sig till slottet i
Dresden.

Äfven de öfrige två sitt mål fullföljde i tysthet.

Såsom en stjerna, med tyst inflytelse, blickar i
dalen

Ned på en snöhvit knopp, som stjernlik möter dess
anblick:

Så i sin sonsons själ en dag, då han hem till sitt
rike

Sände en faderlig suck, iustrålade Vasa sin tanke.

Fri, då han ensam var, och stark igenom sin frihet

Kände sig Gustaf, och undvek Frankrike. Broder-
ligt handslag

Mötte han glad, men skydde en arm, som öfver
hans skuldra

Lagd med ett stolt beskydd, blott tryckte och hin-
drade honom.

Nu ett klagande bref af hans maka, som kommande
sorger

Anåde, väckt i hans bröst en Faders och Konungs
bekymmer.

Rörd erinrar han sig den stund, då sin dotter på
armen

Lyftande, så han talte ibland de församlade Ständer;

"Svear! jag skiljs vid er och mitt barn, kanhända
för alltid.

Väl har Herren sin engel mig sändt, som ur hun-
drade faror

Räddat mig underbart; dock torde jag falla omsider
För hans sak och världens och er, och lemna på
jorden

Faderlösa mitt barn och mitt folk. Men derofvan
en Fader

Vänder ej från dem sin vårdande hand, sitt vakande öga.
Konungar, midt i sin ban, och Konungaätter för-
svinna

Sverige har sett; dock står det ännu. Om Herren
mig kallar,

Sänder han Er och min Dotter ett stöd, som fyller
mitt ställe.

Mätte blott hon, och J, erkänna hans eviga huld-
het!" --

Detta farväl, hvarvid hans folk försmälte i tårar,
Medan den spädas kyss med hans egen tår blef begjuten,
Stod nu fram i hans själ, som kände ånyo den
aning,

Att ej återse han finge sitt land och sin Dotter.
Också nu var hans tröst till Folkens Fader i höjden,
För hvares heliga värf han skilts från sitt älskade
rike.

Dock uppstod i hans själ den frågan med växande
oro:

Faller du midt i din ban, hvem stöder ditt folk, i ett
ändlöst

Krig, emot en magt, som Kejsarns, lemnadt allena!
Frankrike bjuder dig stöd. Det stod med Sverige i
vänskap

Under din Farfar ren. Han sjelf förenigen yrkar;
 Han, hvars hjerta är Svenskt ännu i grafven, i himlen.
 Så inom sig en svarande röst han trodde sig höra,
 Från den stunden bestämd för det länge betänkta
 förbundet.

Dock fördröjdes det än en tid, oaktadt hyad Henrik
 Ingaf både sin son och Ministern, som styrde hans
 rike.

Sonen ej höjde sig upp till hans tanke; Ministern sin
 egen

Blandade in deri; och Frankrike svepte sin afsigt
 Länge ännu i ett sken, som Påfven ej mindre än
 Kejsarn

Bländade, under det Sverige sin väg gick öppet i
 dagen,

Tryggande sig vid sin sak och sitt svärd; och dess
 segrande Konung

Aktade mer den ked, han knöt bakom sig af fästen;
 Än de i Regensburg vid dess riksdag slingrade näten.
 Ändtligen möttes en dag i det sjöomringade Beerwald
 Sveriges och Frankrikes sändningebud, då hvarderas
 skyddsharn

Äfven möttes i skyn, i detsamma en skugga i Rådsaln,
 Smög sig, skygg för en blick af de strålände andar
 i höjden.

”Var det ej Hon, den ännu, och till yttersta
 dagen

Stämplande själ, som Italien sändt till Frankrikes
ofärd?

Yttrade Henrik. "Ej nöjd, att dess plågoande ha
varit

Medan hon satt på dess thron, ur grafven ännu
med en tvedrägts-

Fackla, hon rest sig der, att sinnena söndra och
tända.

Också hit hon når, och söker det nära förbundet
Hindra igen, som förut engång, då genom de
Franskas

Sårande öfvermod, hon kränkte den Nordiska stolt-
het.

Kom! af vår anda en fläkt skall stilla den fåfänga
striden."

Likt två stjernfall, stego de ned, och trädde i
salen.

Ögonblicket förut uppstod der Horn med de orden:

"Väl! -- hvad betydelsen är af förbundet, som
Ludvik med Sverige

Ingå ärnar, det märka vi straxt, då vi höra hans
första

Helsande ord; som förnärmar dess folk, så väl som
dess Konung.

Fritt, sjelfständigt, aldrig ännu af främmande
kufvadt,

Främst i ålder ibland Europas Konungariken,
 Sverige med segrande svärd står fram, att beskydda
 dem alla,
 Hvad! och dess krönte Regent J vägren att helsa för
 Konung?"

"Herrans smorda är ej hvar förste, som griper
 en spira,"

Svarade Joseph, och sänkte sin blick och vred på
 sitt radband,

Medan än Charnacé sitt svar betänkte förlägen;

"Endast dem, som Gud förordnat, ej dem som en
 folkhop

Sätter af och till, har Frankrike Konungar kallat."

Öfverheten (var svaret af Horn) är af Gud: det
 är sanning.

Finns hon utan ett Folk? är ej detta med lagar och
 ordning

Åfven skickadt af Gud? Är dess rätt ej helig, som
 Förstens?

Går den icke förut? Är ej Frankrike äldre, än
 Bourbon?

Skall med hans ätt, en dag, då den slocknar, ock
 Frankrike slockna?

Rodnar ej Henriks son, utroppte Banér, för sin
 faders

Skugga (han steg i det samma derin), att skymfa en
Gustaf?

Sverige en Konung har, vet, Munk, ej endast till
namnet.

Säg det åt Richelieu. En sjelfregerande Konung,
Bär han i egen hand sitt svärd, ej mindre, än
spiran.

Ensam kom han hit. Här mött af ingen Förbundsbror,
Snarare hindrad af dem, som han roptes att hämna
och rädda,

Står han dock herrskande här; och segren står vid
hans sida.

Ej för en dödlig magt, för Konungars Konung allena
Lägger han ner sin throns majestät, sin Konunga-
höghet.

Begge begåfvo sig re'n åt dörrn. Då drog dem
tillbaka

Charnacé, i det Catharina, som stod, med ett
hånfullt

Segrande löje, fördold vid hans stol, vek undan för
Bourbon.

Dröjande dock sin flykt, hon fällde de trotsiga
orden;

”Stiger du ned till oss i stofset, du stjernornas
arfving,

Dem du ej nått likväl ännu, en förste -- i luften?
Väl! så strid här nere med mig. Jag skugga på
jorden

Verkar ur mörkret mera, än du, upphöjde, ur ljuset.
 Bringar du än förbundet i stånd: så skall dock ett
 hemligt

Afundsfrö deri förlama dess kraft; och då Gustaf
 Hinner sin äras höjd, det bryter hans segrande
 bana.

Hör! en Konungs gemål, än mer, tre Konungars
 moder,

Styrde jag Frankrike längre än du, och det styrs af
 min anda

Än. Hvad är Ludvik din son? sin Ministers nickan-
 de docka?

Tror du dig ha hos denne ett öra: så vet att det
 andra

Lånar han mig. Ty medan han här protestanterna
 stöder,

Skall Hugenoiternas blod i Frankrike rena, för
 Kyrkans

Straffande ögon, hans skuld. Ja, genom honom jag
 hoppas

Fägna dig än med en blodröd natt, lik den vid ditt
 bröllopp."

Henrik, som ryste ännu att minnas den gräsliga
 natten,

Svarade intet. En blick blott sände han genom den
 spotskas

Bäfvande själ, som nu ej mer förstålla sig kunde,

Ej med lånadt anlete le, som, när hon till honom,

Såsom sin svärson, kom med moderligt öppnade
 armar,
 Medan blodet på gatorna rann af hans offrade
 vänner.

Qvald af den härliges blick, försvann hon, och
 möttes af Alba
 Nära vid Schreckhorns spets. Der stod allena en
 vålnad,
 Dyster och mörk. De vissnade drag, de slocknade
 ögon,
 Buro dock stämpeln än af Spaniens fruktade Philip.
 Såsom det blixtrar stumt ur ett moln, som efter en
 åskdag
 Stannat vid himmelens bryn och ännu i natten
 förfärrar;
 Så han blickade rundt om den verld, han skakat och
 blodat.
 ”Bärfve ännu de fräckt upproriska, kätterska folken:
 Philip i Ferdinand lefver igen och Alba i Tilly.
 Äfven är Medicis än ej död.” Med de orden
 begyntes
 Mellan de tre, i det en storm omkring dem i öcknen
 Öfver Lavinerna hven, ett hemskt blodtörstande
 samtal.

Mötet i Beerwald nalkades nu det önskade målet.
 Horn och Charnacé, ju mer de kände sig lifvas
 Hvar af sitt fäderneslands upphöjdaste, ädlaste ande,

Närmade sig dess mer till hvarann. De mindes den
 vänskap,
 Sverige med Frankrike knöt, då den mest fullkomna-
 de Fransman
 Räckte sin kongliga hand åt den störste af Svenskar
 på thronen;
 Skulle de ej förena sig nu till ett mål, dem så
 värdigt?

Leende gick Banér till Patern, och sträckande
 fingret
 Öfver hans skuldra, emöt den säck, Capucinerne
 bära,
 Yttrade: "Var det der, du gömde den Böhmiska
 kronan
 Undan för Ferdinands son i Regensburg? Det är
 Kejsarns
 Egen klagan. Så fann han sig lönt för sitt offer af
 Friedland
 Tro ej likväl det lyckas, att dit bortsmysa den
 Svenska."

Rodnande, dock förnöjdt småleende, svarade
 Joseph:
 "Stridom ej mer om titlar: ett ljud, ett väder de äro:
 Inför Konungars Konung är Dogen lika med Kejsarn.
 Nu beror det blott på ett villkor, det första, och
 sista.
 Romerska Kyrkans helgd vi yrke i alla de länder,

Som eröfras af er, om Gud det kätterska svärdet
Låter hinna så långt, hemsökande äfven de trogna."

"Ja vidtog Ministern, det kan ej Frankrike
frågå.

Blott det verdsliga Rom, ej det andliga, vill det
bekriga;

Se, det båtär ju er jemväl, det betinget vi fordre,
Genom den söndring, det gör de Påfviska Förstar
emellän.

Ligan sjelf, då hon ser, att endast mot Kejsarens
våldsmagt

Kriget är fördt af de Svenska, men ej mot kyrkor,
och kloster,

Skall i sitt nit afsvalna och draga sig undan i tysthet.
Lofven de Romerska blott den frid, som J sjelfve
begären

För de Lutherska nu: så knyte vi händerne genast.
Frankrikes ädle Monark en ära sig gör, att i Gustaf
Helsa en Konungslig bror. Ja, lik sin Fader, den store,
Vill han för verdens lugn härvid uppoffra sin
höghet.

Gustaf råde för sig med sitt svärd; men verke med
Ludvik

Till ett gemensamt mål, Europas räddning i
Tyskland."

"Vare det så!" gaf Horn till svar: "Det fåfänga
ordet

Om uppoffrande ligge så tomt, som det föll, och
förgätet.

Nog, vår Konung och er, som bröder, helsa
hvarandra.

Helgd för templen, beskydd för allt, så gudomligt,
som menskligt,

Hvar helst Gustaf befallande är, jag lofvar för
honom.

Väl mot de Påfviska ropar om hämnd allt landet
omkring oss,

Höljdt i grus och aska och blod af Tilly och
Waldstein,

Ropa de plundrade folk, de landförviste Regenter;

De inkräktade stift, de fräckt vanhelgade altar;

Men upprättelse blott, ej förstöring, är hämnden af
Gustaf.

Lika beskydd med ett ord, må lemnas åt kyrkorna
begge,

Till dess freden en dag emellan dem gränsen be-
stämmer."

Sagdt och förbundet beslöts. Och Svenskarna begge,
som hellre

Stridde med vapen än ord, begåfvo sig glade till
Gustaf.

Redan glänste hans svärd, välsignadt, ej endast i
Pommern,

Utan i Meklenburg och Mark. Torquato di Conti,
Söderns yppige son, fann plötsligt vissna i Nordens

Luft sin lager, och drog för dess män, som dess
vinter, sig undan.

Tyskland andades åter, och upp ur det blodiga oket
Lyfte sitt hufvud med hopp. Dock Tilly, som nu
var allena

Kejsarns arm, se'n blindt han låtit beröfva sig
Friedland,

Tilly, som rik på år, var rikare än på bedrifter,
Lagrar och ärr, ej pröfvat ännu den Nordiske
Hjelten.

Men nu trädde han fram, och folken förskräcktes
ånyo.

Innan till Odern hann det bäfvande bud om hans
antåg,

Kommo till segraren der två män. Den ena en
andlig,

Syntes igenom det lugn, i hans blick från himlen
var gjutet,

Än mer vördnadsvärd, än genom det vågiga silfret
Kring de jordiska blommor, hans kind, trots vintern
bevarat.

Hos den andra, en borgerlig man, stod borgerlig
frihet

Ådelt fram i hans enkla gestalt, som egnat en
Kämpe.

Braun var den andliges namn och Schmidt den an-
dras: de namnen

Allt hvad värdigt är betydde på fäderne-orten.
 Såsom i templet, hvars höjd, hvitt glänsande, par-
 ken beherrsakar,
 (Ljusets tempel det är), en grupp af Sanning och
 Frihet
 Talande står framför den Gud, som Python
 besegrat;
 Så i Konungens tält de stodo för honom, och talte:

”Magdeburg oss sändt. Med hela det suckande
 Tyskland
 Flyr det till dig. Ej stort är vårt samfund; dock
 med de främsta
 Står det i nit och i mod; ännu det samma, som
 fordom,
 När det mot Carls förtryck till slut blef ensamt i
 striden.
 Ensamt har det ock nu, bland alla, för hvilka du
 kämpar,
 Vågat, o Konung, för dig, och din heliga sak, sig
 förklara;
 Derfor söks det ock främst af Kejsarns hämnande
 gissel.
 Sedan i strid på strid vi oss tröttat, segrande
 stundom,
 Nalkas oss, Tzerklas sjelf, den förskräcklige. Hjelp
 oss, du Gode.
 Christian lofvade oss ditt stöd, då, ett offer för
 våldet,

Stött ur sitt stift, och ur riket förvist, han genom
sin ofärd
Rörde oss, mer likväl, som ditt bud, o hämnare,
aktad."

"Christians brådskande nit er bragt förtidigt i
vapen,
Svarade Gustaf, jag räds, i en olycksstund, för er
vackra,
Rika, berömliga stad, om den ej försvaras af egna
Murar och män. Ännu är min väg ej banad till
Elben."

"Mächtig är Han, som dig sändt. Ett gny blott
frälste Samarien" *)
Yttrade Braun. "Kanhända en dag oss räddar i nöden
Endast det ropet om dig: han kommer, hämnaren
nalkas.
Gif oss endast ett ord, som tröstar oss, låter oss
hoppas."

"Väl! mitt svärd skall göra mig väg, var svaret
af Hjelten.
Söker ej Tilly mig här, så söker jag honom vid
Elben.
Sachsen, hoppas jag, ej, ej Brandenburg mig för-
hindrar.
Magdeburg är det värdt, att om än min bana af
segren

*) Se 2 Kon. B. 7: 6; 7.

Drogs derifrån, jag böjer den dit. Uthärden så
 länge
 Striden, bevaken er borg. Se här! jag sänder en
 Höfding;
 En af de mina, att styra ert värn. Dig sänder jag
 kække,
 Rådige Falkenberg; och med dig ett bud, som med
 staden
 Knyter min vänskap. Gån, och trösten på hjälparn
 i höjden.”

Magdeburg förbi, gick Tilly med hela sin
 härsmagt,
 Öfver Elben; och nu på hans möte med hjelten från
 Manhem
 All Europen fäste sin blick. Det gäller ej endast,
 Hvem af de väldige två skall se sig af segren och
 äran
 Öfvergifven till slut. Den väntade dagen skall
 folkens
 Frihet, skall världens lugn och ljus afgöra för
 sekler.
 Ännu dröjde den dock. Ty begge, så vise som
 tappre,
 Trodde ej blott sitt svärd och sitt mod. Det af El-
 ben och Uckern,
 Warta och Spreen begränsade fält med alla dess
 höjder,

Skogar och bygder och slott, med dess slingrande
vägar och strömmar

Öfversågo de, likt ett schachspels rutiga bräde.

Ej på detta de två, som strida, bevaka hvarandras
Syften och rörelser mer, och förut dem beräkna och
möta

Bättre, än de hvart steg af hvarann, hvar vändning
och ställning.

Svenskarnes Konung, innan han fram till drabb-
ning sig ställde,

Ville sin ked förstärka ännu med Demin och med
Frankfurt.

Grefven af Tzerklas, som snart bemärkte sin fien-
des afsigt,

Hastade sjelf till värn för det sednare, trygg om
det förra

Genom dess styrka i murar och folk. En kärna af
Contis

Skingrade härsmagt dit ännu var bergad tillsamman.

Taga det dock, och först derifrån den manande möta,

Hoppades Gustaf, och sjelf beslöt belägringen leda.

Sjelf med sin blick och sitt ord allstädes, som vin-
den, som ljuset,

Verkande, flög han från Schlesiens gräns, der han
ställde för Landsberg

Horn, till Meklenburgs, och plockade städer på
vägen,

Såsom en hängande frukt af en ryttare plockas i
flykten.

Hvar han syntes, en mängd af anleten ljusnade
åter

Från den förfäran, som väckts af Österrikarnes
antåg.

Ty Araben ej mer förskräcks, då en rodnande
molnfläck

Bådar ur öcknens haf af sand den gräsliga vinden,
Under hvars il allt gräs, allt löf, allt lefvande
vissnar,

Än de plågade folk förskräcktes, då Tilly blott
nämndes.

Högar af grus och aska ännu i bygderna viste
Spår af hans förra besök; och de mindes, hur efter
hans bortgång

Hungern och pesten förödt, hvad eiden och svärdet
förskonat.

Mången landtbo ren i skogen beredde sin boning,
Mången Moder sitt barn omslöt med bäfvande armar,
Liksom hon redan förföljts af Kroater med blodiga
sablur.

Dock försvann all skräck, hvar helst af Svenskarnes
fanor

Syntes det gulblå kors, som likt regnbågen, då
haglet

Hotar ur molnen de mognande fält, förkunnade
frälsning.

Efter det tecknet sågs vid Loitz, med stigande
oro.

Dodo *) var väntad dit, att taga det, innan med
Teuffels

Tropp han förenade sin, vid Demin. De Tyskarne
begge

Kunde ej Konungen, ej hans folk från Svenskarna
skilja.

Nu ett gladare tecken ännu de väntande tjuste:

Hämmarens egen syn. Med Banér och Brahe
allena

Kom han, gömd i den enklaste drägt. Dock kändes
den store.

Skådande upp från Hjelten till himmelen öfver hans
hufvud

Ropte de: "Gud är med honom. På Gud och Gustaf
vi tröste."

Dodo emellertid, af ett dammoln bådad till
staden,

Väckte der larm. Dess värn var endast ett slott,
som förfallit.

Gråtande bar dit upp en flock af blomstrande
tärnor

Stadens bön till dess höfding, att ej med retande
motvärn,

Fruktlöst, endast förderf och förödelse öfver dem
bringa.

*) von Kniephausen.

Svag för en skönhets tår var Peralta; ehur hans
benämndes,

Både med skräck och med spott, Järnfrätaren,
icke förgäfves,

Ty väl hundrade hjelmar han klyft, och hundrade
harnesk,

Sade han sjelf. Ett lejon i hår, i stämman och
styrka,

Leddes han dock af ett barn, när icke hans ära det
gällde.

Men ej skönhet nu, ej tårar, bevekta hans
hjerta.

"Jag, utropte han, jag en Spanior, mig gäfve så
skamligt

Blott för en hes trompet! Nej, icke för hundra
kanoner,

Innan de dundrat en dag. Nej, Göthen skall se, att
det rinner

Göthiskt blod ock i Spanien ännu. Min stäm-
ma sitt ursprung

Allt från Pelagius drar." -- Ett bud föll honom i talet
Flämtande. Gustaf var sedd i nejden, och kunde,
försvarslös,

Innan han nådde sin mötande här, uppsnappas och
fängas.

Herre! hvad dyrbar fångst!" -- Betaltes den än med
ett Grefskap,

Gaf han till svar, så vore den dock ovärdig
Peralta

Hvad! en försvarslös man, en vandrare! Störa hans
vägfrid!

Konungen vet, att här en Spaniens ädling befaller,
Derför nalkas han trygg. Nå väl! ej endast i
trygghet

Fare han fram. Han tage ock, Han, oväpnad,
allena,

Slottet af mig. Ej kan det försvaras; dock icke för
Dodo

Veke jag utan strid, ej för Konungen sjelf, om han
komme

Fordrande, hit med magt. Men nu skall han se, att
Peralta

Känner, hvad ädelt är, och förstår, hvad en riddare
egnar.

Sade, och satte sig stolt till häst, i ridderlig
rustning,

Prydd med en fjädrad hjälm och en sköld, som
glänste mot solen.

Så, af en väpnare följd, med stadens nycklar i
handen,

Nådde han Konungens spår, och sade för sig vid
hans åsyn:

Rörs ej hela min själ, som skulle jag nalkas ett
helgon?

Kättare är han likväl och fördömd. Förlåte mig
Påfvon!

Endast hjelten jag ser. Ja, midt i det mörker, som
 evigt
 Hotar hans blinda förvillade själ, förbarme sig
 himlen!
 Skiner han klar som en stjerna för mig; och djupt
 för den store
 Böjde jag mig, om än bland afgrundsandar han
 syntes.

Gustaf förundrad, att se hans gestalt, än mera
 att höra
 Det högtidliga tal, hvarmed han nycklarna frambar,
 Smålog vänligt med tack, och böd dem sändas till
 Dodo.

Innan han nådde Demin, var en djup förskäckel-
 se gjuten
 Öfver all dess ängd af ett sällsamt tecken på
 himlen.

Aftonen, liflig och skön, var undanviken för
 nattens
 Tystande vink, och hon, den himmelska amman
 på jorden,
 Öfver dess tröttnade barn utbredde sin söfvande
 slöja.
 Ingen ro likväl de fingo på stranden af Peene,
 Suckande natten ut, i hemsk åskådning af fästet.

Tydligen sågo de der två svärd, som blixtrande
 möttes,
 Svängda i strid, som skulle en hand osynlig i
 höjden
 Hvardera fört. Man trodde sig se, hur Gustafs och
 Tillys
 Vålnader stridde förut i luften den väntade striden.
 "Se! utropte en djuptstämd röst. Det stundar en
 slagtning,
 Blodig och lång; det stundar en dag, för riket och
 Kyrkan
 Mera, än den vid Prag och den vid Lutter
 bedröflig." --
 "Striden i himmelen är, och skulle ej ljuset i
 himlen
 Segra? Och segrar det der, så segrar det äfven på
 jorden,"
 Svarte ifrån en högd en ung, välljudande
 stämma.
 Röster hörde man blott, ej anleten skönjdes i
 natten,
 Medan man väntande såg åt skyn på det ljungande
 svärds slag.

"Nu, ack! nu är det gjordt, utbrast en klagan i
 hopen,
 Nordliga svärdet är matt, är sänkt, det södra har
 vunnit."

”Nej, de förbytte sitt rum, skrek en, och flere med
honom.

Det, som var nordligt förut, står nu i södern
allena,

Herskande. Se, för dess glans fördölja sig stjernor-
na sjelfva.”

Många bestredo det: röst mot röst sig höjde med
ifver.

”Sen J ej segrens följd? Den visar oss hvilken som
segrat,

Sade den samme, som först sig yttrat, båda
ofärd.

Floden, som mörkröd göt sig omkring de drabbande
svärden,

Vidgar sig ut till ett haf af blod, och mötes af
lågor

Från hvart himmelens hörn, som stode omkring oss
i landet

Städer och byar i brand, med torn, som flamma i
höjden.

Sådan är ej de Svenskas triumph. Så nyttjar sin
seger

Endast Tilly. Han kommer ej blott med svärd, men
med bilor,

Ej med Kejsarens fullmagt blott, men med Inqui-
sitionens.”

Gräslig den tystnad var, som följde de orden.

En dödsdom

Hörs ej med stummare skräck, oväntad, aflyssnande
fången.

Endast barnens gråt (ty äfven barnen ur sömnen
Spruttit med skräck, och hängt sig fast vid de van-
drande mödrar)

Tystnaden bröt, då och då, i den långa bedröfliga
natten.

Morgonen, bådad ren af de ljudande timmar, ej
skildes

Än från de nattliga sken, tills solen sin strålande
panna

Lyfte ur skogen, då straxt försvann det luftiga
bländverk.

”Striden i himmelen är; och skulle ej ljuset i
himlen

Segra? och segrar det der, så segrar det äfven på
jorden.”

Orden, som hörts i natten förut, nu vände i
dagen

Allas beundrande blick åt en yngling, som satt på
en mjölkhvit

Springare, skön i gestalt, som i anlete. Öfver hans
panna

Morgonens förstling föll. Dock göt sig en högre
förklaring

Ur hans själ i hans ögon, som mer uttryckte, än
orden:

”Sen J hur ljuset, det sanna, som vardt vid den
Eviges varde,

Skingrar de falska, förvillande sken af jordiska
ångor!

Ja, det himmelska ljus, från ljusens Fader, skall
segra

Öfver mörksens magt, i luften så väl som på
fältet.

Ej på jorden allena är striden, och ej om en
lager

Eller ett land, en thron; den rör det eviga
riket.

Var ej tillförre en strid der ofvan, då Michael
stridde,

Sanningens förste, och all hans här! Den samme,
som vantrons

Välde i Babel och Rom, det Hedniska, gjorde till
intet,

Skall ock det Påfviska nu med det Ny-Caesariska
störta.

Se i himmelen sjelf vill mörksens Förste regera,
Genom förfalskande flärd i det heliga. Dock skall
han falla

Såsom han fallit förut, blott vi tro på Gud och
hans sanning.”

Sagdt, och den hvite, som ren otålig begynte sig
stegra

Kände sig fri, och flög med sin älskade börda åt
 östern,
 Snart i dess bländande glans fördold för de ögon,
 som följde.

”Var det en Svensk? St. Göran ej målas så skön
 på sin skymmel,
 Strålände uppåt skyn med den dän bestrålade skölden.
 Var det en dödlig? Jag tror, han lånt den jordiska
 hamnen
 Blott till en klädnad. Jag tyckte mig se inunder
 den hastigt
 Skymta en himmelsk skrud af ljusblå, glänsande
 ether.
 Sjelfva hans häst -- så glimmar ej snön der borta
 mot solen --
 Ville han ej åt skyn? Hvad eld, som brann i hans
 ögon,
 Medan de hvälfde sig fram, ur det fladdrande silf-
 ret af manen!
 En af det brinnande spann, som förde Elias åt
 himlén,
 Trodde jag se, vid hans flykt, i morgonskenet på
 kullen.”

Munn från munn det talades så. Med lugnade
 sinnen,
 Folket begaf sig hem. Snart gick en sägen, att
 engeln

Michael sjelf nedstigit ur skyn att strida för
 Gustaf,
 Han, som ypperst nämnd bland himmelska Förstar,
 de starka
 Hjeltar i skyn, är nu för Kyrkan den vakande
 stridsman,
 Han för Israel var, då det ensamt gömde det
 sanna,
 Lefvande ord från Gud, den heliga elden från
 himmeln.
 Michael vare då äfven för oss den hemlig-
 hetsfulle
 Ynglingens namn, till dess vi få det verkliga
 känna.

Medan i nejden omkring Demin den nattliga
 oron
 Stillades så, förbytte den blott sitt ämne i staden.
 Länge i Kejsarns våld och sist förtryckt af
 Savelli,
 Måste det plågade folk, en husvill träl i sitt
 eget
 Plundrade hus, dock leka och le med de hatade
 gäster.
 Nu i natten en bal sin glans ur den åldrige
 rådsalns
 Högt uppradade fönster omkring all staden för-
 spridde,

Liksom trotsande skenet i skyn. Den dager, en
vådeld
Sprider vid midnatt, är för en sjuk, som vaknar i
nejden,
Ej mer ryslig att se, än det skimret af tusende
vaxljus
Var för skådarnes hop på torget. De sågo med
fasa,
Under den vildt sig förhåfvande fröjd af pukor och
gigor,
Än åt himmelen upp, och läste der vrede och
straffdom,
Än åt det gycklande spel af de dansandes skuggor i
fönstren.
Ömsom med ömkan, ömsom med spott, de talte om
stadens
Döttrar, som midt i sin skräck för de främmande
kände ett nöje
Under de hurtigas svängande arm. Så dansas på
Blocksberg,
Ropade någon, och greps af en vakt, och begrofs
i ett häkte.

Äntligen hörde hon upp, den skräckomringade
glädjen.

Balen tystnade, just då i skyn det förfärande
skenet

Slocknade. Folket begaf sig till ro. Men lång var
ej hvilan,

Väckt af ett trumlande larm, af ett stridförkunnande
hingstskri,

Lyddes det först med stigande hopp. Det trodde sig
höra

Svenskarnes lärgny, höra det ren på muren, -- i
staden.

Men det såg der blott de anleten, hvilka det
länge

Sett med plåga och harm, nu mer, än någonsin
spottska.

Teuffel för staden stod och förskansade sig till
belägring,

Väntande Dodo. Savelli det sport och beslöt i ett
utfall,

Innan förstärkningen kom, förvärfva en lysande
lager,

Sin Hertiglīga sköld till prydnad vid Kejsarehofvet.

Sjelf anförande, red han fram för de samlade
troppar,

Präktig i rustning. Pansarets guld från fönster till
fönster

Skimrade, under hans tåg från torget till porten i
Öster.

Genom den Vestra han sändt förut en hälft af sin
härsmagt.

Såsom ett eldklot far, och det regnar stenar från
himmeln,

För den, och föll på en flock af Svenskar, som byggde ett skansverk.

Desse med yxe och stör framsprungo; och såsom i skogen

Nyss de huggit, och gren vid gren, som knotig och kraftfull

Sträckte sig ut, och stam vid stam ur sin resliga ställning

Fällt: så höggo de nu i skaran omkring sig, och fälde

Mången arm med sitt svärd och mången man med sin rustning.

Till dess Teuffel kom med här och vapen i ordning.

Nu kolonn mot kolonn gick fram, och linie mot linie

Bredde sig ut; och snart begyntes den molniga striden,

Än ur kanonernas munn det dundrade, än ur gevärens

Skrällde det. Arm vid arm till laddning och läggning och lossning

Höjdes och sänktes. Jemnare ej med handen och foten

Väfvarens rörelser gå. Ja, hela det mördande fältslag

Syntes ett spelverk blott: så höll det sin takt och sin regel.

Kulor der surrade, stora och små, och männer der
 stulpo,

Käglor likt. Ej restes de mer. Dock andra i
 stället

Trädde, och föllo som de. Jemlik var styrkan och
 striden.

Segren vägde ännu, då, att fienden skåda i
 synen

Närmare, Teuffel böd. Så slåss vi af hjertat med
 egen

Armkraft, sade han, man mot man. Förtjuste, hans
 kämpar

Drogo sitt svärd, och ilade fram. Geväret blott
 vände

Mången, och, klubbande, slog med dess kolf. Af det
 blodiga bollspel

Vardt en fäktning, än mer blodig, och redan var
 segren

Svenskarnes. St. Julian, den tappre, ej längre
 förmådde

Hindra de sinas flykt, då Savelli dem mötte och
 ropte.

Den som för fienden flyr skall lägga sitt hufvud för
 bödeln.

Icke det hotet, men skarornas magt, dem han förde
 till bistånd,

Vände dem om. Nu svag emot den fördubblade
 styrkan

Kände sig Teuffel, och vek. Det var ej flykt af en
slagen,

Endast en fäktandes steg bakut, för att stärka sitt
anfall.

Dodo till mötes han gick, och såg bakom sig, med
svärdet

Mot de förföljande vändt. Ej långt var han kom-
men, då plötsligt

Hela hans här brast ut i ett glädjens och kärlekens
hurra.

Konungen syntes. Nyss anländ, han stod på en
kulle,

Strålände öfver dem ner. I ögonblicket tillbaka

Svängde de sig, och flock på flock, som mötte dem
strövis,

Slogo de, skulle hvad helst för härsmagt slagit: så
starka

Gjorde dem Hjeltens syn. Det ropet, att Gustaf var
kommen,

För långs vägen och likt det ljud, som sprids vid
ett vargskall

Skyndande fiendens flykt. Savelli, som redan åt
staden

Tågade, stolt i triumph, ej hann deltaga i striden,

Innan den afgjord var, och han sjelf med de flyende
flydde.

Teuffel till Konungen gick, som tryckte hans
hand och sitt bifall

Gaf med de skämtande ord: "Förunderligt smäde min
hammar,

Utan sitt städ i dag; hvad skulle de gjort i
förening?"

Hammar och städ, de namn han gaf åt Teuffel och
Dodo,

Dodo så lugn och fast, som Teuffel ifrig och
trägen.

Sedan vände han sig till Banér och sade: "Mitt
kastspjut,

Du, så hastig som stark och träffande. Dig skall jag
sända

Upp till Demin, att dän nedfälla den prunkande
örnen."

"Konung! sade Banér. Jag hoppas ej endast från
muren,

Fälla den, utan ifrån den thron, der Försten af
Friedland

Salte sig sjelt. den förmätne, då här ett säte för
Kejsarns

Välde i Norden, och öfver dess haf, han redan
bestämde.

Ja, i slottssaln öfver hans stol var bildad en Ro-
mersk

Örn på en glob, der Adrians bugt låg under
hans ena

Hvilande fot, och den andra var sträckt åt stranden
af Mälarn.

Si! det var icke förgäfvets, han antog titel af
Romersk

Östersjö-Amiral, och viste, om ej Amiralen,
Dock hans skepp på det haf, vi trott tillhöra oss
Nordmän.

Stralsund lydde dock ej den väldige, medan i
Tyskland

Allt för hans fötter låg, nedtrampadt i blod och i
aska.

Stralsund såg din flagg, o Konung, och log åt hans
åskor."

"Le, åt hans fåfänga hot vid Bälten, kunne vi
Svenskar

Nu, och logo då ren, på vår strand, tog Brahe till
orden.

Vist var det rådet likväl, ty äfven vist är det
ädla,

Hellre att hasta till hjelp, der det brann, än bida,
på afstånd

Skådande blott, tills allt af de växande lågorna
höljdes.

Eljest torde en dag ej Nörden mera, än Södern

Lett åt det Romerska språk af en Friedland eller
en annan

Kejserlig drott till lands eller sjöss. Carthago åt
Tiberns

Seglare log ej till slut. En mäkt, som griper om
verlden,

Hämma ej berg, ej haf, blott män, som Spartas och
Sveriges."

"Män har Sverige, ej blott, som Spartas fria och
tappra,

Utan ock Christliga, redo att dö för den tro, de
bekänna."

Röpte ur skogen en röst; och undan de skyggande
grenar

Svängde den hvite sig fram, och stod med sin
yngling för Gustaf,

"Hel! dig hjelte! du strider ej blott för de böljor
och stränder,

Dig naturen förlänt, och din, och Fädernes
mandom

Vunnit, till värn för din härliga Nords uråldriga
frihet,

Utan för folken och Gud, ty Gud är sjelf i sin
sanning

Verkande. Mot en Verldsmonarchi du strider, men
äfven

För en, ja, för den, på hvilken vi vänte som
Christne,

Ljusets och fridens rike från verdens morgon
förkunnadt,

Der med sanning och nåd Gud sjelf regerar för
evigt.

Ej att det riket med svärd förökas vill, som ej
endast

Dårskap vore, men brott. Dess vapen är ordet från
himlen:

Genom det allena det segrar, och växer, och
fannar

Om all jorden till slut. Guds kraft är deri, och till
målet

Stilla och säkert går, som de krafter, han lagt i
naturen.

Frihet endast begär Evangelium; endast mot
våldet

Manär det upp till strids, mot våldet, som lånar
dess eget

Heliga namn, och svekfullt vänder det eviga
rikets

Himmelska bilder till skygd för jordisk vinning af
vantron.

Derför bandt du ditt svärd vid din sida, du hjelte;
och därför

Falla dig folken till. För Sanningens skull, för dess
frihet,

Drag välsignad fram: och HON skall göra dem
fria,

Hon med sitt ljus; ty fri är den som vandrar i
ljuset.

Konungen, rörd af hans ord, i hans anlete såg,
med förundran,

Under en Qvinnas drag af rörande fågring, en
Hjeltes
Högt uppsträfvande mod, en Apostels heliga
allvar.

"Hvadan är du, och hvem?" han sporde med
ord och med ögon.

"Konung! bekom han till svar; En fremling på jor-
den, en flykting

Undan dess villor och brott; jag hoppas det sannas
och godas

Seger likväl, och ville dig se bekrönt, af den
segren,

Innan jag far till mitt Fädernesland der ofvan i
ljuset,

Der är mitt mål -- och ditt, Fullända din heliga
bana:

Frid skall belöna dig, frid i Himlen, om icke på
jorden.

Dödlig är du, men ej den sak, för hvilken du
strider,

Ej den magt, som strider med dig!" Vid de orden
den hvite

Häfde sig fram, för att bort om den stigande kullen
försvinna.

Dock på dess högd ännu han stannade, medan åt
Gustaf

Ynglingen vände sig om och ropte: Dig väntar en
krona,

Högre än någon som vanns med svärd. - Två kro-
nor af Segren

Visas dig, hvar på sin väg. O! välj af de tvenne
den rätta.

F. M. FRANZÉN.

Not till sid. 85 r. 8.

En effet la France ne donnoit point alors ce titre-là (de ma-
jesté) aux Rois électifs, ou présumés tels, comme les Rois de
Pologne, de Suède et de Dannemark. Mauvillon Hist. de Gust.
Ad. L; VII.

OM PENNINGEN.

Den åsigt af penningens natur, som läsaren finner här uppgifven, står nära i motsats med den theorie, hvilken temligen allmänt anses för den enda rigtiga, ehuru den i ingen enda politisk stat, som nemligen hvilar på grundval af kraft, och gör anspråk på sjelfständighet, ännu blifvit consequent följd. Detta bevisar dock intet emot dess möjliga rigtighet, då det icke är så lätt för Styrelserna att ombyta grundsatser vid ledningen af nationernas industriella krafter, och knapt tillåtit att göra det, innan öfvergången från ett system till ett annat hunnit så beredas, att enskiltes välfärd och lugnet icke äfventyras. Hvad som först föranledt mig att draga rigtigheten af denna sednare i tvifvelsmål, är att jag tyckt mig märka, att de som uppgöra theorier för Krafter, verkande inom samhällslifvet, dervid tillvägagå på enahanda sätt, som när de söka theorier för en naturkraft. Skillnaden emellan dessa tvänne slag af krafter synes mig vara ganska betydlig. Naturkrafterna äro permanenta och orsaken till en öfver dem uppgjord theories mer eller mindre rigtighet, ligger i vår uppfattnings- och vår combinations-förmåga. Hypotesens rigtighet intygas och dess origtighet uppdragas, ge-

nom sammanställning med andra redan insedda förhållanden. Samhällskrafterna åter äro aldrig enkla, ej heller i alla tider och på alla ställen lika verkande. Menniskans insigt först och hennes vilja sedan utgöra förnämsta elementet i samhällskrafterna. Genom äldre samhällsförhållanden hafva de krafter, som vi nu se verksamma inom samhällena, först blifvit väckta, och med samhällsförhållandena hafva de förändrat sig. För att kunna uppgöra teorien för en sådan kraft, att den hädanefter, så fritt och obehindradt som möjligt må få yttra sig, måste man se sig tillbaka och genom historien göra sig bekant med dess upphof, dess utveckling och dess verkningar. Må jag få anföra ett bevis på nödvändigheten af sådan försigtighet.

Det gifves föga någon numera, som icke deklamerar mot skrän och gillen, önskar att de måtte upphävas och förundrar sig, att dylika anstalter kunnat af våra fäder vidtagas eller så länge tålas. Kände man anledningarna till skränas och gillenas bildande och den inflytelse, som de haft på utvecklingen af staternas krafter och människornas bildning; så torde man lätteligen inse, att hvad som i samhällenas närvarande skick synes hinderliga band, i en annan tid utgjorde ett nödvändigt värn. Förutan den styrka, som slutna skrän och gillen erbjödo, hade, å den tid då de först bildades, inga slöjd-

idkande näringar kunnat uppkomma jemte jordbruket, och staterna och menskligheten hade förmodligen, flera sekler längre, varit i saknad af de fördelar, som varit en frukt af slöjdets och jordbrukets vaxelverkan. I Polen hafva inga skrän och gillen funnits. Också framställde den nu afledne polska staten bilden af en sjuk och vanvårdad kropp; städer utan slöjder och constitutioner, fattige bönder, som slafvar sinnade och som slafvar behandlade, en öfvermodig adel och en skugga af en Konung, alltsammans sammanhållit och lifvadt, så mycket sådana elementer kunde lifvas, af mäklande Judar. Att orsaken till det fordna Polens vanmakt låg i saknaden af sjelfständiga, slöjdidkande folk-classer, är man berättigad att anse såsom åtminstone högst sannolikt, då man sett att angränsande stater, hvilka genom sina skrän och gillen erhållit slöjdidkande folk-classer, också förmått utbilda sig.

Häraf följer väl ingalunda, att i det skick, i hvilket nu verlden är, slöjder icke skulle kunna uppkomma jemte jordbruket, förutan medlet af slutna skrän och gillen; deraf följer icke heller, att i länder, der vaxelverknigen emellan jordbruk och slöjd, emellan natur och konst redan kommit i gång, de medel och inrättningar, hvarigenom detta förhållande blifvit beredt, skola bibehållas såsom helgedomar, änskönt man ser dem utgöra hinder för en

än högre utbildning. Men deraf torde synas, huru lätt man kan misstaga sig, när man vill bedömma en samhällskraft, såsom vore den en enkel och permanent verkande naturkraft.

Följer man samhällskraften i spåren till sin första danning, så visar den sig såsom produkt af människan och naturen. Naturen är dess moder, människan är dess fader. Då visar sig ock, att, för att inse en sådan krafts väsen och function, det icke gör tillfyllest, att fästa uppmärksamhet endast på dess ena eller dess materiella beståndsdel.

De mig bekanta författare om penningens natur, hafva, så vida jag förmått fatta dem rätt, i penningen sett ett stycke guld eller silfver, försedt med prägel, och teorien för dess verkan uppå samhällenas välstånd har blifvit den samma, som för allt annat som formas och utbjudes till salu. De hafva sett penningen, sådan som han visar sig, när man i bruket af människans mekaniska kraft ser hufvudsakliga bidraget till samhällenas utbildning. Jag har fäst min uppmärksamhet på den i penningen liggande kraften att förmedelst samhälls-inrättningens utbildande, förädla och lyfta människo-naturen. Det är således det element, som penningen har af sin fader, hvars utveckling mitt öga förnämligast följt.

En lagstiftning för ledningen af den kraft, som ligger i penningen, vågar jag så mycket mindre uppgöra, som jag ej anser för omöjligt, att icke, vid ett förändradt samhällenas skick, den function, som vi nu se penningen utöfva, skulle kunna modificeras. Penningens metalliska element synes mig oafbrutit förlora af sin vigtighet, såsom beståndsdel af penningen, samt ersättas genom en växande vigtighet af det element, som äger sin tillvarelse i kraft af människans vilja och dess växande naturs växande behof.

Jag framlägger dessa mina åsikter utan ringaste anspråk på hvad man brukar kalla värde, men under det hopp och den innerliga önskan, att de måtte kunna föranleda till ett något allvarligare studium af statskroppens physiologi. Väl intygar erfarenheten, att man, ehuru okunnig om människokroppens organism, ändå kan åstadkomma alla de functioner, hvilka af en människokropp vanligen äskas. Men det torde förhålla sig annorlunda med samhällsorganismen. Den som der ser något mera än ett spel af mekaniska krafter, kan ej utan rörelse se, huru mycket godt, som uteblir eller åtminstone försenas, i följd af okunnigheten om samhällskrafternas inre väsen.

Iman metallpenningar kommo i bruk, godtgjordes tienst eller vara med tienst eller vara. Jord, lemnad i förläning för tienstskyldighet, var ej annat än ett utbyte af vara mot tienst, ty det var grundrättan; eller behållningen, sedan brukningskostnaden blifvit godtgjord, som jordägaren förlänte åt sin tjenare. När utbyte af tienst eller varor ej kunde äga rum, betaltes tienst eller varan med boskap, som företrädde den nu brukliga metallpenningens ställe.

Jordägare eller jordbrukare, länsman åt jordägare, var då för tiden allena i tillfälle att kunna förkofra sig, det vill säga att kunna göra besparingar, derigenom arbeta undan för kommande tidens behof och betrygga sin framtid. Jorden, jemte det att den gaf hvad till föda, beklädning och boning behöfdes, var den tillika hans penningegrufva och hans bank. Räckte varorna ej till och behöfde han penningar, så fann han dem i den afvel som gården lemnade; hade han på sina byten fått boskap, så erbjöd jorden honom medel att tillfyllande af framtida behof uppbevara sina besparingar.

Alla andra, som icke ägde eller brukade jord, från svennen till och med konstnären, voro stängde från möjligheten att förkofra sig, att arbeta undan kommande tidens behof, och åt sig bereda en sjelfständig tillvarelse, ty dem felades utväg att upp-

bevara sina besparingar. Vål kunde man då, såsom än i dag sker, få sin ärfda eller förvärfda ko eller tacka, emottagen såsom inflags-fä af någon, sjelf ännu mindre för sig kommen jordbrukare; men man inser lätt, att detta medel att få sina besparingar uppbevarade och fruktbärande, ej kunde särdeles allmänt begagnas. Alla icke-jordbrukande nödgades derföre göra sig af jordägaren beroende, såsom nu för tiden den embetsökande är beroende af Styrelsen. Af jordägarens hand erhöles de spis och kläder, samt vård under lifvets orklösa tid. Svensken deremot hjälpte honom vid sitt åkerbruk och i sina härnader, slöjddikaren förfärdigade hans redskap och hans vapen, och skalden förherrligade hans gästbud.

Den förändring i liquidations-sättet af ömsesidiga tjänster, som genom metall-penningens införande bereddades, bestod deri, att den tjänande eller säljande, i stället för förläning, i stället för spis och kläder, med ett ord i stället för förmåner, tjänster eller varor, hvilka endast till vissa bruk kunde begagnas, eller hvilka, såsom icke flyttbara eller icke varaktiga, inom en viss ort och inom viss tid måste användas, fick sin tjänst eller sin vara godtgjord med ett ämne, eller en vara, -- om man så skulle vilja kalla metallpenningen, -- hvilken först och främst genom sin delbarhet var lika lämpligt betalnings-medel för ringa som för stora tjänster, och hvilken derjemte, såsom användbar hvar som helst och när som

helst, kunde användas så väl på främmande ort som hemma, och kunde efter behag, antingen genast användas eller besparas till kommande behof.

I den tjenandes eller den säljandes hand var denna metallpenning en anvisning på sådan annan arbetskraft eller vara, som han antingen genast eller framdeles kunde finna sig i behof af. De tillförne af jordägaren beroende folk-classerna lossades härigenom från den torfva, som fostrat dem, och fingo på en egen bana, löpande parallelt med jordbrukets, uppträda såsom sjelfständiga växter, samt utbreda sig bäst de förmådde. Lika med jordbrukaren kunde nu ock hvem som helst förkofra sig; genom möjligheten att kunna uppbevara sina besparingar arbeta undan för kommande tider, och se sig i stånd att göra sina barn delagtige utaf den frukt af sina mödor, som han sjelf ej velat eller ej hunnit använda till njutning.

En utsigt öppnades nu på den förmodade lyckliga belägenhet, då man så undanarbetat framtidens förmodade behof, att man, frikallad sjelf från möda och arbete, skulle kunna med sina besparingar betala de tjenester, som man af andra behöfde emottaga. Förkofrings-begärets och besparingshågens första mål är befrielse från arbete eller bekymmerslös njutning. Det hörer till människans små motgångar,

att hon, utvecklande sin egen synförmåga endast i den mån som hela det mänskliga lifvet utvecklar sig, stundom nödgas flytta sina mål något längre bort än hon i början ämnade.

Hittills har detta hopp slagit felt, ehuru mycket man än bemödat sig att se det uppfyllt. Man har aldrig kunnat bringa det derhän, att samma quantitet metallpenningar alltid representerat samma quantitet arbetskraft eller vara. Missförhållandet emellan penningen och arbetskraften har, i det hela taget, städse gått i samma riktning, och penningens förmåga att bestämma det kvantitativa i arbetskraften, har oafbrutit förminskats. Jag skall bjuda till att förklara detta fenomen.

Den metallpenning, som den första arbetaren eller slöjdeikaren erhöll för sin gjorda tjänst eller sin sålda vara, var ju, jemte det att den kunde anses såsom ett bevis på verkställt arbete, en anvisning på sådan annan tjänst eller vara, som han kunde åstunda och med den förvärfvade penningen kunde godtgöras? De penningar, som han ej genast behöfde använda utan kunde bespara till kommande tiders behof, upphörde naturligtvis icke att vara anvisningar på arbetskraft eller vara, ehuru de för en tid förblefvo obegagnade uti hans hand. Metallpenningens företråde framför andra betalningsmedel, bestod ju i dess användbarhet, icke blott

hvar som helst, utan äfven när som helst? Arbetarens besparda anvisning betecknade ju äfvenledes hans behållning på redan gjordt arbete, utgjorde en tillgång till fyllande af hans framtida behof och var således också hans för framtida behof undångjorda arbete. Penningen, gången i arf från fadren på sonen, betecknade fadrens behållning på gjordt arbete, hans för framtida behof undångjorda arbete, i händelse han lefvat längre, och är i sonens hand en anvisning på arbetskraft som fadren ej velat eller hunnit sig till godo använda. Hvarje penning, gången ur den tjänandes eller den säljandes hand, som emottagit den såsom bevis på sitt verkställda arbete, fortfar, i hvilkens hand den än må komma, att vara en anvisning på arbetskraft att inlösas af enhvar som har arbetskraft att aflåta, såsnart han åter sättes i rörelse. De penningar, som alla en nations individer bespart på sina arbeten, utgöra tillsammans summan af nationens contanta behållning på dess i förflutna tider gjorde arbete, utgöra, sammanlagdt med fruktgifvande anläggningar, summan af nationens till fyllande af framtida behof undångjorda arbete, och summan af de anvisningar på arbetskraft, som nationen har att använda, dels till näringarnas lifvande inom sig, dels i sina förhållanden med andra nationer, hvilkas arbetskraft hon sysselsätter och hvilkas varor hon köper, och hvad vore då summan af alla i omlopp varande metallpenningar, annat än summan af de bortgångna generationernas behåll-

ningar på förrättade arbeten, circulerande såsom anvisningar på den lefvande och på kommande generationers arbetskraft och productioner?

Metallpenningen är således, så snart han nyttjas såsom penning, en anvisning på arbetskraft. Penningen står i samma förhållande till arbetskraften, som vaxeln eller assignationen står till penningen. Vaxeln förutsätter tillgång på disponibel valuta. Metallpenningens tillvärelse förutsätter förr gjort arbete och behållning på detta arbete.

Men innan jag går längre i utvecklingen af min åsigt torde jag få yttra mig öfver tvenne, temligen allmänt gängse, men förmodligen nog mycket på tids- och localförhållanden grundade, samt på god tro antagna meningar om penningens natur.

Penningen, säger man, är en vara. Att handels genius vill, att penningen må anses såsom varande blott en vara, får icke förefalla oss underligt. Från handels ståndpunkt betraktad, har menniskan sjelf stundom synts såsom en vara blott, och hon behandlas såsom vara ännu, der ett oblidt öde tvingar henne att bekväma sig dertill. Handels genius har icke sällan varit likaså menlig för de högre begreppen, när han varit Mercurius åt administrativa makten, som Mercurius sjelf alltid var olyksbådande för jordens barn, när honom ombetroddes, att bereda hög-

re naturers nedstigande i en lägre atmospher. Det är icke utan afsigt som han bär sina vingar på fötterne. Hans bestämmeelse sträcker sig icke längre än till utrönande och beredande af dagens behof, dagens vinst och dagens mål. Penningen kan i visst afseende heta en vara. Vara är ock tanden, sedan hon blifvit bruten ur munnen, och håret sedan det blifvit klipt från hufvudskålen. Nödigt torde det likväl vara, att statsmannen förut ger sig möda att lära känna penningens function inom statskroppen, innan han lånar örat åt den af handelns genius framställda sats, att penningen är blott en vara.

Och hvilka äro de functioner, som metallpenningen redan utöfvat? Han har lossat den på Jordägarens grund uppskjutna arbetskraften, slöjden och den högre konsten, och gjort dessa krafter fria och sjelfständiga. Han har bredvid Jordbruket uppställt en ny skapelse, ett nytt system af sjelfberoende krafter, och genom bådvas vaxelverkan har först egentlig statsbildning och högre mensklig bildning blifvit möjlig. Han har tändt förkofringsshågen, manat till arbete för kommande tider, rigtat blicken framåt, och bakom de mål som man först förmådde upptäcka, synas redan andra mål, stående högre och högre, som också en gång torde förklara den underbara dragningskraft, hvilken genom myntmetallerna blifvit satt i verksamhet. Ifrån att vara en torfvas foster, uttryckande i rena och ädla, men vemodiga ljud sin trängtan och sina aningar, har

han öpnat alla människans sinnen för skönhet, under alla af henne uppfattliga former och hennes toner äro nu lofsångens. I följd af metallpenningens upptagande i bruk, och räknande på dess tillvarelse hafva styrelserna omändrat alla medborgarens förhållanden till staten. Metallpenningen är nu den måttstock, hvarmed statens behof och dess medlemmars förmåga att fylla dem mätes; försvaret mot andra staters öfvervåld, förr grundadt på serskilta folkklassers förpligtelser, på personligt mod och personliga färdigheter, beror nu hufvudsakligen af tillgången på metallpenningar. Huru än metallpenningen må kunna synas från olika ståndpunkter, såsom vara inom handelns krets, såsom ett material till husgeråd och prydnader i guldarbetarens verkstad, såsom ett sedeförderfvande medel i den utsväfvande rika ynglingens hand, såsom ett förstöringsmedel i inkräktarens -- inom statskroppen har det circulerande metallmyntet blodets function. Såsom i djuriska kroppen beståndsdelarna till viscerernas fabricater tillföras dem förmedelst blodet, så åligger det penningen inom statskroppen att tillföra verkstäderna beståndsdelarna till deras productioner. Production är ett villkor för statskroppens lif; penningens tillvarelse och dess omlopp är ett villkor för möjligheten af production.

Låt den sats få gälla att metallpenningen är blott en vara, och frukten af fädernas ansträngningar, försakelser och besparingar, deras för kommande tidens

kraf undangjorda arbete, skall också såsom vara gå i utbyte mot umbärliga tillverkningar från främmande länder, der man några sekler tidigare börjat förkofra sig och förarbeta kommande tidens förhållanden och skick, och der derföre varorna kunna tillverkas bättre samt till lindrigare pris, än yngre Nationer kunna åstadkomma; låt den på en högre ståndpunkt stående statsmedlemmen, troende på vishet ur en Mercurii munn, fordra såsom en naturlig rättighet att få köpa varan der den kostar minst och såsom ett monopolistiskt anspråk afvisa dens bön, som begär att tillfälle till arbete och förtjenst på ärligt sätt måtte framför utlänningen unnas honom, som i sin mon hjälper till att bära statens börda och dela vådan af striden för fosterlandets försvar — och den skapelse, som genom metallpenningens införande blifvit tillvägabragt, skall sjunka tillbaka i den sumpiga jord hvarutur den uppstigit.

Inom staten må penningen anses såsom vara, hvilken, såsom gifven i utbyte mot natur- och konstproducter, kan sägas blifva såld af den ena och köpt af den andra. Endast inom staten den så kallade varan, penningen fins, kan staten såsom stat alltid få sina mål uppnådda, ehuru styrelsen dock visserligen icke får med likgiltighet åskåda penningecirculationens ojemna gång, då det icke står i enskiltas eller serskilta näringars förmåga att undanrödja hin-

dren. Förhölle de serskilta staterna sig till den så kallade handelsverlden, såsom en stats provinser förhålla sig till staten, så kunde man vara inskränknin- garne förutan. Men ännu är förhållandet staterna e- mellan ett krigstillstånd under sjelfva freden. Hvarje enskild stats hufvudföremål måtte vara att utveckla de inom densamma liggande frön till kraft, åtmin- stone i samma mån som andra stater utveckla sina in- re krafter, att den, när striden åter börjar, må kun- na försvara sin sjelfständighet. Fridlyst kan ännu blott få vara hvad som hörer till de högre begrep- pens verld, vetenskap och skön konst, emedan detta är slägtets gemensamma tillhörighet. Allt sådant hvars frukt är tillväxt i välstånd och kraft, ingår i beräkningen af stridskrafterne. Under de tider då krigen voro utbrott af enskilda personers passioner, var det i sin ordning att handeln och idogheten sök- te komma bakom den demarcationslinia, som folkrät- ten uppdragit; men om hädanefter krigen enär de fö- ras skulle blifva nationella krig, som de blifva om constitutionella former öfver allt införas, så kunna in- ga verldsborgerliga rättigheter mer få gälla,

Somliga anse guld och silfret i den första för- värfvarens hand såsom ett fynd, en skänk af slumpen. Denna åsigt är förvillande. Metallernas uppbrytande, deras renande och beredande till myntmaterial for- drar likasåväl tid och arbete, som det med rötter ge-

nomflätade kärret innan det kan få en åkers bördighet. Ämnet till penningen köpes med arbete likasom allt annat ämne. Det enda, som i afseende på myntmetallerne kan anses såsom en af slumpen beredd förmon, består deri att metallerne på det ena stället kunna erhållas med mindre arbetskostnad än på det andra; men denna förmon räcker icke länge. I det skick hvori världshandeln varit under de senast förflutna trenne sekler, har det kunnat vara likgiltigt hvilken eller hvilka nationer hufvudsakligast med myntmetallernas uppsökande sysselsatt sig. Förvandlade till penningar hafva de i dagen bragta metallerna ingått i den allmänna circulationen, och derigenom blifvit åtkomliga för alla. Skulle de hittils begagnade tillgångar afsina, så blifva säkerligen de grufvor å nyo bearbetade som man öfvergifvit, för det att brytningskostnaden var större än på andra ställen. Eller och kommer man att uppsöka nya tillgångar, och skall ofelbart finna dem, om myntmetallerne skulle hädanefter befinnas lika outhärlige för mensklig utbildning, som de varit det hittills. Det torde dock icke vara omöjligt, att genom andra krafter stödja den af myntmetallerne utöfvade kraft, i händelse dessa metaller icke skulle tillväxa i den mån som behofvet utaf dem, eller idoghetslifvet och producterna tilltaga. En allmän retrogradation inom samhälls- och idoghetslifvet, såsom följd af en krafts afstagnade verksamhet, låter nu mera icke tänka sig. Om för-

hållanden här och der uppstå, som behåda en sådan ödslig syn, så äro de en frukt af striden emellan iderna och handlingarna; de äro öfvergående och skola liädanefter som hittills, förr eller senare, på ett eller annat sätt gifva vika för den uppåt sträfvande kraften. Sedan en krafts yttringar allmänt upphört att vara oförstådda phenomener, och ingen ting mer är att vinna på mängdens okunnighet, upphör ock det hufvudsakligaste hindret för antagandet af ett sådant handlingssätt, som en klar åsigt af kraftens bestämmelse och function påkallar. Ännu är pennningens väsen och de yttre förhållanden, som fordras att den såsom kraft må kunna åstadkomma den största möjliga verkan, för litet allmänt insedd, för att till sjelfvillig försakelse mana dem, som äga fördel deraf att de se klart der andra famla i mörker. Men en gång instundar ock den tid, då man beqvämar sig till enahanda rättvisa mot den arbetande, som man redan låtit vederfaras tänkaren,

Att en nations penningar beteckna dess behållning uppå i förra tider gjordt arbete, att dessa penningar beteckna en del, eller den rörliga delen af dess för kommande tiders behof undangjorda arbete, torde jemväl den af mina läsare medgifva, som finner sig benägen att anse phenomenet af penningens fallande och arbetskraftens stigande pris, såsom verkan af samma slags tillfälliga orsaker, som vålla att än en, än

en annan varas pris stiger eller faller, nemligen af tillförseln eller af förhållandet emellan de till satta utbudna varornes quantitet och behovet af dem. Detta medgifvande torde så mycket lättare erhållas, som, hyad jag hittils sagt, snarare vittnar mot än för den sats, att till det stigande missförhållandet emellan penningens och arbetskraftens relativa pris det fins en nödvändig, i alla tider och på alla orterlika verkande orsak. När det arbete, som de bortgångna generationerna undanjort för kommande tiders behof, är en tillgång för de nya generationerna, så synes visserligen en sådan förarbetning böra kunna bereda ett fallande i productionernas och således äfven i arbetskraftens pris.

Sådant vore ock ofelbart förhållandet om besparingarne, eller penningarne som beteckna dem, eller anvisningarne på arbetskraft och product, som dessa penningar blifva så snart de sättas i rörelse, funnos i ett inskränkt antal personers händer, om massan af folket ännu brukade byta tjenst mot tjenst, eller vara mot vara, om bidragen till statens upprätthållande och dess försvar ännu med arbetskraft och varor bestriddes.

Sådant var ock förhållandet i det nordligare Europa under den tid, då Indiens producter kommo öfver medelhafvet och Italien samt Hanseförbundet var i sitt flor, Städerna, som voro nederlagsplatser för dessa varutransporter, voro bottenlöst penningrika, men landet omkring dem och landstäderna, som lefva

af den inre rörelsen, förblefvo, det förra lika ouppodladt och de senare lika fattige som förut. Metallpenningens omloppsbanan omslöt icke dem. Penningen var mera ett föremål för deras lystna nyfikenhet, än för deras behof. Behof, för Jordbrukaren och för de lägre folkklasserne, blef penningen icke förr än styrelserna, ledsna vid att mot höga räntor nödgas utur de handlandes händer taga de penningar som krigen fordrade, ålade sina undersåtare att skaffa penningar. Att penningen var ett medel till beredande af besparingar för kommande tiders behof, kan ej inses förr än vaxelverknigen emellan Jordbruk och slöjd är organiserad. Den som ägde penningen kunde hålla dess pris så högt, och värdera den i utbyte erbjudna varan så högt som han ville. En gyllene period för handeln!

Enahanda förhållande ser man för närvarande i Norra America. Dess handelsidkande klasser äga på ena sidan om sig horder af halffinnskors, hvilkas arbetskraft till uppsökande af dels vegetabiliska, dels animaliska producter, alstrade utaf naturen utan någon mennisko-åtgärd, de kunna begagna mot en ringa penning eller varor af föga värde, och å den andra sidan en talrik nation -- Chinesarne -- hvilken, i saknad af den frihet som sinnet för skönhet och högre njutningar fordrar för att kunna utbilda sig, barnsligen roar sig med att söka föremål för sina små

tycken. Visserligen kommer hvad man hittills kallat världshandel, förmodligen för det att han för sina idkare varit så indräktig, att öfvergå från Europa till Norra America, men icke därför att våra statsformer föråldrats och vi genom öfverförfining åter närma oss till barbari, utan af det enkla skälet att Europas grosshandlande nationer sakna den rika tillgång på halfinenniskor, okunnige om lifvets och om tingens värden, som de hade förr. En handel sådan den kan vara under det att hälften af Jordytan ligger i linda, och hälften af människorna äro barn till förståndet, kan väl inga sådana förhållanden framställa, af hvilka man skulle kunna sluta till handels skepnad, när engång människosläktet mera allmänt utbildat sig; och mindre betänksamt tyckes det vara, att från en så beskaffad handels erfarenheter vilja abstrahera teorien för ledningen af ett folks industriella kraft.

Lika med Hansaförbunds periodens, och nästan en yttring af dess anda, var förhållandet här i Sverige under de tider, då Banken utgjort medelpersonen emellan de för utländsk räkning arbetande folkklasser och deras utländska afnämare eller dessas inhemska ombud, och Bankens attester på penningar, varierande i sina värden efter den yttre handels gång, utgjorde värdemätaren på folkets gjorda besparingar och deras fruktbärande egendom. Enahanda är änte-

ligen förhållandet öfveralt, der under perioder af finansiell oreda förkofrings åtgärderne blifva osäkra hazardspel. De vinna mest som hafva mest att våga. Capitalerna samlas i få personers händer och verka icke då mera på arbetskraftens, varans och räntebärande fastigheters pris efter förhållandet till pennin-garnas eller penningetecknens quantitet, utan efter förhållandet emellan penningebehöfvande och penninge-ägande personer. Förhållandet med ett ord är mono-poliskt, och tiden som föder dylika förhållanden eller staten inom hvilken de finnas är sjuk.

Men annorlunda är förhållandet inom en frisk statskropp, hvars alla viscerer obehindradt förrätta sina functioner, der hvarje individuell handling synes vara en åtgärd till realisering af statens klart och rent uppfattade idé, der styrelsen, med ömhet helande såren och bristerne efter en förfluten tid, med kraf-tig arm värjande kommande generationers rätt mot den lefvande generationens egoism, synes, omgifven af sin gudomliga gloria, utöfva sitt försonings- och sitt medlarekall,

Må det vara mig tillåtet att än en gång förelägga läsarens blick de kännetecken till bedömande af penningens natur, som den anställda undersökningen låtit oss finna, och må han sedan sjelf pröfva om slut-satsen kan bli annan, än jag funnit den vara.

Metallpenningen, gifven för en åtnjuten tjänst, är, när jag ser endast på dess function, en anvisning på tjänst af någon annan. Den fordna boskapspenningen, jemte det att den var värde-tecken på tjänst och vara i allmänhet, var den tillika ett födo-och beklädnadsämne, om hufvudföremålet för allt arbete, spis och kläder, söktes. Med metallpenningen kan intet slags behof fyllas; han måste nödvändigt först utbytas mot behofvets föremål; han är således en anvisning, och endast såsom anvisning på behofvens föremål får han betraktas, om man vill göra sig ett sant begrepp om penningens väsen. Den under det förrättade arbetet förtärda spis, de slitna kläderna och mödan godtgöras genom metallpenningen, endast så vida arbetaren kan för densamma erhålla hvad till underhållande af hans arbetsförmåga erfordras, och derutöfver får i behåll lön för mödan. Lönen betecknar den del af arbetet, som bespares för kommande tiders behof.

Hvarje från staternas upphof utgifven metallpenning fortfar att vara anvisning, så snart han är satt i omlopp. Penningens metalliska beståndsdel, hämtad med arbete och möda ur jordens gömma, har, sedan den kommit i dagen -- om jag så får uttrycka mig -- erhållit en tillsats af ett annat element, härflytande från den på idoghetens bana stående människans vilja, och i kraft af en sådan allmän vilja har

metallpenningen blifvit qualificerad till representant af hvarje, dagens behof öfverskjutande, arbete, som bespares för kommande tiders behof.

Dessa anvisningar äro ställda på arbetskraften, den lefvande och de kommande generationernas. Skall arbetskraften honorera dessa anvisningar efter deras innehafvares obetingade påståenden? Och kan hon det?

Man torde svara: den lefvande generationens arf består icke blott i penningar; penningarne beteckna blott att besparingar blifvit gjorda, och äro arf allenast i dens hand som verkligen ärfst dem. Det viktigaste arfvet efter våra fäder, hvaraf hela den lefvande generationen är delagtig, består i den frukt af fädernas mödor som ännu lefver efter dem. Hvarje förvärfvad ny insigt i naturens productionsprocess och i följe deraf, med säkrare hopp om framgång, gifven riktning åt dess verkande krafter; hvarje nytt upfunnet redskap, som leder till besparing af tid och kraft, frukter af det genom penningens införande väckta förkofringsbegäret, är, jemfördt med hvad förra tider förmådde åstadkomma och jemfördt med hvad dem förutan skulle kunna åstadkommas, ett förarbete till behofvens fyllande. Genom detta förarbete har det blifvit en möjlighet för den lefvande generationen, att åstadkomma sina productioner med besparing af

tid och kraft, en möjlighet således äfven att åstadkomma en större production och att med än starkare steg gå till förkofran. När arbetet kostar mindre tid och kraft än förr, så måste det väl ock kunna säljas till lägre pris eller åtminstone icke behöfva oafbrutet fördyras. Dessutom tillväxer ju arbetskraften i samma mon som folkstocken ökas.

Visserligen är hvarje ökad insigt och hvarje förbättring i mekaniska kraften ett arf efter våra fäder och ett förarbete för våra arbeten. Jag tillägger att hvarje undanröjdt hinder för naturens moderliga verksamhet, hvarje utdikadt kärr, hvarje förstördt frostnäste är icke mindre en välgärning af våra fäder, till lättnad i våra mödor och till befordrande af våra mål. Men månne väl i våra sjuka stater arbetskraften tillväxer i den mon, som summan af anvisningarne på arbetskraften tillväxer. Visserligen icke. Man jemföre folkstockens olika progression i förhållande till de olika hindren för densamma. Och om än arbetskraftens tillväxt stode i ett beständigt lika förhållande till anvisningarnas, så är ju icke honorerandet af fädernas anvisningar den enda skyldighet, som blifvit den lefvande generationens arbetskraft ålagd. Den måste icke allenast skaffa staten sina behof för dagen; den måste äfven betala räntorna för de af staten gjorda lån, hvilka egentligen äro trasseringar på kommande tider, och här i Sverige måste arbetskraften

till och med förskjuta bevillningen för dem som upphört att arbeta och nu lefva af sina eller sina fäders besparingar. Derjemte måste ihogkommas, att i samma mån som idoghetslifvet utvecklar sig, som närin-garne grena sig och göromålen åtskiljas, som men-niskorna mer och mer tvingas att vid sina arbeten söka hvarandras biträde, som penningarne hastigare ciculera -- hvilket allt anses såsom tecken till ett friskt lif -- så uppträder ock sjelfva arbetaren; hvil-ken innehafvaren af den ärfta anvisningen så gerna ville anse såsom debitor endast åt sig, oftare och allmännare, ehuru blott för dagen, såsom creditor till arbetskraftens allmänna massa; ty det är ju icke med spis och kläder, utan med anvisningar på spis och kläder, som hans arbete betalas. Stode det i statens magt att med besparingar från förra tider bestrida de förskjutande kostnader, som statens bestånd för framtiden stundom påkallar; kunde man förmå arbetaren att afsäga sig allt anspråk på egen förkofran, på eget undanarbete förkommande tidens behof, då torde för de gamla creditorerne förhållandet blifva förmonligare.

Men får väl hvad som utgör fördel för en del af den lefvande generationen ställas i bredd med mensk-lighetens, eller den i metallpenningen liggande kraft, att mana till arbete för kommande tider, förlamas till gagn för dem, hvilka, sedan de hunnit målet, vilja att allt sträfvande framåt skall upphöra? Vida lyck-

ligare var arbetskraftens och slöjdens belägenhet, då den ännu var fastväxt vid jordägarens torfva (glebæ adscriptus). När jordägaren åt, fick ock han äta sig mätta. Nu betalas arbetaren med anvisningar på spis och kläder, och klagar han att anvisningarne ej räcka till för behofvet så kallar man honom demokrat. *).

När anvisningar ej kunna honoreras af den, uppå hvilken de äro ställda, och ersättning af deras utställare ej kan erhållas, måste creditor och debitor accordera; den förra måste sänka sin fordran i förhållande till den senares förmåga att förnöja honom. Här

*) Den jäsning, som i närvarande ögonblick synes råda i en del af de Europeiska stater, som deltagit i striden mot Franska statens fordna chef, och den somlige förklara såsom en följd af det demokratiska elementets sträfvande att utur statsorganismen borttränga det aristokratiska, synes mig vara en verkan af den rikedomarnas despotism, om hvilken Edmund Burke i slutet af sina reflexioner öfver franska revolutionen yttrar sig, att dess bestridande utgjort målet för hans och alla goda medborgares bemödande. De rika fordra att förhållandet emellan penningen och arbetskraften skall åter bli sådant, som det var före kriget; Arbetskraften, som har krigets kostnader att ersätta, anser detta omöjligt och obilligt och fordrar constitutioner, i hopp att rättvisa skall komma i godtyckets ställe. Burke kunde förklara fenomenet och benämner saken med sitt rätta namn. Tysklands tänkare, som alldrig lefvat i medborgerliga förhållanden och alldrig sett de högre klasserna på närmare håll, synas tro striden vara en strid om teorier.

vill det säga: att penningens innehafvare måste åtnöja sig med en mindre quantitet arbetskraft, än penningen betecknat i dens hand, som i förflutna tider emottagit den såsom bevis på sitt verkställda arbete.

Jemväl vid detta slag af concurs existerar en prioritet fordringsägarna emellan, men prioriteten bestämes icke här, såsom vid penninge-anvisningar på pant, af anvisningens ålder, utan af förkofringens ålder, eller af anvisningarnas quantitet, som gör deras innehafvare mer eller mindre beroende af behovet att realisera dem.

Den creditor, som behöfver dageligen realisera sin dageligen förvärfvade anvisning, beviljar debitorerna förmonligaste villkoren. Han prutar föga. Creditor i dag, men debitor sjelf i går och debitor åter i morgon, har han en, af egen erfarenhet presterad, måttstock på förhållandet emellan penning och arbetskraft, emellan fordring och förmågan att gällda den, sådant som den innevarande tiden bestämt detsamma, då deremot den creditor eller innehafvare af anvisningar, hvilken sjelf icke mer arbetar utan lefver af sina besparingar, vid realiseringen af sina, ur en förfluten tid medförda, ärfda eller förvärfvade anvisningar, fordrar att den förflutna tidens måttstock ännu skall gälla. Säker att, sedan de mindre creditorerna träffat sina accorder, debitorerna skall söka honom, då

han vet honom vara tvungen af statens, af det allmänna lefnadssättets och de egna varornas fordringar att förse sig med penningar, förelägger han honom svårare villkor och afstår ej sin anvisning för lika quantitet arbetskraft hvarmed de creditorer åtnöjt sig, hvilka voro i behof att realisera för dagen.

Så tillgår det vid all torg- och marknadshandel, eller det hvardagliga lifvets handel, som jag skulle vilja kalla hemhandeln, i motsats till den så kallade världshandeln, ännu af monopolisk natur, dels därför att endast få kunna deruti deltaga, dels därför att han, sådan han hittills varit, är grundad på olikhet i odlingsgrader, så hvad jordens yta som hvad dess innevånare beträffar.

Vid hemhandeln faller penningens pris, när de verkligen arbetande uppgöra sina liquider, och faller i samma mån som omsättningen är liflig; penningens pris stiger när creditorerne för dagen, återvändande till sina verkstäder, lemna rum åt de creditorer, hvilka icke i behof för dagen kunna speculera på debitors behof, eller se sig i tillfälle att på andra ställen, der det allmänna förhållandet emellan penningen och arbetskraften genom local- och tidsorsaker är modifieradt, realisera sina anvisningar mot förmonligare villkor.

Vid hemhandeln eller under idoghetslivets hvar-

dagliga och naturliga förhållande, vore det således af förhållandet emellan antalet af dem, som realisera anvisningar på arbetskraft, till antalet af dem som utbjuda arbetskraft och product, som penningens relativa pris bestämmes. Den bestämmande kraften ligger icke i de materiella tingens relativa förhållande, utan i människans behof af de functioner inom idoghetslifvet, som hon anvist åt dessa materiella ting. Människan egnar det att rätta missförhållandet hos dessa materiella ting, om hon skulle finna sig lida deraf, ej att låta sitt framskridande bero utaf dem. Hennes behof utaf dem, och hennes deraf föranledde begär till dem, äro ej sjelfskapade och spontanea utan en product af andra verkande samhällskrafter. Allt vittnar att perioden för samhällskrafternas tillväxt eller formation ännu icke är fulländad. Så länge kan och kommer ej heller den lag att till kraft och verkan förminska, som progressift sänker penningens pris i förhållande till arbetskraftens, såsom varande ett villkor för de förras tillväxt, i thy att derigenom idoghetslifvets krets vidgas, människonaturen och alla människans skapelser fullkomnas.

Den egentliga orsaken till penningens progressift fallande pris i förhållande till arbetskraften, synes således ligga i metallpenningens delbarhet och utspriddhet, i samma den metallpenningens egenskap, som

qualificerat den till ett befruktande medel af alla de frön till kraft, ehvar de finnas, som förut lågo outvecklade icke mindre djupt i det innersta af människonaturen, än penningens metalliska beståndsdel låg djupt i jordens gömma.

Det återstår att tillse huruvida, efter denna åsigt af penningens natur, de flere phenomener som förekomma inom idoghetslifvet kunna nöjagtigare förklaras, än som hittills skett. En sådan undersökning torde i nästa häfte underställas Läsarens pröfning.

*

UNDERSÖKNING

MURUVIDA EN DÖMD FÖRBRYTARE BÖR ÅGA
RÄTTIGHET ATT VÄLJA EMELLAN DET AF
REGENTEN UNDER FORM AF BENÅDNING
BESTÄMDA STRAFF OCH DET ÅDÖMDA.

Enligt 25. §. i Sveriges Regerings-Form af den 6 Juni 1809, och 20 §. i Norriges Grundlag af den 4 November 1814, äger en förbrytare rätt att välja om han vill emottaga den benådning Konungen erbjuder, eller underkasta sig det ådömda straffet. En ledamot af det första lagtima Storthinget år 1816, föreslog att det, genom ett tillägg till Norriges Grundlag, måtte stadgas, att den gifna tillåtelsen att välja emellan Konungens nåd och ett ådömdt straff, skulle för framtiden upphöra; så att den brottslige skulle vara förpligtad, att emot sin vilja undergå det straff, som Konungen kunde finna för godt, att sätta i stället för det ådömda. Förslaget understöddes af en Comité (Utskott) af Storthinget, och allmängjordes genom trycket, för att komma till afgörande vid nästa lagtima Storthing år 1818. Imedlertid skref författaren den här öfversatta afhandlingen och införde densamma i Juridisk Repertorium, en tidskrift, den han i Chri-

stiania utgifver, i förening med Canzli-Rådet Morgenstjerne, Professor Lange och Högste Rätts Advocaten Hielm. Öfversättaren har, efter aftal med författaren, utelemnat sådana ställen, som äga ett till stadganderna i Norska Grundlagen, såsom positiv lag, inskränkt hänseende, eller sådana, hvarest författaren genomgår de af StorthingsComitén till styrka för det inkomna förslaget anförda grunder, aldenstund Comitén hufvudsakligen hade gifvit hänvisning till en afhandling öfver detta ämne af EtatsRådet Ørsted i Köpenhamn. 1818 års Storthing antog ej förslaget, och Grundlagens 20. §. förblef oförändrad. — De förhandlingar, som dervid ägde rum, äro för historien ett föremål af ringa betydenhet; men i alla tider blifver det af vigt, att undersöka rättsförhållandet i Staterna, emellan den benådande Regenten och den sakfällde förbrytaren.

Positiva Lagar -- criminella så väl som civila -- äro alltid ofullkomliga, så att det som i ett gifvet fall efter beskrifven lag är rätt, ofta efter den verkliga rättvisans grundsatser är orätt. Om det dertill i privata förhållanden inträffar att den, som har att fordra, efter beskrifven lag är berättigad till mer än honom verkligen borde tillkomma, så läser man otvifvelaktigt finna, att stridigheten vanligen häfves genom ett eftergifvande å Rättsägarens sida, hvilket grundar sig dels på klokhet, dels på erkännande af det verkligen rätta. Men gillar man detta erkännande så-

som bevekelsegrund, så måste man nödvändigt önska det i det yttre lika verksamt i de criminella fall, der Staten är Rättsägare, som i privata förhållanden, och detta kan ej ernås annorlunda än genom ett öfverlåttande åt Staten, att, efter omständigheterna, eftergifva det ådömda straffet, antingen helt och hållet, eller till en del.

Likaledes må det anses rätt, att staten substituerar ett straff för ett annat, för att äfven då visa skonsamhet, när det ådömda straffet är så beskaffadt, att det, för att kunna verkställas, måste exequeras i hela sin vidd. Staten skulle annars icke hafva något medel att mildra förbrytarens belägenhet, när han t. ex. vore dömd till döden eller förlusten af någon lem, och omständigheterna icke tillåte en fullkomlig strafflöshet, men det icke desto mindre skulle hafva stått i statens magt, att förminska straffet, om förbrytaren bifvit dömd till fästningsarbete; -- och likväl kan benådningen vara en fordran af verkelig rättvisa så väl i det ena, som i det andra fallet.

Staten bör således kunna benåda.

Eftergifvande af straffet, partiel verkställighet och substitution af ett straff för ett annat äro slagen af benådning, och i hänseende till hvardera af dessa uppstår den frågan, om förbrytaren bör äga fritt val, att emottaga benådningen, eller underkasta sig det ådömda straffet?

Å den sakfällde förbrytarens sida kan man ej föreställa sig någon rättsgrundad invändning mot en benådning, som består i fullkomligt eftergifvande, eller underlåtande af straffets verkställighet, ty det är staten, som, genom den afsagda domen, har förvärfvat rättigheten att låta exequera straffet; förbrytaren är den förpligtade; och om man ville antaga, att domen berättigade honom, att yrka straffets verkställighet emot Domhafvandens vilja, så skulle man tillstå, att straffet vore något godt, och att han hade förvärfvat sig detta genom förbrytelsen.

Vid första anblicken synes, att hvad sålunda gäller för det totala, äfven måste gälla för det partiella eftergifvandet af straff. Emedlertid döljer sig lätt, under form af benådning genom partiell verkställighet, en verklig förstoring af straffet. Om för ett visst brott med ett betydligt kroppsstraff *) förenades frihetens förlust, och lagen angåfve såsom grund härför, att förbrytaren ej borde sakna medel till sitt uppehälle, så vore kroppsskadan ensam, efter lagens eget bestämmande, ett större straff, än om den varit förenad med frihetens förlust. Det borde då icke kallas benådning om staten lät en förbrytare, som vore dömd till förlust af lemmar och frihet, mista lemmanne, men behålla friheten; ty, egentligen

*) (mutilatio, stympning, lemlestelse).

att tala, fullbordade man straffet på ett hårdare sätt, än domen innehöller. Detta synes vara händelsen så ofta straffet består af två delar, af hvilka hvardera särskildt är ett ondt, men den ena, då de finnas förenade, kan betraktas som ett mildrande supplement, emedan den förminskar bitterheten af den andra.

Men om man än förbigår de tillfällen, då den partiella verkställigheten ej kan äga rum, emedan den icke är benådning, så kan det likväl ej nekas, att man, genom det begynda verkställandets afbrytande ofta, enligt straffets natur, påförer den straffälde ett ondt, som, fastän det är mindre, likväl är ett annat, än det ådömda. Andra straff åter äro af den natur, att den partiella verkställigheten icke har en sådan verkan. I första fallet är partiel verkställighet väl i yttre form, men på intet sätt till beskaffenhet skiljd från substitution af ett straff för ett annat, så att hvad som gäller om den senare, äfven måste gälla om den förra; i sista fallet deremot kan förbrytaren icke med större grund göra invändning mot benådning genom partiel verkställighet, än mot ett fullkomligt eftergifvande af straffet. Jag vill upplysa detta genom ett exempel. Ett penningstraff verkställles partiellt, när man affordrar förbrytaren en del af böterna; och den omständighet att han betalar mindre kan icke medföra för honom ett lidande, från hvilket han, genom den större utbetalningen, skulle hafva varit befriad. Är

han deremot på lifstid dömd till arbete i en offentlig anstalt, och efter någon tids arbete sättes på fri fot, så är hans borgerliga tillvarelse, för den öfriga delen af lifvet, underkastad verkningarna af att hafva tillbragt den förbigångna i en offentlig straffanstalt, hvilket onda är olika med det han skulle hafva utstått, om han oafbrutet efter domen hade qvarblifvit i arbets-anstalten.

Besvarandet af den upgifna frågan inskränker sig således till en undersökning, huruvida den benådade förbrytaren är berättigad, att protestera emot executionen af det substituerade straffet, i stället för det ådömda.

Då vid benådning frågan icke är, att, riktigare än som redan skett, utforska till hvilket straff förbrytaren gjort sig skyldig efter lagens föreskrift, men att undersöka, om det icke vore ändamåls enligare och tillfyllestgörande, att ålägga förbrytaren ett annat straff, än det i lagen bestämda, så kan man icke, utan att förneka den naturliga gränsen emellan dömande och executiva åtgärder tvifla, att ju benådning hör till de sednare och icke till de förra. Så vidt jag inser, skulle man, om man ansåge benådningsdecretet som en dom, motsäga sig sjelf, ty, enligt begreppet om benådning, innefattar detsamma ett beslut att ändra det genom slutlig dom fastställda straffet; men en slutlig dom kan icke genom någon ny

dom undergå förändring. Det förhållande, som, i grund af förbrytelsen, äger rum emellan staten och förbrytaren, är ett rättsförhållande, som redan är bestämdt genom dom, så snart fråga är om benådning, men om det skall tillerkännas staten rättighet, att, ensidigt och mot förbrytarens vilja, förändra straffet sedan dom fallit, så straffas förbrytaren icke efter lag, ty domen har på förbrytaren tillämpat lagen, icke heller efter dom, ty man handlar emot denna, utan efter godtyckligt beslut. Förhållandet emellan staten och förbrytaren upphörer således att vara ett rättsförhållande. Förbrytaren förklaras rättslös och en slaf af staten. Vål skulle det kunna synas som förbrytaren ingen förnuftsenslig orsak kunde hafva, att underkasta sig det ådömda större straffet i stället för det substituerade mindre, men då den executiva Auctoriteten är obefogad att bestämma de juridiska förpligtelser, dem förbrytelsen medförer, så må förbrytaren vara berättigad, att anse benådnings-decretet sig ej förbindande, och likasom det i det hela ej kan åligga honom, att yttra någon mening öfver dess innehåll, så ligger ej heller något band på honom i synnerhet, att finna det substituerade straffet verkeligen mindre än det ådömda. Denna invändning mot den executiva magtens behörighet är allmängiltig, och stödjer sig icke på särskildta staters grundlagar. I hvarje upplyst samhälle, ehuru despotisk regeringsformen der än må hafva varit, har man ansett som

missbruk af magten, att handlingarnas juridiska följder blifvit bestämda af den executiva och icke af den dömande Auctoriteten, eller -- hvilket i uttrycket är olika, men i grunden detsamma -- när de magtgående icke hafva låtit utföra den del af deras åtgärder, som går ut på bestämmandet af handlingarnes juridiska påföljder, under de för samma åtgärder egna och mot en godtycklig behandling betryggande former. Då, enligt det föregående, substitution af ett straff för ett annat förändrar rättsförhållandet emellan förbrytaren och staten, så är substitutionen, efter min öfvertygelse, ett anbud från staten, hvilket det står förbrytaren fritt, att antaga eller förkasta.

En namnkunnig Rättslärd -- Etats-Rådet Örsted -- har förklarat sig för den motsatta meningen *). Han medgifver, att förbrytaren väl har rättighet, att ej straffas hårdare än lagarne bjuda, men yttrar derjemte:

- a. att straffets storlek bör bestämmas efter den objectiva, i menliga naturen och lagarnes bud grundade, måttstocken; och
- b. att en förbrytare, i det han gjort sig skyldig till ett, i följd af denna måttstock, hårdare straff, har eo ipso äfven gjort sig skyldig till det lin-

*) Nytt Juridisk Archiv, N:o 12, Köpenhamn, 1815.

drigare, så att det ej kan komma i betraktande, om han, efter sitt subjectiva tänkesätt, anser det första straffet mindre än det sista, ja att detta just är ett motiv, hvarför han heldre bör undergå det sednare än det förra.

Den första af dessa satser behöfver närmare utvecklas, i synnerhet med afseende derpå, att den skulle vara grundvalen för den följande.

Straffen, som äro bestämda till att afskräcka från förbrytelser, måste, likasom förbrytelserna sjelfva, vara större eller mindre. Då de olika straffens afskräckande kraft beror på det större eller mindre onda, de tillskynda förbrytarne, och då detta icke, som det moraliska, är ett ondt i sig sjelf, utan förmedelst intrycket, som det gör på den straffade, så måste Lagstiftaren bestämma straffens inbördes storlek så, som de, hvilka vid inträffande tillfällen borde uthärda straffen, sjelfve skulle bedömma dem. Då, nu icke alla subjecter äro lika ömtåliga för kroppslig smärta, och olika subjecter anse samma straff för större eller mindre, men det, sådant oagtadt, åligger lagstiftaren, att föreskrifva regler, som äro gällande för alla, så måste han inrätta sina föreskrifter efter iakttagande af de allmänna phaenomenerna i den menckliga naturen. Så vida är den måttstock objectiv, som lagstiftaren lägger till grund och lagarne följakteligen innehålla, och det icke derfö-

re, att staten förnekar den sanning, att hvarje subject, mer eller mindre i sin individuella åsigt, ordnar straffen i ett annat förhållande, icke heller derföre, att den vill göra det till pligt för subjectet, att rätta sina begrepp efter den idé, som är lagd till grund för den positiva lagen, ty tankar, begrepp och föreställningar äro icke, och kunna icke vara föremål för yttre tvång. Utom en sådan objectiv måttstock, måste lagarne helt och hållet försvinna, eller domstolarne träda i lagstiftarens ställe. Åt domaren måste det öfverlemnas, att i hvarje förekommande fall bestämna straffet efter förbrytarens subjectiva tänkesätt, och, om det icke skulle stå i domarens magt att med säkerhet bedömma detta, så måste han stödja sig på de slutledningar och det osäkra omdöme, som kunna vara frukterna af hans personliga förhållande till den anklagade, och i alla händelser härmed förknippa sin egen subjectiva öfvertygelse om det inbördes förhållandet emellan straffen. Den anklagade skulle annars, i afseende på straffbestämmandet, vara fullkomligt öfverlemnad åt Under-Domarens godtyckliga behandling, ty de vanliga remedia suspensiva skulle icke i denna punkt komma honom till godo, då locala omständigheter nästan alltid skulle hindra Öfver-Domstolarne från de undersökningar, dem de personligen borde anställa, för att afgöra hvilket straff förbrytaren borde undergå. Lagstiftarne erkänna också, att den objectiva måttstocken egentligen blott är

den allmännast subjectiva, eller den, som tillhör den mängden af de subjecter, hvilka stå under lagens lydning. Detta visar sig tydligast så ofta lagarne bestämma straffarterna efter förbrytarens medborgerliga ställning, förmögenhet eller andra yttre förhållanden, och i synnerhet vid valet af straff för de förbrytelser, hvilka endast kunna begås af sådana, som höra till ett visst stånd, ty lagstiftarne måste då, genom inrättandet af den objectiva måttstocken efter färre subjecters praesumtiva åsikter, komma till ett annat resultat, än då de i den mera utvidgade kretsen rätta sig efter det omdöme, hvilket förutsättes såsom tillhörande mängden af ett större antal subjecter. Det ligger i sakens natur att lagarne, hvarigenom brotten och straffen efter den objectiva måttstocken äro ordnade, förpligta subjecterne, att, då de begå brott, underkasta sig de i Lagarne stadgade straffen, hvaraf följer, att, då statens straffrättighet är grundad på den idé, att straffet skall vara ett motiv, att afhålla sig från brottet, så vill det subject, som, efter sin individuella åsigt af tvänne straff, anser det straffet för mindre, som efter lagen är större, och tvärtom det i lagen såsom mindre bestämda straff för större, heldre begå den större förbrytelsen än den mindre. När nu straffet för en förbrytelse, efter förbrytarens subjectiva sätt att dömma, är större än efter den objectiva måttstocken, så kunde det väl synas orättvist att använda straffet

på denne förbrytare; men då han likväl verkligen är hotad med det lagstadgade straffet, så är vilkoret för dess användande för handen. Ur samma skäl, som staten i detta fall är berättigad att verkställa det lagstadgade straffet, måste den vara obefogad, att, utöfver lagens föreskrift, ålägga den förbrytare, i hvars ögon det lagstadgade straffet är mindre, än efter lagstiftarens på den objectiva måttstocken grundade beräkning, et annat straff, som väl efter lagen är större, men må hända för honom icke är större än det lagstadgade, ty det är med detta sista som förbrytaren är hotad, och man har således icke med något annat än föreställningen om detta försökt afskräcka honom från förbrytelsen.

Att en förbrytare, i det han gjort sig skyldig till ett, i följd af den objectiva måttstocken, hårdare straff, eo ipso äfven gjort sig skyldig till det lindrigare, kan jag icke inse. Lagen, som har förpligtat honom att undergå det i densamma bestämda straff, om han begår brottet; kan visserligen fordra att föreställningen om detta straff bör vara liflig hos honom, men det straff, som lagen icke har förklarat vara en påföljd af förbrytelsen, det vare sig efter förenämnde måttstock större eller mindre, huru skulle fruktan för detta kunna afskräcka från brottet -- eller hvad berättigar staten att fordra, det subjectet skulle hafva hyst föreställningen om dess tillämplighet?

Är det lagen, som innehåller hotelsen, och lagen utsätter det förra straffet och icke det sednare, så är också Subjectet hotadt med det förra och icke med det sednare. Skall ett straff åläggas förbrytaren, enär föreställningen om det onda af straffet icke varit mäktig att afhålla honom från förbrytelsen, så måste straffet, som förbrytaren kan förpligtas att undergå, naturligtvis vara det lagstadgade, ty det är just föreställningen om detta, såsom skräckmedel, som man bibragt subjectet. Frågan är icke här om förbrytaren, som är ådömd det större straffet, vore förpligtad att underkasta sig det mindre, i fall den positiva lagen uttryckligen innehölle, (det den likväl, efter min öfvertygelse, icke borde), att hvarje straff innefattar alla de lindrigare straffen, och att valet af det straff, som skall verkställas, tillkommer Regenten; ty man påstår då icke, att han eo ipso, eller på grund af sakens natur, dertill vore pliktig, utan i följd af en positif befallning, som han borde åtlyda utan afseende om den är filosofiskt riktig. Det straff, hvars verkställighet Regenten förordnar, är då medelbart stadgadt genom lagen, och invändningen emot den verkställande magtens behörighet att bestämma straffet, måste vika för lagens uttryckliga bud. Här är deremot frågan, hvad som är rätt efter sakens natur och i en viss stat, när den positiva lagen tiger. — Den omständigheten att Subjectet anser det större straffet ringare än det mindre, är väl ett motiv för Lagstif-

taren att bestämma åt delinquenten det sednare i stället för det förra; men har lagstiftaren ej förmått detta, antingen förmedelst en ofullkomlighet i straffens afmätning efter förbrytelseerna eller förmedelst omöjligheten att kunna bestämma det mindre straffet, emedan subjectets större fruktan för detta är individual; så kan man icke deri söka en rättvis grund, att, mot förbrytarens vilja, förändra det honom ådömda straffet, ty att staten, eller dess högste representant skulle kunna föröka lidandet för den brottslige, då detta, efter lagens förmågo, är för ringa, är ingalunda afsigten med benådningsrätten.

Att lagarne bestämma straff af den beskaffenhet, att regenten icke kan samtycka till deras fullbordande, och att deraf härflyter en nödvändighet för regenten, att, vid inträffande fall, sätta andra straff i de ådömdas ställe, äfven emot den sakfälldes vilja, kan jag icke medgifva. Att straff gifvas, dem Regenten icke gillar, kan väl ofta hända, men deraf följer ej, att regenten skall sätta sig i opposition, mot lagen innan den är uphäfven, ty att lagen gäller, eller att straffdomen har laga kraft, bör om straffets tillämplighet öfvertyga regenten, som därför likafullt kan hafva sin personliga mening sig förbehållen. Ty så vida man betraktar regenten, icke såsom lagstiftare, utan såsom lagens handhafvare, i hvilken egenskap han framträder emot förbrytaren, så förekommer det mig som förbrytaren, den der

vill uppfylla domen, visar en större undergifvenhet för lagens vilja, än regenten, som, heldre än att lemna sitt bifall till domens fullbordande, vill påtvinga honom ett annat straff, än det lagstadgade. I de stater, der den Lagstiftande, Dömande och Verkställande magten äro oinskränkt förenade hos regenten, kan denne förklara, att bestraffningssättet ogillas af lagstiftaren sjelf, och att det skulle afskaffas, om det ej beräknades, att regenten skulle förebygga dess användande, till och med genom en befallning *ex libitu*, att ett annat straff skulle verkställas, oaktadt en sådan förklaring *post factum* väl icke borde bestämma förbrytarens öde; men der magten är fördelad och lagstiftningen icke ligger hos regenten ensam, kan han här om icke hafva någon visshet, utan blott till det högsta lysa förmodan.

Onekligt är, att då förbrytaren skall hafva fritt val, detta kan leda till en opassande underhandling emellan regenten och förbrytaren, emedan denne, om han vet att regenten icke vill låta det ådömda straffet gå i fullbordan, endast behöfver förklara, att han föredrager detta framför det substituerade, hvarigenom regenten sättes i nödvändighet, antingen att lemna honom fullkomligt ostraffad, eller att låta honom slippa med ett så ringa straff, som han vid underhandlingen finner för godt att bestämma. Emedertid bevisar detta endast, att rättigheten kan missbrukas, och att detta missbruk härledet sig från fel-

aktiga begrepp eller okunnighet hos regenten. Då förbrytarens skyldighet att undergå straffet blifvit bestämd genom dom och är fullkomligt klar, så kan underhandling icke äga rum, med mindre regenten, sedan domen är fälld, antingen förklarar sig oberättigad att använda det ådömda straffet, eller tillkännagifvit, att han, under intet villkor, vill använda det, och på sådant sätt trädte i underhandling med förbrytaren, om han vill underkasta sig det substituerade straffet, eller vara ostraffad? Men -- vid erbjudandet af ett annat straff, än det ådömda, bör regenten alfvärligt besluta, att det ådömda straffet skall gå i fullbordan, om förbrytaren vägrar att mottaga benådningen, hvaraf följden blifver, att förbrytaren ej skall vilja förkasta anbudet, om icke därför, att han verkligen heldre vill undergå det ådömda straffet, än det erbudna, samt att underhandlingen vänder sig omkring den rätta punkten, i hvilket fall frågan bör blifva, om det ådömda straffet eller det erbudna skall fullbordas?

Man har betjent sig af ett argument, hämtadt ur moralen, och anført, att ingen människa egenmäktigt kan råda öfver sitt lif, samt att man skulle tillåta ett sjelfmord, om förbrytaren, som vore dömd till döden, men af regenten benådad mot undergående af ett annat straff, hade rättighet, att undanbedja sig benådningen och yrka demens fullbordan. Genom detta argument, så som det vanligen framställes, har

man likväl icke angripit riktigheten af den sats i allmänhet, att förbrytaren bör äga valet, utan endast sökt bevisa, att förbrytaren icke har rättighet att välja, när han är dömd till döden. Ett sådant undantag från regeln kan emedlertid knappast hålla prof. Man anställer nämnde moraliska betraktelse med inskränkt hänseende till dödsstraffen, men i sjelfva verket är den lika gällande i hvart och ett fall, der ett straff substitueras för ett annat, emedan den benådande regenten alltid måste förutsätta att förbrytaren, då han underkastar sig det ådömda straffet i stället för det erbudna, onyttigt inskränker sin frihet. Efter moralens lag kan ingen sjelfsvåldigt råda öfver sitt lif eller sina lemmar, ej heller inskränka hvarken sin verksamhet, sina förmögenheter, eller sin egendom, emedan man hvarken bör förspilla den kropps- eller själs-kraft försynen skänkt. Häraf kan man likväl icke draga den slutsats att staten borde sanctionera ett moral-system, hvaruti menskliga handlingar vore ordnade efter deras moraliska värde, och lika litet att regenter, i brist på ett sådant erkänt och antaget positift system, vore befogade till att tvinga någon Individ, att underkasta sig deras godtyckliga beslut, på det Individen, genom ett annat handlingssätt, ej måste synda emot den moraliska lagen. Lagarne skulle likväl erkänna ettsådant värde, om de, för att bevara förbrytarne från moraliska felsteg, öfverlemnade dem i regenternes våld. Det förmynderskap, som

man anbefaller, skulle, i stället för att främja dygden, tillintetgöra den moraliska friheten, ty den omyn- dige skulle rätta sina handlingar, icke efter egen, utan efter andras öfvertygelse. Dygden består likväl icke i en färdighet att handla efter vissa regler, om hvars rättighet vi hafve andras vittnesord, utan i en upphöjd kraft, att lyda förnuftets stämma i vårt eget bröst. Huru vågar man då med säkerhet för- dömma den handling af förbrytaren, att han heldre vill undergå det ådömda straffet, än det erbjudna? Regenten kanske antager, att det erbjudna straffet är det mindre och att förbrytaren handlar omoraliskt, i det han underkastar sig det ådömda när han kunde undgå detsamma; men förbrytaren kan likafullt för- klara att samvetet tvingar honom, att gifva det ådöm- da straffet företräde, och jag inser då icke, hvilken skulle dömma i denna strid. Vill man påstå, att förbrytaren endast förklarar detta af halsstarrig- het eller af andra oädla bevekelsegrunder, så förne- kar man hans moraliska karakter, hvilken man, då man betog honom valet, ville upprätthålla, och man uppställer, hvad som aldrig kan bestå iuför förnuftets domstol -- ett genom borgerliga lagar sanctionerat positivt moral-system, hvars efterlefnad genom tvångsmedel skulle å- stadkomas.

Etats-Rådet Oersted anmärker, att det förbryta-

ren tillerkända valet medförer den vidunderlighet, att han kan förvärfva rättigheter genom fortsättandet af ett påbörjadt brott och derigenom att han lägger en ny förbrytelse til den han redan begått. Den, som t. ex. för ett attenterat brott, hvilket fullbordadt skulle hafva ådragit missdådaren förlust af ära, lif och gods, vore dömd till fästningsarbete, skulle icke beröfvas lifvet, om han än förklarade, att han hellre ville dö, och tillböd sig att i alla fall praestera hvad som bruste i det hindrade fullbordandet. Vore deremot brottet fulländadt, och han således blefve dömd förlustig ära, lif och gods, så behöfde han ej underkasta sig någon tids arbete, så kort den än vore, utan regenten skulle taga hans lif eller låta honom gå ostraffad. Det förutsättes nämligen, att denne förbrytare betraktar fästningsarbete som ett större straff än lifvets förlust, och att han följakteligen hade handlat klokt om han fullbordat missgerningen, emedan han derigenom ådragit sig dödsstraffet, som han heldre ville undergå, än det redan ådragna straff, som efter lagen är mindre. Jag måste härvid anmärka, att det knappast kan antagas som bevis emot en sats, att den kan föda collisioner, då man derigenom egenteligen blott uppföras till omtänka att häfva collisionerna, eller, förmedelst de menckliga krafternas ändlighet, att erkänna sin vanmagt, intill dess medlen att häfva dem blifvit funna. - Hvad särskildt angår den missgerning, hvarom här talas, så

tyckes det följa af sakens natur, att det borde bevisas, att brottets fullbordande varit en verkan af ledsnad vid lifvet, eller af lust, att heldre undergå straffet för det fulländade än för det attenterade brottet, och om lagarne icke redan directe eller indirecte innehölle bestämmelsen af ett annat straff med skäl af denna upplysta omständighet, så borde den inträffade händelsen dertill gifva en grundad anledning. Att förbrytaren, sedan han blifvit dömd från lifvet för det fulländade brottet, icke vill underkasta sig straffet för det attenterade, bevisar icke att han fulländat förbrytelsen för att mista lifvet, utan att han, sedan han fulländat brottet och förskyllt döden, då heldre vill undergå det lagstadgade än det af regenten erbudna straffet.

Att regenten, under form af nåd, kunde substituera ett objectift högre straff, än det i lagen bestämda, är väl icke något nytt argument för förbrytarens valrättighet, bestyrker likväl theorien om domare-embetets oberoende af den verkställande magten, alldenstund det beslut, hvarigenom straffet förändrades, icke vore att åtskilja från en dom, såframt den brottslige vore förpligtad, att utan invändning åtlyda det. Det skulle ock i sanning vara en påtaglig in consequence, om lagarne, för att gifva den anklagade en fullkomlig försäkran att behandlas efter lagens innehåll, befalle domstolarne, att, oberoende af den verkställande

magten afgöra hans straffbarhet, men tillika öfverlemnade åt denna magt, att, sedan straffet blifvit bestämdt, förändra detsamma emot den dömdes vilja.

Väl har jag i det föregående anmärkt, att, om den borgerliga lagen uttryckeligen bjöde, att hvarje sakfälld förbrytare skulle vara förpligtad att underkasta sig det mindre straff, som regenten funne för godt att bestämna, så kunde ingen fråga uppstå om beuådningens förkastande; men jag måste derjemte yttra, att, efter min tanka, lagen icke borde ålägga förbrytaren denna förpligtelse, just emedan den derigenom lät regenten intaga domaresätet. Om det beslut, hvarigenom regenten, i stöd af den honom i lagen gifna myndighet, bestämde det mindre straff, förbrytaren skulle undergå, icke vore en dom, så kunde icke heller förbrytaren vara förpligtad, att ovillkorligt underkasta sig beslutet, en, förpligtelse den en sådan lag likväl uppenbart skulle medföra. Invänder man, att regentens beslut ej förtjenar namn af dom, och att en dom i detta fall ej är afnöden, då regenten endast är berättigad att substituera ett straff, som efter den objectiva måttstocken är mindre än det ådömda, så kan jag dertill blott svara, att om denna slutledning vore riktig, så borde icke heller, sedan factum vore upplyst, genom någon dom det straff bestämmas, till hvilket en anklagad vore förfallen; ty det borde då vara regenten öfverlätet

att låta afstraffa honom, ehuru det endast vore lagens straff, han ägde att exequera. En sanning måste det dock i båda fallen blifva, att förbrytarens förpligtelse bör grunda sig på en dom, och att denna ej bör afkunnas af regenten, så vida man i criminella mål ej vill förneka nödvändigheten af en, af den executiva magten oberoende, dömande myndighet.

Jag tillstår, att positiva criminella lagar, utan att göra regenten till domare, skulle kunna bestämma, att förbrytaren måste undergå det straff, som regenten ville substituera, om de tillika innehölle, att förbrytaren ägde rättighet fordra domarens utslag öfver afgörandet, om det substituerade straffet vore objectift mindre än det ådömda. Emedlertid tviflar jag mycket på, att detta bestämmande vore syftesenligt och tillrådligt. Har regenten först resolverat, att ett visst straff efter lagen är mindre, så är det anstötligt att domaren genom ett utslag skulle afgöra, om han tolkat lagen riktigt. Icke allenast för att bestämma hvilket straff lagstiftaren ansett för större eller mindre, utan äfven för att blott utfinna hvilket straff den anklagade efter lagen förskyllt, måste domaren vid mångfaldiga tillfällen af sakens natur och särskilda lagstadganden abstrahera sig de nödiga reglorna; men huru osäkert är icke resultatet, då han hämtar grunden för straffets bestämmande i en analogie, hvarom de lagkunnige ofta tvista, och då

han, likaledes efter analogie, skall afgöra, hvilketdera straffet är störst, det ådömda eller det substituerade. Skall regenten vara berättigad att substituera ett i landets lagstiftning okänt straff, så uppstår en ny osäkerhet deruti att domaren, åter efter analogie, skall åt ett sådant straff anvisa plats emellan tvänne af lagen fastställda. Åtminstone vågar jag därför påstå, att äfven ett sådant lagstadgande, som det här anförda, endast vilkorligt kan stå tillsammans med den medborgerliga säkerheten. Criminal-lagen borde nemligen tydligt framställa i en följd alla de i lagen utsatta straffen efter deras objectiva storlek, och, så snart ett nytt straff infördes, borde lagen straxt bestämma dess plats. Denna strafflängd skulle innefatta straff af den mest olikartade beskaffenhet, till lif, ära, gods, frihet. Det skulle vara svårt, om icke omöjligt, att utdraga en sådan längd af redan tillvarande lagar, som icke äro byggda på ett criminalistiskt system, utan styckevis hvila på de för olika tider-hyllade grundsatser. Deremot vågar jag icke neka att den, må hända, skulle tillfredsställande kunna gifvas vid utarbetandet af en allmän ny criminal-lag, hvars författare aldrig kunde förlora det åliggande ur sigte, att på den befallda längden uppföra straffen, förbrytaren borde icke genom dom kunna tvingas att undergå substituerade, i landets lagstiftning o-

kända straff; regenten borde icke heller vara berättigad, att, emot förbrytarens vilja, förändra det onda af straffet, sedan verkställigheten af det ådömda eller substituerade straffet vore börjad, emedan strafflängden hvarefter domaren afgifver sitt utslag, visar straffens objectiva storlek; utan att beräkna de fall, då de, genom utbyte mot andra strafflidanden, kunde vinna i styrka.

J. H. VOGT. *)

---

*) Författaren är Förste Expeditions Secreterare och constituerad Referent vid Norrska Regeringens Finance-Handels- och Tull-Departement, Ledamot af Comitén för Nerriges Lagstiftning och Ridd. af K. N. O. Öfversättningen är gjord från Norrskan af P. J. Ödman.

BREF IFRÅN ROM *).

(Till Professor E. G. GEIJER).

Roma, d. 14 Mars 1818.

"Emsig waltet der Pilger! Und wird er den Heiligen finden?

Hören und sehen den Mann, welcher die Wunder gethan?

Nein, es führte die Zeit ihn hinweg: du findest nur Reste,

Seinen Schädel, ein Paar seiner Gebeine verwahrt.

Pilgrime sind wir Alle, die wir Italien suchen:

Nur ein zerstreutes Gebein ehren wir, gläubig und froh."

GOETHE.

Den eviga, den verldsbeherrskande staden, med hvilken ingen annan på jorden kan mäta sig, är då äntligen åtminstone för några månader mitt hemvist! Och enligt hvad Jupiter Pluvius i dag funnit för godt att förordna, har jag kommit att fatta pennan förr än jag ämnade; ty annars är min tid från morgon till qväll upptagen af att bara se. Jag skulle förgäfvos bjuda till att hitta en tjenligare ingång till mitt första romerska sändebref, än Goethes ypperliga epigramm, som i få ord innehåller det mest träffan-

*) Redactionen, som önskat att Hr Atterbom ville låta denna tidskrift förvara några minnen af hans Italienska resa, har med nöje emottagit meddelandet af detta försat från Rom hemsända bref.

de af allt, hvad hittills blifvit sagdt om samtidens Italien och större delen af dem som der spana efter klassiska helgedomar. För min del har jag under denna hesperiska valfart ej funnit någon läsning, som djupare inviger i landets och folkets kändedom, än Goethes venetianska epigrammer och romerska elegier. Tillsammans med hans få dithörande prosaiska uppsatser, bilda de ett slags resbeskrifning, med hvilken, af alla mig bekanta, blott vår odödlige Ehrensvärds uthärdar jmförelse. *)

Den 11 dennes, kl. 5. e. m. höllo vi vårt intåg genom Porta del Popolo, utför den långa, präktiga, men temligen smala Via Flaminia; dock utan allt triumphatoriskt prål, såvida man ej dit får räkna gapandet af en hop sysslösa människor. Utmattade, som vi voro, af hetta och nattvak, dammiga och orakade, sågo vi snarare ut såsom fångna barbarer, dem en bakpå vagnen uppstigen påflig soldat förde genom halfva staden till Doganan (tullhuset) i triumf. Föröfrigt hade vi ej skäl att beklaga oss öfver de hjeltar, som bevaka Romias portar. De voro utmärkt höfliga och medgörliga. Sådan är ock hela romerska policens karakter. Piazza del Popolo, det rymliga torget strax innanför porten,

*) Senare Anmärkning. Då Förf. skref detta, hade han ännu ej läst de i fjerde och femte banden af Goethe's sjelfbiographi meddelade brefven från Italien.

är ett icke illa passande företal till hvad man i Rom väntar sig. Midt på platsen en blänkande springbrunn och en ofantlig obelisk af röd granit med hieroglyphiska trollfigurer; till venster det vänligt sluttande Monte Pincio, der nyanlagda vägar och gångar leda upp till höjden af Sallustii och Lueulli trädgårdar, en höjd som nu åter, i smakfull anordning planterad, blifvit skänkt åt Romarfolkets gemensamma nöje; äntligen, framtil, utsigten af trenne ansenliga, från hvarandra sig solfjäderlikt utgrenande gator, bland hvilka den mellersta, rakt framåt genomskärande den lifligaste delen af Rom, sträcker ut i ett ogenomskådligt fjerran sin brokiga ström af hvimlande rörelse, mellan en oräknelighet af kyrkor och förstliga palatser! Denna är den fordna Fläminiska, den i senare tidsåldrar så vidtberömda Corso; dess mynning omfattas, liksom af heliga portvaktarinnor, af tvenne vackra, med coupoler och korinthiska portaler likbyggda kyrkor *), om hvilka man dock torde få påstå, att deras nyromerska styl är mera täck än majestätisk. Likväl är det från en helt annan riktning, som infarten i denna stad genast öfverväldigar främlingens själ med det fulla karakteristiska intrycket af Roms egentliga herrlighet. Tyvärr är denna riktning den rakt motsatta, den sydliga, åt Neapel till, och således väl icke ofta den, från hvilken nord-eu-

*) S. Maria di Monte Santo och S. Maria de' Miracoli.

ropeiska resande första gången lit anlända. Men jag skall framdeles beskrifva dig den underbara trakten omkring Porta S. Giovanni, den trotsande Claudiska Vattenledarn, och den gudomliga Lateran-Kyrkan, *ecclesiarum urbis et orbis mater et caput*, der jag i går förmiddag gjorde mitt första besök. Det är (tills vidare) nog sagdt för mitt omdömes giltighet, om jag tillägger, att en gata derifrån leder rätt fram til Coliseum, Forum och Capitolium. Från det håll, som vi kommo, antager allt, vid första anblicken, en viss oväntad pregel af modern hufvudstad, och vi förundrade oss, att i Rom, det gamla Rom, som vi föreställt oss så ruinvärdigt, högtidligen stumt och på allt vis ålderdomligt, se så många nymodiga equipager, nymodiga boutiquer och nymodiga damer. Men också inskränker sig detta sken af modern glans nästan blott till Corso-gatan, och ögat, äfven innan man bestiger de kullar, som betäckas nästan blott af verldsfrejdade spillror, skönjer småningom öfverallt undantag på undantag. Bland sådana, länder det åtminstone den ofvannämnda obeliskan till beröm, att han icke låter ögat söka efter sig. Vi helsade ödmjukt på den gamla stenhårda hierophanten, som har sett Pharao Sesostris och Cäsar Augustus, men ingenting vill berättat oss om all sin vishet. Snart började dock de spaserande Romarinnorna locka vår åskådning till den natur, som lefver; men i billig förmodan att det just icke vore vår fägring, som skaffade oss så mån-

ga nyfikna blickar, tryckte vi oss blygsamt tillbaka i vår vagn så långt vi förmådde, rullades temligen säfligt genom den rörliga trängseln af svartögda Romulider, sågo en skymt af Antonini ärestod på den vackra piazza Colonna, ett torg der ungefärliga hälften af Corso är tillryggalagd, och ankommo äntligen till Doganan, under mångfalldiga suckar öfver tullars och tullnärers prosaiska tillvarelse. Lyckligtvis befanns detta tullhus hafva i fordomtima varit ett gudatempel, efter hvars urgestalt ännu elfva refflade korinthiska marmorpelare kvarstå, af en betydlig höjd, men inmurade i en modern façad med dörrar och fester emellan sig. Således fingo vi strax ett ästhetiskt föremål att förnöja oss med, under det H*s och B**s betjent höll uppmärksamheten spänd på förfarandet vid den lindriga visitationen, och en mängd trasiga slynglar hopade sig omkring oss, dels tiggande, dels med höga rop, som sökte öfverskrika hvarandra, lofvande att visa oss vägen till ett par dussin alberghi och locande *) af alldeles oerhörd ypperlighet. Då postiljonen sade sig sjelf vara i Rom föga hemmastadd, letade vi omsider ut ur högen en pojke, som såg någorlunda ordentlig ut, och tågade af med denne häröld att uppspana en vederqvickande interims-boning. Men det blef honom ej lätt att hålla ord; vi voro komna just i den tidpunkt, då Italienare ock

*) Vårdshus.

utlänningar af alla slag strömma hit att öfvervara Påskhelgens lysande högtidligheter, och den som ej in finner sig förr än inemot den heliga veckan, har svårt att hitta på ett drägligt härberge. Sedan vi förgäfves låtit köra oss omkring till flera värdshus, blevo vi äntligen mottagna i Gran Vasciello, ett skärligen dåligt, som just derföre var mindre fullpropadt af främlingar.

Vi bo föröfrigt i en af Roms angenämaste nejder, vid den trefliga strada de' Condotti, som leder från Corso upp till det sköna, blott några steg från vår port belägna torget piazza di Spagna, hvars aflånga rymd, nedanom en sluttning af Monte Pincio, fordom var en under Domitianus byggd vattendam för härmade sjödrabbningar. Det har i midten ännu en båtformig vattenrik springbrunn, en af Bernini's tallösa källbyggnader och vattenkonster. Går man förbi den rätt framåt, så stiger man uppföre det glada trädgårdsberget på en hög och bred trappa, hvars make jag ännu ej selt i ädelt smakfull storhet; den är af travertin *), 175 steg, som ömsom dela sig i tvenne armar, ömsom ånyo förena sig, så att det hela liknar en i flera forsar bruten, men förstenad

*) Egentligen tiburtin: en stenart, som brytes i trakterne af Tivoli, och användes till de flesta romerska praktbyggnader. Den är kalk-artad, och gulaktigt hvit; mjuk, när den upp-tages och hugges, hårdnar den i fria luften ständigt mer och mer, och blir med hvarje tidevarf mera oförgänglig.

caskad, som från en rymlig öppen plan, der åter en obelisk framför den ansenliga kyrkan S. Trinitá de Monti upphöjer sin hieroglyphiska solvisare, störtar sig nedåt piazza'n och den glimmande springbrunnen. Viker jag från obeliskens af till venster, så kommer jag under lummiga, mörkgröna trädgångar, förbi den åt fransyska konstnärer inrymda Villa Medici och dess cypresser; ut på det allmänna lustvandrings-fältet i granskapet af Porta del Popolo, med en hänryckande utsigt öfver Rom och dess omgifningar; viker jag åt höger, så öppnar sig framför mig strada Felice, den längsta af alla romerska gator, och ledsagar mig genast in i den trakt af staden, der Thorvaldsen och de utmärktaste härvarande Tyskar bosatt sig. Från Tyskland till Rom ske årligen talrika utvandringar af konstnärer, lärda, skalder och fruntimmer: männernes antal är så väldigt, att de här ordentligen bilda en hel inom sig sammanhängande nation, under fri styrelse af egna lagar, grundsatser och sedvänjor. På vissa förfrisknings-ställen, isynnerhet locanda Borghese *) och caffè Greco, som nu också allmänt heter caffè Tedesco, råkar man, särdeles om aftnarna, medborgarne af detta samhälle, hvilket man kunde kalla en artistisk Burschenschaft, i broderlig församling. På caffè Greco träffade jag i går afton den genialiske Frie-

*) Ett vinhus, som har fått sitt namn af närheten till Palazzo Borghese.

Friedrich Rückert, som vistats här redan i flera månader. Af hans poetiska arbeten känner du förmodligen åtminstone de vittberömda geharnischte Sonette, dem han under namnet Freimund Reimar utgaf; de äro, kanske med undantag af Körner's bästa sångstycken, de vackraste poetiska uppmaningar till seger och död, bland de många, som föranleddes af befrielsekriget mot Frankrike. Ej alltid lik sig i kärna och styrka, samt ofta i sin styl förmycket grammatiskt och lingvistiskt spetsfundig (ett fel, hvars orsak väl till någon del torde ligga i de djupa språkforskningar, med hvilka han nästan oupphörligt sysselsätter sig), njuter han dock rättvist ett stort anseende i sitt fädernesland, och bland den yngsta generationen af dess skalder fins endast Uhland, som med sina undersköna Romanzer kan göra honom första rummet stridigt. Det är möjligt, att han icke blir i stånd att hålla hvad hans ungdoms framträde lofvade; men hur många dödliga kunna uppfylla denna stränga fordran? Må det nu lyckas honom, eller ej, att småningom afskudda sig det hårda, det bizarra, det långsträckta, som ej sällan med skäl blifvit honom förebrådt, så är han icke dess mindre en hjälteskald, en skarpsinnig tänkare, och hvad mera är än allt snille, en man af hjerta och ära. Han var nyss återkommen från Neapel, och hade i sällskap med vår Lidman gjort en resa till den romantiska ön Capri. Gerna vill han också engång bese vår

nordiska halfö, och möter du der händelsevis en lefvandebild af Folqvard Speleman i Niflunga-dikten, så må du veta att mannen är Rückert; ty sådan ser han ut, till punkt och pricka: en fullkomlig jättegestalt, forntysk drägt, stora moustacher, mörkt hår som faller ned på axlarna i långa, talrika lockar, ögonbrynen bistert sammandragna, ögonen tankfulla, redliga, ömsom barnsligt milda, ömsom krigiskt blixtrande, kortligen, blott jernstråken felas. De ryktbara målarna Riepenhausen, bröder och täflare, med hvilka Tieck gjorde sin Rom-färd, råkas vanligtvis i den Borghesiska locandan, der H* och jag, som redan varit ett par gånger närvarande såsom gästväänner, skola i morgon qväll formligen till medbröder införlifvas. Och så äga vi det bästa hopp, att bland alla dessa målare, skulptörer, arkitekter och poeter komma i njutning af ett föryngradt och förskönadt studentlif. Föröfrigt räknas här i Rom äfven Svenskar, Danskar och Norrmän öfver en kam till gli Tedeschi, och af dessa behandlas man genast såsom hörde man till dem: sunnan om Alperna känner man tillfyllest det gemensamma slägtskapsbandet.

Just i dag, på morgonstunden, vandrade jag och mina reskamrater, anförde af en dansk historiemålare Lund, ett stycke uppåt strada Felice: vi stannade på piazza Barberini, der Berniniska delphiner, tritoner och vattenbi hjelpa ett par källor att vidtomkring sprida ett fint duggregn, togo fyra

steg på en liten gata till höger, klappade på en port, och se! vi slutade med att hyra hela huset, dit vi nu, vill Gud, efter få dagar ämna för tre månader inflytta. Huset är byggt öfver Gud vet hvilka ruiner, som här och der inpå den gräsbroddande gårdstomten framskjuta sina gråa, mångkantiga stenmassor, och bakom i något afstånd synas från Quirinans höjd, ofvanför en ofantlig grundmur, dunkelgröna toppar ur den Helige Faderns lustgård. Låter ej detta såsom ett paullo majora canamus? Också har Boccaccio haft samma tycke som vi, i fall han verkligen bott någon tid i samma trakt, hvilket deraf är sannolikt, att hans namn smyckar en gränd strax invid vår nya boning. Ja, lagstiftaren Numa skall någorsteds i denna nejd hafva byggt sitt kungliga palats, hvars beskaffenhet förmodligen utanpå varit lika tarflig som innantill. Nämnar jag nu på köpet, att den fordna Circus Rusticus eller Floreae, der de Florealiska spelen firades af landtfolket från det gamla Latium, blifvit af några ålderdomsforskare förlagd på piazza Barberini, så inser du visst, att jag får mina bopålar uppslagna på en i sjelfva Rom utmärkt klassisk jordmån.

Du önskar säkert, att jag hellre först än sist ordar något om vår bildhuggande landsman, den älskvärde Byström, som jag icke förr personligen känt, och som hjertligen bedt mig helsa dig. Jag fann honom i går, och bokstafligen på sin plats, nemli-

gen i sin verkstad, med mejseln i handen, omringad af idel guda- och qvinnobilder. Verkstaden sjelf, belägen ej långt från Tiberströmmen, tillhör en ryktbar fornromersk minnesvård: det är den styckade och chaotiska jättebyggnaden af Augusti Mausoleum, som upplåtit några ljusa och trefliga rum åt den göthiska konstnärens verksamhet. *) Han är en äkta blond och vermländskt manlig Svensk, enkel, öppen, lugn, fryntlig och arbetsam. Hans väsende har denna yttre det nordiska lynnets makliga jemvigt, som innan en djupare pröfning förekommer åskådarn lik ett uttryck af phlegma, men under den kalla ytan döljer ett desto varmare blod. En man, som Byström, kan ej annat än med lif och själ deltaga i sitt fosterlands öden: också var det från hans läppar, som jag emottog den första tidning om Carl Johans uppstigande på svenska thronen. Föreställ dig huru långsamt genom gazett-vägen Svenska nyheter hitkomma, och hur grusligt min förlåtliga nyfikenhet denna gången varit plågad, om jag berättar, att jag några timmar före min afresa från München fick i Allgemeine Zeitung läsa uppgiften om Carl XIII:s död, med den beställsamma tillsats, "att all communication på gränssorna vore spärrad och att man ännu icke kände de vidare följderna af denna händelse;" att jag sedan på hvart och ett värds-

*) Senare Anmärkning. Professor Byström köpte samman år om hösten den vackra Villa Malta på berget Pincio.

hus i Norra Italien, der vi gjorde ett litet uppskof och jag begärde avisor för att komma vidare i Sveriges historia, hvarje gång blef undfågnad med uppdukandet af beständigt samma tilldragelse; och att äntligen här i Rom det nyaste tidningsbladet, som räcker mig, ord för ord innehöll åter detsamma; så att denna gazett-artikel alldeles parallelt med mig rest ifrån München till Rom, på en tid af ungefär tre veckor. Gud beskydde den nya Konungen, den korade mannen af ett fritt folks val, och upplyse så väl honom, som folket, till det bästa! Vi talade länge om Sverige med värma, mina öron hade på ett halft år ej förnummit ett svenskt ljud, och Byströms hänryckta tillgifvenhet för vår Hjeltekonung var undersåtens och konstnärens i lågande förening. — Annorlunda förhåller sig den bekante orientalist och fornforskaren Åkerblad, som drifver sin ovilja mot det oskyldiga hemlandet ända till den ytterlighet, att han gifver sig ut för Dansk och bland utlänningar söker hvarje möjlig anledning att skillra Svenskarne såsom barbarer och dumhufvuden. Denne Åkerblad bor endast några steg ifrån mig, men jag går visst aldrig till honom. Den som föraktar Sverige, bör föraktas af Sverige och hvarje Svensk tillbaka. — Det gratiösa, så i tankarnas art, som i marmorns behandling, är väl ännu den herrskande pregel som utmärker Byströms arbeten. Derföre är ock den kvinliga skönhe-

tens område det egentliga för hans konst: att han förmår vara sublim, vittnar tvifvelsutan hans herrliga sofvande Juno, vid hvars bröst den späda Hercules insuger gudakraft; men han tycks förmå det endast då, när ämnet fordrar eller tillåter, att ett qvinligt ideal af storhet och majestät upplyfter till olympisk betydelse det ljufva, det läckra, det runda, det väl-lustiga, som hos de lyckligt begåfvade af kärleksgudinnans kön alltid påminner om ett lån af hennes gördel. Redan skördar han i rikt mått Romarnes aktning och bifall; högst välförtjent, emedan han med utomordentlig skicklighet har gjort det vackraste af deras egen plastiska styl och smak till sin egendom. — En ung grefve Mörner, lycklig tecknare, bemödar sig nu ifrigt vid denne mästars hand att harmoniskt utbilda sina sköna konstnårs-anlag. Tills vidare kämpa i hans själ Måleriet och Architekturen om rigtningen af hans hufvudböjelse. Fäderneslandet har sannolikt, i hvilketdera fallet, att påräkna en verklig vinst.

En i allt, utom i snille, med Byström olikartad natur är Danmarks artistiska ära och stolthet, Thorvaldsen, en oupphörligt drömmande, tankspridd, inom sig sluten och djupt melancholisk Phidias-ande i en välväxt, men blek och mager gestalt af några och fyrtio års ålder. Den höga, vackra, men

svärmodiga pannan, de stora blå ögonen, som med ett slags förvirrad blick tillkännage att hans egentliga uppmärksamhet sällan är fästad vid de föremål som utvärtes omgifva honom, förråda genast en fantasiens omedelbara son; och då han ej talar något enda språk riktigt, utan ofta måste sammanblanda fyra eller fem för att göra sig begriplig, samt tillika har oupphörligt ett par dussin saker på engång sväfvande för sin föreställning, så bär hans ansigte nästan alltid, i sällskap och samtal, ett visst naift uttryck af bryderi och förlägenhet, som kläder honom rätt väl och förträffligt passar till det lakoniska sätt, hvarpå han meddelar, liksom skurna i sten, sina merändels epigrammatiskt spetsade tankar. Dessa äro ofta så humoristiskt qvicka, att åhörarn deröfver kunde frestas att skratta i hjäl sig, men utan att man ser infallets lustighet rubba ett enda drag i den talandes allvarsamma, gulbleka anlete. Sådant är det personligt synbara väsendet af den man, som är på vägen att stifta ett nytt Skulpturens tidehvarf, och med den nordiska malmådran i sitt lynne omsider i sjelfva Rom blifvit Canova's öfvermäktige medtäflare. Jag tror, att Tyskarnes och Engelsmännens gemensamma ömdöme derutinnan icke bedrager sig. Italienarne vilja, i det längsta, skjuta ifrån sig den hårda nöten, att inrymma första rummet bland nyare tiders bildhuggare åt någon annan, än Venetianarn; till en del af nationalfåfänga, till en del väl också af en ursprung-

lig olikhet i känsla och tyckets daning: alla mädgifva de likväl, att efter Canova's död är den skandinaviske främlingen sjelfskrifven thronföljare till detta slags kungadöme. Fransoserne sväfva ännu, heter det, med sin mening oafgjordt midt emellan. Enligt min åsigt (om du ej vredgas att en oinvigd yttrar någon), har Canova, då han återförde sin konst till en i utöfningen förglömd åskådning af Antikens eviga urbilder, och derigenom nödvändigt åter måste komma på spåren af den enkla, ädla och naturliga styl, som länge varit drunknad i Berniniskt-fransysk flärd, gifvit första väckelsen till den nya högre flygt, som bildhuggeriets anda i senare tider börjat utveckla; denna ära, som ej kan honom beröfvas (ty Sergell, undangömd i Norden, lefde och dog utan inflytelse på den allmänna europeiska konstbildningen), synes mig redan så betydlig, att man utan obillighet kan tillåta sig anmärka det armod på uppfinning och den behagsjuka veklighet, som hålla honom fjettrad vid gränsen af Italiens närvarande själsodling och stänga honom på halfva vägen till hans glänsande mål. Vål har jag ännu ej besökt Canova's verkstad, men likväl, i Petri-Kyrkan och annorstädes, af hans arbeten sett tillräckligt många, för att icke vid ett sådant besök göras vacklande i min öfvertygelse. Thorvaldsen, själf fullare och djerfvare, har ej låtit sin konst liksom stanna framför det gränssnöre, som skiljer den antika skönhetens ägor från

det moderna lifvets, eller nöjt sig att hon på denna sidan om snöret inöfvat en och annan sirlig attitude, behändigt lånad från gudasynerne på den andra; hans mejsel har huggit snöret i tu, och skulpturen har tagit fotfäste på sitt gamla fält, der konstnärn ej vidare betraktar antikerna med en slafvisk vördnad, såsom hårda Sinai-tafflor i hvilka hvarje skåra är gudomlig, utan med den obekymrade förtroliga kärlek, som är känslan af en i eget bröst och egen arm lika odödligt fortlefvande konstförmåga; han studerar ej mer de forntida mönstren, han lefver, tänker och skapar i deras mästars lynne. Redan öfverträffar han dem i basrelief: en märkvärdig omständighet, som tycks antyda en annalkande förmedling och försoning mellan Skulpturen och Måleriet, om hvilka man skulle kunna påstå, med en ur Philosophien hämtad jmförelse, att den förra vore Plastikkens natur, den senare dess etik. Thorvaldsens fantasi är poetisk, i ordets högsta bemärkelse, en abyssus af instinkt och drift, ur hvars dunkelhet den ena skapelsetanken efter den andra, slag på slag, framblixtrar med friska, harmoniskt sinliga gestalter. Den berömda frisen i upphöjdt arbete, som föreställer Alexanders intåg i Babylon, efter återkomsten från hjeltens persiska och indiska fälttåg, är ett helt epos i marmor, af en grekiskt-österländsk verldspregel. Från en öfverflödig beskrifning vill jag för-

skona dig; lätt nog kan du förmoda; till hvilken mångfald af skönhet och karakteristisk egendomlighet den sinnrika konstnärn skulle föranledas af ett sådant ämne, Alexanders hjelteprakt och de med skänker mötande Österlänningarnes hyllningar. I sanning, då Napoleon underlät att göra den tillämnade Rom-resa, för hvilken denna fris beställdes att smycka Quirinalpalatset vid hans intåg, försummade han med detsamma åsynen af kanske det enda verkligt Sköna, som ästhetiska loffer någonsin frambragt till hans ära. Jag lemnar dock derhän, huruvida han borde funnit sig smickrad, om han märkt de frihetsälskare, som ro af alla krafter bort öfver Tigris, och om han förstått denna sluga vink öfver frivilligheten af Babylojniernes glädje. Ett lika herrligt och fulländadt verk, ehuru i mindre mått, är en basrelief, som behandlar den scen ur Iliaden; då Agamemnons härorder bortföra Briseis från den vredgande Achilles. Man kan icke se sig mätt på denna rika, och dock så enkla sammanställning af storhet och smärta, kraft, svaghet och medlidande; på gudinne-sonen, som vänder sig bort, skakad i alla nerver af harm och hämbegär, men lika skön ändå, på den milda Patroclus, som sakta skjuter ifrån sig den hulda, darrande Briseis, hvilken vänder sig och med sorglig försakelse bjuder till att foga sig efter nödvändighetens lag; äntligen på hennes begge visa ledsagare, som oaktadt all tillbörlig

härolds-vördighet synbart skynda sig allt hvad de för-
må, gläde i sina hjertan att med lif och helbregda
lemmar hafva förrättat ett så slemt ministervärf. I
den gamla verlden är Thorvaldsens natur liksom in-
född. Med öfverraskande sanning och dock utan all
trälaktig efterlikning, har han ej längesedan täflat i
deras eget manér med mästarne af den före Phidias
rådande stylen, om hvilken man först nyligen erhål-
lit fullständigare begrepp, genom de såkallade ägine-
tiska konstverkens upptäckt. Kronprinsen af
Bayern, den ifrigaste och frikostigaste af alla nu lef-
vande förstliga konstälskare, har köpt dem och låtit
hitföra dem från Grekland; han vistas sjelf för det
närvarande i Rom, och äfven konstverken äro ännu
ej till München afhämtade. En bayersk historiemåla-
re Wagner, densamme som öfver dem uppsatt den
beskrifning, hvilken Schelling utgifvit och riktat med
förträffliga tillägg, har dem tills vidare under sin till-
syn, och samlingen fins i ett hus ej många gator i-
från mig. Emedan åtskilliga voro skadade och lem-
malytta, fick Thorvaldsen det uppdrag att hela dem,
och fördjupade sig under detta göromål, hvilket han
ock fullbordade till alla kännares högsta nöje, så långt
i betraktelsen af deras sällsamma skaplynne, att följ-
den omsider blef en Hoppets gudinna, som sluter sig
till de öfriga lik en mildrad fortsättning. Dessa ål-
driga guda- och krigarbilder ha en märkvärdig stäm-
pel af sträng religions-mystik, och de, som förfär-
digat dem, trodde tvifvelsutan att en gud föga hedra-

des, om hans bild förtjusade liksom en vacker människas. Väl tillkännager utarbetningen af alla gestalter en redan grundlig kännedom af människokroppen, och det nakna viker ingenstäds, utom i behandlingen af hufvud och ansigte, från lagarne af en punktlig natursanning. Men icke blott en viss dyster böjelse för magerhet, som tydligen är uppsåtlig (liksom ock i den äldre Christendomens bildande konst), utan ännu mer bestämdt ett gemensamt och lika uppsåtligt half-ägyptiskt syskontycke öfver ögon, mun och haka, ett sträft och gåtaktigt småleende, påminner om den konstperiod, som följde på de äldsta Hermerna och Dädali träbilder. Man vet, att i Hindostan, än i dag, alla heliga beläten måste göras efter vissa uråldriga, oföränderliga typer, öfver hvilkas noggrannt iakttagna likformighet presterne hålla vaktsamma händer. Denna likformighet inskränker sig här nästan blott till physionomi och ansigtsdaning; föröfrigt är det asiatiska religions-allvaret synbart på vägen att försona sig med Hellenismens glada kroppslighet. Småningom glattades det alldeles bort ur Grekernes plastik, i samma mån som de symboliska begreppens nödtorftiga uttryck, tillräckliga för andakten, måste gifva vika för det ästhetiska begäret, att äfven i mythiska gestalter se den högsta fullkomlighet af menskliga kroppsformer. Det är sannolikt att Phidias i sina höga, underbara tempelbilder sökte en jemvigt, en harmoni mellan religionens my-

stiska och konstens ästhetiska fordringar. En tid kom, då de sista tillfredsställdes på de förras bekostnad, och konsten, som nu arbetade blott att smycka slott och thermer åt jordens mäktige, sönk i samma graf som redan förvarade Religionen till en annalkande uppståndelse.

Möjligtvis är Canova en fullkomligare marmorhuggare än Thorvaldsen; denne har dels ett ömtåligt bröst, som icke tillåter honom att länge i sänder sysselsätta sig med huggning och dricka det mjölfina marmorstoff, hvilket alltid i en sådan verkstad kringhvirflar, dels ett lynne som i allting mest fäster sig vid sjelfva tanken, och af sitt rika förråd gerna retas att så skyndsamt som görligt begifva sig från gamla tankar till nya. Likväl har han, i senare tider, bekommit så utmärkt skicklige arbetare i sin tjänst, att hans bildverk äfven i denna hänsigt ingenting skänka medtäflarnes efter. Thorvaldsen har jemväl i christliga ämnen försökt sig; måhända med mindre framgång. Den sköna italienska medeltiden har skulptörer att framvisa, som på detta fält öfverträffat honom. Ingen konstnär bör våga sig på Christendomens heliga häfder och legender, utan att befinna sig med sin hela häg och sitt hela hjerta på denna läras milda, paradisiska grund. Thorvaldsen är dertill ännu förnycket antik. Deremot skulle du säga, om du såge hans ryktbara hjeltestad Jason med det eröfrade gyllne skinnet, och hans basrelief Natten,

som innan kort blir lika ryktbar, att hans konst har sammanfattat de båda polerne af den spher, som ligger nedanom den högsta. Jason är det sanna idealet af en Heros, lugn i sin sjelfkänsla, mächtig i sin styrka, ädel i dess utöfning: Natten en oändligt ljuf kvinnogestalt; klädd och bevingad, som under en vallmokrans, med tvenne sött slumrande barn i sin famn, sjelf slutande sina sagra ögonlock i obekanta drömmar, sväfvär sakta utåt den stjerniga rymden. Så äro, innan andeverldens egentliga mysterium uppgått i själen, kraft och aning de herrligaste skepnader, till hvilka lifvet kan svinga sig. De äro Naturens, de äro Antikens A och O; men omedelbart bortom aningens natt gryr morgonrodnaden af ett nytt, ett ljusare sölhvarf. Det är den himmelska kärlek, som försonar sina verk med Sig.

"L' Amior, che muove 'l Sole e l' altre stelle."

(DANTE.)

Den 16 Mars.

Väderleken är nu här sådan, som hos oss i slutet af Maj eller begynnelsen af Juni. Jag gläder mig dock åt den instundande bello Aprile; då blir Arminidas trädgård — ty denna ser man här hvart man vän-

der sig, på det fordna Roms höjder och rundtomkring det nya murar — till alla sina beståndsdelar fullständig. Jag har idag gjort en oförgätlig morgonvandring, under den skäraste himmel, i den lenaste luft och det blidaste solsken. Liksom i drömmarnas landskapstaflor, äro alla färgor starkare och mera glödande, än man i Norden skådar och tänker dem; det gröna mera grönt, det blåa mera blått, det röda mera rödt; vid solens upp- och nedgång flammar ett mångdubbelt större fält af himlahvalfvet i skiftande färgspel; öfvergången från ljus till mörker är hastig, och det senare mäktigt som det förra; men det genomstrålas af stjernorna och månan, hvilka här synas större, närmare till jorden och se ut såsom voro de stickade af guld på Nattens dunkelblå sammetsmantel. Tillika gör luftkretsens oändligt genomskinliga renhet, att den italienska himlen i allmänhet tycks vara högre än vår, och öppnar en långt vidsträcktare synrymd. Jag kom i morse upp på Monte Pincio, innan ännu det slags förberedande morgonrodnad, som Italienarne kalla alba och som egentligen ej fins i Norden, upphört att omgjorda horisonten med sin hvitrodaktiga tjuglans. Det är liksom en jungfrulig suck af hänryckning, som gör hyn varmare på den slumrande Auroras kinder, innan hon ännu slagit upp ögonen och klädt sig i purpurdräkten. Småningom besteg hon sin vagn i hela sin drottningprakt, mandelblommorna doftade, näktergalarna

började vakna; till höger utbredde den elysiska villa Borghese, mellan höga gångar af lager och buxbom, sina parker, vatten, tempel och grönskande slätter, der under piniernas kronlika skärmar Guarini's Pastor Fido blef första gången uppförd; till venster, i något fjerran, på andra sidan Tibern, upplyftade Monte Mario sin krans af cypresser och den åldriga villa Madama, i hvars numera förvildade lustgård man berättar, att detsamma ägt rum med Tasso's Aminta, i vårtiden, på blomstervallen, liksom nu, då mandelblomman slog ut och näktergalarna söngo *). Framför mig, en sträcka af vingårdar och landthus, bland hvilka den lilla villa Nelli, der Raphael i en älskarinnas famn tillbragte en lycklig sommar; längre bort, den öde Campagna's allvarsamma infattning; på motsatta sidan, det i ungdomlig morgonglans skimrande Roma! — Jag förflyttade mig sedan utom stadsmuren, och mötte några sjungande landtmän, som vänligt helsade mig från sina åsnor, på hvilka de, i maklig ridt, med full hals qvädde ritornelli **) öfver grannflickor och grannhustrur; jag vandrade längs en del af Tibern, och hann äntligen mitt mål, som var att från

*) Senare Anmärkning. Jag har i denna uppgift följt en romersk tradition.

**) Ett slags korta, egentligen blott af tre rader bestående, epigrammatiska folksånger, vanligtvis af antingen erotiskt eller satiriskt innehåll.

Monte Mario betrakta den kringliggande nejden. Uppvägen dit är brant och mödosam nog, men ymnigt belönande genom den omsider uppnådda höjdens mångfaldigt rymligare utsigt. Man öfverskådar häriifrån, och isynnerhet från en temligen förfallen villa Mellini, som ligger på spetsen, Rom i hela dess omfång, den vidsträckta Campagnan med dess spillrade forntidssmycken af aquäducter och griftvårdar, de häftigt strömmande krökningarne af Tibern, som fem gånger visar sig för ögat och lika många gånger åter fördöljer sig, den fläck der man påstår att Cincinnatus haft sitt åkerfält, halfcirkeln af de Sabiniska och Albanska bergen, som bilda Campagna's östliga gräns och med de hvitglänsande städerna på sina sluttningar, mellan castanier, ekar och oliver, bjuda ögat en lockande hvilopunkt. Snart återvänder det ånyo till den eviga verldsstaden sjelf, som utgör centern af taflan; man tröttnar ej att se dessa kullar, coupcler, torn och palatser, som på den gula Tiberns begge stränder förvara så många odödliga minnen af hjeltemod och snillets förtjusning; man erinrar sig Horatii utrop, och det går ännu lika varmt från åskådarns hjerta:

”Alme Sol, ...

. . . . .

. . . . .
possis nihil urbe Româ

Visere majus!”

Vid återkomsten till min boning fann jag mig

vara i den rätta stämningen, att bese de ypperliga fresco-målningar, med hvilka några unga tyska konstnärer smyckat en liten sal i Preussiska Consuls Bartoldi's hus; de föreställa de viktigaste afdelningarna ur Josephs historia. Särdeles behagade mig en af Cornelius, der den raphaeliskt älskvärde ynglingen tyder drömmarna för Pharao, som sitter på thronen i djupa konungsbekymmer, och en annan af Overbeck, der gossen, i ett skönt syd-asiatiskt landskap, blir af sina bröder såld åt den kommande slafhandlarn. Den gamla Florentinska skolans fromma naturfriskhet andas ur dessa bilder, i förening med den gamla Tyskas osminkade redlighet och oskuld. Men sådan är den syftning, som herrskar hos de utmärktaste härvarande tyska målare; en syftning, som kan anses för gryningen af ett nytt Måleriets tidevarf, likväl endast i det afseendet nytt, att det med sjelfständig nppfattning återvänder till det sköna och väsentliga i ett längesedan förflutet, hvars herrligaste, men också sista, frukt var den öfverträfflige Raphael. Att en åsigt, som genom sin motsats till de flesta samtidas begrepp om konst och dess bestämmelse, nödvändigtvis till en början måste yttra sig med ett revolutionerande lynne, först hos tyska konstidkare skulle tändas och utvecklas, följer af den spekulativa, historiska och religiösa riktning, som är själen i Tysklands nationalbildning. Bland Italianerne ha de hittills blott vunnit en Maltesare till lärjunge. De andra, äfvensom Fransoser och Engelmän, fortfara

med mycken beqvämlighet och sjelftillfredsställelse att måla statuer, *coups de theatre*, nakna flickor och gaeliska töckenbilder. Somliga förgrubbla sig på Guidiska ätherfärgor och Mengs'iska idealer, andra äflas att i eklektiska compositioner sammandestillera tre eller fyra mästares (t. ex. Raphaels, Titians och Correggio's) o'likartade storheter, en talrik mängd repeterar oupphörligt Davids fransyska tragedier, några tro sig vara i besittning af den pura Naturen, samt yrka med höga rop på kraft och naturgeni. Det sista, nemligen enligt sitt begrepp derom, förmena sig Engelmännen till ett utmärkt mått hafva upptäckt hos Thorvaldsen, hvarföre de ock värdera honom ungefär ur samma synpunkt, som de upphöja sin nyaste modeskald, Lord Byron, till ett non plus ultra bland alla skalder på jorden. Tvifvelsutan äga Britterne sinne för allt, som på ett djerft och öfverraskande vis är lefvande och ursprungligt: men de flesta tyckas dock sätta det sköna och det stora blott i uttrycket af en ovanlig kraftansträngning. Om philosophi, religion och poesi kan hos alla dessa egentligen ej vara fråga, hvarken i principerna, eller i den känsla som leder deras utöfning.

Annorlunda Tyskarne. Jag hade ofta i deras fädernesland hört omtalas, att i Rom, bland yngre tyska konstnärer, ett slags ny målarskola vore på vägen att bilda sig; och man tvistade häftigt om förnuftigheten af dess grundsatser, långt häftigare än om

värdet af dess arbeten, emedan man åtminstone hos sjelfva hufvudmännen (Cornelius och Overbeck) gerna medgaf både sällsynt snille och sällsynt grundlighet i tekniska kunskaper. Jag märkte på den ena sidan, såsom det vanligtvis sker vid dylika tillfällen, innan framblixtrandet af en ny andlig lifsyttning hunnit afgörande genombryta molnen af gammal häfd och fördomar, en ovilja som blindt förkastade och fördömde; på den andra en beundran, som kanske ofta trodde sig böra gilla och förfäkta det nya, endast för dess tvetydiga förtjenst att vara nytt: sällan uppgifter och omdömen, som grundade sig på en lugn och oväldig pröfning. Till och med Goethe har nyligen *) dömt omildt öfver en sak, som han icke betraktat genom sina egna ögon, och med magtspråk, egentligen hvilande på Mengs'ska ungdomsläxor, emot sin vilja bragt en fullkomligt babylonisk förbistring i den stridsfråga han ville upplysa. Ett sådant förfarande tjänar alltid blott att just framlocka den motsatta ensidighet, hvars tillvarelse man ex hypothesi antager och bekriagar. De unga konstnärerne och deras vänner skjuta skulden till dessa den gamle skaldens mindre lyckliga ingifvelser på en viss theoretiserande målare i Weimar, Meyer, sedan flera tiotal af år Goethes umgängsvän, en lärd man, men usel målare, och i sin konstlära, sina granskningar ungefär en de bildande konsternas Bouterwek. Likväl har Goethe sjelf

*) I andra häftet af Kunst und Alterthum in den Rhein- und MaynGegenden.

offentligen yttrat sig om den ädle Cornelius, i anledning af dennes teckningar till Niflungaqvädet, att hans talent är underbar, ja att konsten med honom liksom återvändt i moderlifvet och blifvit ännu engång nyfödd. Detta yttrande, rätt förstådt, innehåller någonting oändligt mycket mer, än Goethe förmodligen dermed trodde sig säga: i stället att vara ett blott uttryck af bifall öfver en enda utmärkt man, är det i sjelfva verket den allmänna karakteristiken af hela den anda, det bemödande, som danar den anklagade nya skolans rigtning och syftemål.

Tänker man sig under namnet en af likhet i grundåsigter fritt sammanbunden konstnårs-republik, så är en skola här visserligen förhanden; men egenskapen af nyhet kan henne med mindre skäl tillerkännas, då hon egentligen är så gammal som Fiesole's, Masaccio's, Francia's, Perugino's och Raphaels. Hvad man hos henne finner oerhördt och nytt, består endast deruti, att hon återvändt till Naturens och Skönhetens ursprungliga åskådning, sådan som den måste lefva hos en konst, hvilken är christlig till sin själ och romantisk till sitt lynne. Hos Grekerne var Skulpturen religionens konst, var den af de tvenne plastiska systrarna, på hvilken högsta kärlek användes och högsta värde sattes; Måleriet var deremot blott en bisak, lämplig för prydnader' af rum och allahanda bestämmelser till enskildas nöje. Det blef också hos de Gamle aldrig något annat, än ett med torrak-

tiga färger belagdt aftecknande af statuer och basreliefs **). Christendomens verldsomhvälfning var ej allena ljusets, utan ock ljusbrytningarnas triumf; de nya milda gudomligheterna klädde sig helst i den skära slöjan af färgornas spel, och Målarkonsten fick vingar som lyftade henne långt öfver systemen. Men af detta omvända förhållande skulle nödvändigt följaja, att om Bildhuggeriet — i nödfall, det förstas — kan hjälpa sig skickligt nog med fantasi utan hjerta, med poesi utan religion, nemligen med den poesi, som ligger i den yttre fullkomligheten af Naturens organism; så är tvertom allt Måleri, som ej utvecklar sig ur den innerligaste sammansmältning af begge, ett alldeles intet, en väsenlöst gycklande brokig ögonkittling. Det måste så behandlas, att det på fullt allvar är, hvad Skulpturen fordom var, en konst för religionen och för stora minnen. I annat fall blir dess rot afskuren, dess kärna urhålkad, och man får hastigt se Raphaels yrke sjunka ned till sin första ringhet, till ett blott och bart dekorations-handtverk, ja detta till och med utan den heder, att såsom sådant kunna mäta sig i konstvärde med en till samma förnedring sunken skulptur; ty Bildhuggeriet, stöd-

**) Senare Anmärkning. Man betrakte fördomsfritt det så kallade Aldobrandinska brölloppet, som nu förvaras i Vatikanen; man betrakte den talrika samlingen af antika tafor i Portici! Förf. torde framdeles i anledning af sina besök i Herculaneum och Pompeji, återkomma till detta ämne med större utförlighet,

jande sig på vissa organiska urbilders nästan matematiskt stränga oförvansklighet, bibehåller under sitt förfall i det längsta qvar ett sken, en majestätlig skymt af den ädla, den gudomliga enfald, som yttrar sig i de eviga grunddragen af Naturens harmoniska lagbundenhet. — Bibeln, den äldsta Kyrkans Legender, Folksagor och episkt-historiska urkunder, nemligen sådana, hvarest häfderernas ledande själ och folkslagens lynnen osminkade framträda i deras innersta sanning, bilda den krets af ämnen, inom hvilken den äkta Målarns uppfinning och pensel har att välja sina föremål. Framförallt måste han med filosofisk skarpsinnighet och poetisk blick — är han af rätta slaget, så förenar han begge i sin instinkt — förmå intränga till det väsentliga, det karakteristiska, det egendomliga i tingen; denna förmåga kan upphöja ett portrait — liksom ju förhållandet är med de gamla italienska och tyska mästarnes kraftiga portraiter, — till värdigheten af den eviga symbol, som ofta kanske förvirradt nog uttrycker sig i personers egen timliga skepnad, och förädla en landskapstafla, fastän hon blygsamt ingenting annat begär, än att med hjertlig känsla framställa en bit af den närvarande sinliga världen, till en uppenbarelse från den högre, hvilken ju icke blott förkunnar sig genom englar, helgon och hjeltar; utan ock genom stjernor, blomster, klippor och vattenfall ***).

***) Hela den synliga Naturen är ju ett sinnebilds-språk?

Men huru långt, alltifrån Raphaels död, var ej Målarkonsten afviken från all det Skönas rena symbolik i Natur, Religion och Historia! Hvilket syndafall gjorde den ej redan i Giulio Romano's praktfulla mythologiska galleri-bilder, hvilkas vällustigt skimrande hedendom egentligen blef hela det nyare Måleriets herrskande böjelse, och hvarvid man, allt ständigt under inbillningen att fortsätta der Raphael slutat, äntligen kom utföre till den själlösa matthet, till den oreda i ändamål och medel, som under en skrytsam affectation af ideal och naturstudium utgör skaplynnets af det sistförflutna århundradets målar-bemödanden. Denna centrifugala rigtning, kanske tydligast synbar i det ganska jordiska sätt, hvarpå de högsta andliga ämnen af de nya mästarne behandlades, var flera gånger på vägen att alldeles fastna på grund och drunkna i sin egen flärd; män af verklig kraft, fastän i begreppen missledde och inskränkte af en samtid som sönderföll i abstraktioner, sinnedruckne naturalister, såsom Caravaggio och Rubens, eller antikiserande eklektici-

Den konstnär, som kan poetiskt (prophetiskt) fatta det, han kan ock poetiskt måla. Bekräfta ej Tyskarnes Friedrich och Svenskarnes Fahlcrantz med mångfaldiga exempel denna teori? Jag ville väl engång se af den senare Dagens Stunder, behandlade i en cyclus af landskapsstycken; jag är säker att de skulle tillfyllest öfvertyga hvarje tviflare, till hvilken höjd af symbolisk skönhet äfven detta slags måleri kan uppsvinga sig.

ster, såsom Carracci'erne och Mengs; gjorde den åter liksom flytande och gåfvo den en viss fart igen: men det Onda låg i sakens inre väsende, och sedan det sistnämnda partiet, som oupphörligt förvexlar Måleriets synpunkt med Skulpturens, omsider vunnit seger genom den helgade myndigheten af Winkelmanns ensidiga skulptur-dyrkan, skulle nödvändigt slutligen en tid inträffa, då man anses för en stor målare, när man tecknar statuer i theatraliska ställningar, låter ingen grupp vara naturlig, och colorerar så kallt, snart sagdt så färglöst som möjligt. Till denna höjd har Camuccini hunnit, som nu gäller för Italiens yppersta målare, sjelf ett echo af David och det parisiska skönhetssinnets modernaste modestadgar. Det verkliga Måleriet, nemligen det som gick ut från Christendomens återlösning af naturens och mensklighetens förlorade fägring, och jemväl vid behandlingen af hedniskt-mythiska ämnen förfor med en djupsinnighet, såsom hade det varit invigdt i Orphikernes förbund, i eleusinska mysterierna eller i Nyplatonikernes theosophiska poesi, upphörde med Raphael. Det hade börjat sin bana från en ännu ej tillräckligt uppdagad österländskt-byzantinsk källa, i tvenne mäktiga, till sitt upphof ungefär liktidiga, strömmar af oförgänglig skönhet, den gamla nederländskt-tyska och den gamla nord-italienska, eller, i kortare benämningar, den cöllniska och den florentinska. I anda, syftning och en för vårt slappade släg-

te nästan otrolig arbetsflit, äro båda oändligt nära med hvarandra beslätade: dock uppnådde slutligen den sista en ädlare styl och en sannare norm i det hela af formerna. Hvad som utmärker de viktigaste af de arbeten, som vi äga från de för-Raphaeliska mästarnes tider, är lätt att med ögat utfinna, men omöjligt att beskrifva med pennan. Det är, i känslan, en stilla lågande fromhet och en oförfalskad naturlighets oskuld; i uppfinningen och anordningen, redlig och enkel ända till arkitektonisk symmetri, en rentaf symbolisk åsigt af ämnet och dess omgifningar, hvarföre också deras bästa historiska stycken vanligtvis tillika äro de bästa landskapsstycken, — ja enligt min tanka har landskapsmåleriet förlorat mer än sin halfva väsentlighet, sedan det skilde sig från sitt dåvarande samband med jordens friborne konung och medelpunkt; — i det individuella hos gestalterna, en personlighet, en särskildhet, som är fattad och framställd med hela sorgfälligheten af Naturens egen outtömligt grundliga sanning; i åtbörder, blickar, anletsdrag en utomordentlig uttrycksfullhet och bestämdhet, visande å ena sidan det gladaste skådespel af styrka, mod, salighet och förtröstan, äfven under de smärtsammaste lidanden, (liksom af den tacksammaste hänryckning, då fridspalmen redan är vurnen), å andra sidan ett i sitt slag icke mindre majestätligt skådespel af det mot Ljuset kämpande Mörkrets förfärliga uppenbarelser

genom väldiga brottslingar och dämöniska varelsers inflytanden; i färgsinnnet en glödande liflighet och friskhet, som ömsevis, liksom hos Leonardo da Vinci, öfver sina varma utgjutelser andas den italienska helsans fullsaftiga, brunaktiga färgton, ömsevis, liksom hos Fra Angelico da Fiesole, paradiset skära doft och genomskinlighet; äntligen i det hela af compositionen, en ofvan-efter kommen välgörande vishet, som omotståndligt upplyfter betraktarens sinnen till det högsta Gode, med glömska af alla de små kritiker, som stundom kunna göras mot anatomi, perspektif och andra lyten af dylik art, brister, hvilka deremot ensamt skärskådas af dem, som i allt annat sätta konstens väsende, utom i själ och i snille. Det på många fördelade stjernljus af en hög och värdig konstnär-åskådning, som lyste och vägledde, med oupphörligt stigande klarhet, dessa gamla mästare från Giotto till Raphael, samlade omsider i denne, liksom i en sol, alla strålar, och frambragte så dessa underverk af skönhet, dem vi ljuft förvånade tillbedja i hans Jesusbarn, hans Madonner, Apostlar och Cäcilior. Den konstnär, som äger det himmelska, honom faller ock, sjelfmant, allt det jordiska till. Huru liten blir mästarten i clair-obscur, den honingsöta, på naift behagtemligen Narciss-liket studerande Correggio, eller den djerfve kraftmålarn Tizian med sin brännande, väl-lustiga carnation, eller den förnäma Guido med sitt

sentimentalt-antika ätherväsande, ja den stormige dombasunarn Michael Angelo sjelf med sin öfvermodiga teckenkonst, vid sidan af den rena, milda, prunklösa Raphael, hvilken, endast bekymrande sig om själens skönhet, som var hans lifs medfödda gudomliga idée *), fattat alla sinliga fullkomligheter i en enda odelbar sammanklang, och vet att måtta dem alla till en spegelblank förklaring af den ewiga tankens lugna jemvigt! — Måleriets närvarande förfall är ej olikt det, hvaruti Vitterheten icke längesedan befann sig, efter Shakspeare, Cervantes och Calderon ända till slutet af nyssförflutna århundrade, innan mästare i skaldekonst, såsom Goethe, Schiller, Novalis och Tieck, samt mästare i visdom, såsom Kant, bröderne Schlegel och Schelling hunno uppstå att göra tiden uppmärksam på den hos mängden rent af borttappade idéen af poesi. Men liksom desse män, hvar och en på sitt vis, sjelfve lefvat och verkat i en ädlare forntids anda, och endast derigenom lyckats att spänna till en ny poetisk stämning tidehvarfvets strängar, så förslår ock intet studium af naturens fullkomligheter, intet af någon mästares, ej engång af sjelfve Raphaels, att rädda konsten ur dess lägervall, om ej målarna framförallt söka gripa sitt yrke vid dess ursprungliga rot, och likt Medeltidens konstnärer, ur den outtömliga

*) Den certa idea, hvarom han sjelf talar i ett bref till sin vän Castiglione.

springbrunnen af religionens lif och den romantiska diktens, åter hämta denna en odödlig ungdoms guldflod, hvars dryck öppnar ögonen för en obefläckad andeverld och tingens inneburna signatürer. Man förebrår dem, som yttra dessa grundsatser, att de vilja frånröfva konstens utöfning all fritt framskridande sjelfständighet, och spärra den inom gränssorne af ett härmadt forntids-manér. Tvertom: frågan är ej om att imitera de gamla mästarne, allraminst att af blind och vidskeplig vördnad återupptaga det, som hos dem kan vara brist och felsteg. Deremot är visserligen vår mening, att man bör lefva, arbeta och tro som de, med samma fromhet, allvar, sjelftuppoffring och oförkonstlade natursinne; att man bör, änskönt icke till punkt och pricka med deras, för våra utvidgade syften icke alltid tillräckliga medel, begynna der De begynde, nemligen vid det eviga Ljuset och den eviga Sanningen; att man bör förvärfva sig det mod, som med glädje vet sig sjelf och sina åtgärder blott vara förberedelser åt kommande lyckligare efterföljare: och endast på en sådan väg, som kan med skäl heta ett konstens återvändande i moderlifvet till en ny födelse, är det att hoppas, att småningom skall ännu engång utveckla sig ett tidehvarf af stor och herrlig konstbildning, måhända, i sin fullbordan, slutande med någon ny Raphael, återburen i en annan englaskepnad.

Så ungefärligen tänka, verka och tala de män, hvilka här i Rom äro sina medbröders förelysande tvillingstjerner, Cornelius och Overbeck; de andra följa nitiskt denna lära, och det är lika naturligt, som ursäktligt, att upphöjandet af det Gamla och ned-sättandet af det Nya ännu hos en och annan ej säl-lan drifs till öfvermått. Cornelius och Overbeck äro begge katoliker; den förre, en Rhenländare, född i denna kyrkas sköte, den senare, en Lübeckare, öf-vergången dertill. Omkring dessa båda sluta sig för-öfrigt, med största fördragsamhet mot hvarandras theologiska dogmer, såväl protestantiska konstnärer som katholska, i ett gemensamt ästhetiskt samhälle. Det gifs likväl bland härvarande protestanter ett par-ti, som anser för ordentlig religionspligt att ifra mot detta samfund och mot den hos denna såkallade nya skola märkbara kärlek för religiösa och katholska ämnen. Besynnerligt, hvad den misstänkta katholsk-heten angår, huru man kunnat förglömma den på-tagliga omständighet, att den äldsta christna kyr-kans trosartiklar, traditioner och legender äro ett arf, som hon lemnat åt alla de sekter, i hvilka den christna församlingen delat sig; det är ju icke mot äldsta kyrkan, utan mot Papismen, som o-katho-likerna trädt i fiendtligt förhållande. Och huru litet man i måleriet förmår uträtta, när man med ytliga, inskränkta åsigter af Christendomens förhåfder än-

dock vill på dess Tabor bygga ästhetiska hyddor, bevisas, utom af dagliga erfarenheten, kanske mest träffande af det analoga exempel, som Skaldekonsten i senare tider framställt: jag menar exemplet af tvenne glänsande snillen, hvilka, liksom Dante, ville i ett par verldsomfattande dikter besjunga den eviga kärlekens lösning af skapelsens gåta, men under nitet att gå till det yttersta i protestantisk renhet, åstadkommo verk, som med alla sina stora särskilda skönheter dock emot Dante's äro mödosamma lekverk, ja förmodligen af ingen kunna läsas i en sträcka till slut utan oerhörd ansträngning och tröttnad.

Cornelius är en man af ungefär en ålder midt emellan din och min; till sitt yttre, en kort, men väl proportionerad och kraftfullt byggd gestalt, med ett anlete som utmärks af starka drag, brunlett färgton och mörka, djupt under ögonbrynen framblixtrande ögon, har han med den allvarsamma, klara, genomträngande blicken och det på fastheten af sin inre natur orubbligt hvilande väsendet ett afgjordt filosofiskt tycke, som angenämt påminner om Schelling; blott är Cornelius, såsom en konstnär höfves, under all utsidans lugna fattning likväl inombords mera häftig och vulkanisk. Hans hjerta är lika ädelt, som den stränga renheten af hans seder är vördnadsvärd, och hans lynne lika okonstladt, öppet och red-

ligt, som hans reflexion är skarp och hans bildning vetenskapligt grundlig. Varm katolik, gillar han dock, med lyftning öfver alla ensidigheter, i Luther det stora, af Gud skickade redskapet, och i Protestantismens uppkomst det nyttiga för mensklighetens ledning till sjelfständiga forskningar. Öfvertygad att dessa, när de företagas med ärligt allvar och af et verkligt religiöst behof, slutligen på ett eller annat sätt skola hemföra de spridda brödrastockarna till Faderns gemensamma boning, till en församling der tvisten mellan hjertat och förståndet, mellan fantasien och frihetsbegäret är bilagd, förklarar han sig högt emot det proselytmakeri, som någre af härvarande katholska konstnärer i blind välmening drifva: han tror, såsom jag, att de för poesien och konsten, ej mindre än för hjertats hugsvalelser, mest väsendtliga religions-idéer äro — eller åtminstone kunna vara i båda kyrkorna desamma. Känslans eld och ett oförvillbart omdömes klarsinnighet stå hos denne man i en lycklig och sällsynt förening. Han äger en vidsträckt poetisk beläsenhet; Dante och Goethe äro hans älsklings-skalder: Jag vet ej, om du ännu haft tillfälle att se de berömda teckningarna till Goethes Faust, hvilka dock stundom — såsom ofta sker — förlorat genom gravörens åtgärd. Ännu mer har detta missöde ägt rum med några af hans teckningar till Fru v. Helwig's och Fouqué's Taschenbuch, särdeles i andra årgången; hvaröfver

han ej litet beklagar sig. Fullständigt skulle du lära känna hans snille, om jag kunde visa dig hans i kroppsstorlek utförda cartoner till åtskilliga scener ur Dante, dem han fått uppdrag att al fresco måla i en Villa i Massimi; glädjande prof, att dock en och annan förnäm Italienare ännu förstår att värdera den äkta romantiska poesien och en bildande konst som dermed befryndar sig. Nyligen har han målat på trä en skön den Hel. Familjens flykt till Ägypten. Nu är han helt och hållet fördjupad i den Grekiska myth-kretsen. Kronprinsen af Bayern önskar att i ett Museum, som han låter bygga i München under det något besynnerliga namnet glyptothek, få en vidsträckt bildersal smyckad al fresco af denne sinnrike mästare, med mythiska skilderier, hvilkas innehåll skall motsvara och till ett andligt helt sammanbinda de plastiska konstverk, dem salen är bestämd att förvara. Cornelius tyckte i början ej särdeles om, att inlåta sig med grekisk mythologi; men vid närmare forskning i dess ursprungliga, ännu orientaliskt-religiösa beskaffenhet fann han, att otaligheten af triviala behandlingar hvarigenom denna mythologi sjelf omsider blifvit ytterligt trivial, dock ej alldeles tillspärrat dess djupa malmstreck för fintligare slagrutor. Han tecknar nu med nöje på det första utkastet till en krets af den grekiska myth-lärens väsentligaste symboliska föreställningar, och hans

utkast förräder öfverallt en man, som är invigd i andan af Åschyli Prometheus. — En liten täck romarinna, som redan i flera år varit hans hustru, men med sin fina växt och sina blygsamma Madonneögon ännu ser ut som en flicka, sköter hans husliga omständigheter, samt har åtminstone den förtjensten, att vara mycket godsinnad och mycket tillgifven sin make. Blott när han talar om att flytta till Tyskland *), mulna hennes blickar af tårar, hon gör sig, liksom hennes landsmän i allmänhet, de rysligaste begrepp om den del af Europa som ligger norr om Alperna, och barnen, hvilka likt modren hittills ej lärt sig det ringaste af faderns språk, föreställa sig att i Norden få se idel vidunder.

Overbeck, en lång, smal och ljuslagd yngling, som i forntysk drägt, med en tankfullt menlös uppsyn, fladdrande castaniefärgade lockar och den svarta sammets-barretten på hjessan har ett verkligt tycke af Raphael, är i allt, utom i snille och allmänna åsigter, en motsats af sin vän Cornelius; man kan säga, som ock Kronprinsen af Bayern nyligen gjort i ett skaldestycke till de tyske konstnärernas ära, att denna är en paulinsk, Overbeck åter en johanneisk natur. Han är son af den Overbeck, hvil-

*) Senare Anmärkning. Denna flyttning är nu skedd: Cornelius är utnämnd till Direktör för Konst-Akademien i Düsseldorf.

ken såsom poet förvärfvat sig ett namn, fastän icke betydligt, i Tysklands vitterhet; har bekommit 'en lärd uppfostran, tagit Doctorsgraden med heder, men af omotståndlig böjelse lemnat alla andra planer och utsigter för att öfverlåta sig åt den konst, hvilken han nu med så mycken ära utöfvar. Född protestant, öfvergick han för några år sedan till katolska läran; ett steg, som blottställt honom för mängas tadel, och hvilket ännu ej hans fader, såsom det berättas, kunnat förlåta honom. Exemplet är ock visserligen ej att anbefalla till efterföljd: men Overbeck hör till det slags själar, hvilka Naturen födt till Katholiker, och som derföre, för sin enskilda del, göra rätt i att lyda sitt behof. Han är föröfrigt lika tolerant som Cornelius, och hans lynne har en mild glättighet, en stilla angenämhet och oskuld, som gör honom oändligt älskansvärd. I sin personliga lefnad anachoretiskt ren och from, är han i sin konst ödmjuk, anspråkslös, ljuf, men klar och säker på saken. Som en själf full melodi, med kraftig bröst-stämman föredragen, omedelbart flödar ur lifvets innersta rymder, så fäster hans lugna, andaktsblida, prålfria verksamhet på duken hans rena hjertas afspeglingar, de himmelska urbilder som i denna skära glans endast äro det barnsliga sinnets egendom. Intet skådespel är för mig skönare, än när jag i en manligt utbildad själ ser bevarad en sannfärdig och medvetlös barndom. — Det förstår sig, att han helst väljer

evangeliska ämnen, t. ex. Maria som utkorar den bästa delen, Christi intåg i Jerusalem o. s. v. Liksom Cornelius ur Dante, skall också Overbeck måla en sal åt Marchese Massimi med scener ur Tasso. Bland hans undersköna cartoner dertill, kan jag isynnerhet ej betrakta Sophronia och Olindo på bålet, utan en innerlig rörelse. Det syns att han bildat dem *con amore*, och jag kunde ej afhålla mig från att i mitt inre önska den bredvid mig stående konstnären en belöning, på hvilken han — fastän vid ett gladare tillfälle — finge använda den ryktbara, gudomliga stanzen:

"Et ò mia morte avventurosa à pieno,
 O fortunati miei dolci martiri!
 S' impetrerò, che giunto seno à seno
 L'anima mia nella tua bocca io spiri etc.

Men huru sällan belönas de män, som förbränna sig sjelfva på det Skönas flammande altaren, af det som jorden har skönast att erbjuda! Och likväl kanske med rätt; ty jorden skulle annars möjligtvis tränga himlen ur deras föreställningar, då fantasien så gärna spinner sig fast vid det jordiska med sina egna skimrande trådar.

Kortligen: Overbeck och Cornelius visa på ett hugnande sätt, huru det ännu i dag är görligt, att utan affectation lefva och arbeta såsom de gamla mönstren; att vid en stor själens enkelhet, ja enfald, utveckla det ljusaste förstånd och den rikaste inbillning;

samt med den största mångfald och individuella olikhet i sträfvandet till Konstens mål, dock i den väsentliga kärnan af saken bibehålla orubbad en fullkomlig enhet.

Redan känner jag flere andra utmärkta konstnärer af samma skola. Det historiskt-poetiska intresset lifvar dem alla lika, till och med dem, som ej mycket befatta sig med det religiösa. Så har jag gjort bekantskap med en gammal humoristisk landskapsmålare, en Tyrolare vid namn Koch, som kan Dante och Lied der Nibelungen utantill, samt declamerar dem ömsevis med stycken ur Abraham a S. Clara's löjlige Capuciner-predikningar. Denne Koch har också tecknat och stuckit fyra snillrika blad med rysliga uppträden ur Dante's Inferno, t. e. tyrannernes straff. Såsom landskapsmålare är han yppig och glänsande, kanske stundom till öfverdrift, och säges ofta förderfva sina taflor derigenom, att han alldrig finner sina compositioner tillräckligt rika eller sina färgor nog saftiga och glödande; i följd hvaraf han öfvermålar dem den ena gången efter den andra. Mellertid har han frambragt några förträffliga stycken, bland hvilka jag isynnerhet älskar ett herrligt italienskt landskap, der patriarken Jakob tågar hemåt med sina skaror af tjenare och hjordar. Han är jemväl författare, helst satirisk; dock har han aldrig låtit någon af sina handskrifter spridas genom tryck-

pressen. En af dessa, hvilken, om jag mins rätt, kallas "Kochelum eller den Rumfordska soppan", har bland den nya skolans vänner skördat mycket bifall. Den är ett slags Prinz Zerbino i Målarkonsten, rigtad mot allt der befintligt philistéeri, och tilltygar således alla Målar-Akademier, men enkanerligen den Wien'ska, hvars medlemmar han personligen känner, med en obarmhertig qvickhet. — Mer ex professo författare, och (tvertemot sin egen mening) vida märkvärdigare med pennan än med penseln, är den temligen högt bedagade målarn och poeten Müller, bland Tyskarne känd under namnet Teufels-Müller, emedan han, i trots af sin beundran för det ideala hos Mengs, helst målar sjelf idel djeflar och vederstyggliga spöken. Också kan man ej säga honom en större artighet, än om man vid betraktandet af hans målningar yttrar med beklämd röst: "Es wird mir ganz geisterhaft zu Muthe."

Föröfrigt är det i Rom, snart sagdt, ingen konstnärskygd att vara productif; så omgifven på alla sidor af väckelser och retelser, skulle inbildningskraften innan kort alldeles öfverväldigas och förgås, om den ej genom ett artistiskt begagnande af de ämnen hon samlar, uppehölle jemvigten mellan sig och den yttre verlden. I Sverige, der man målar utan att känna Raphael mer än efter den tvetydiga skug-

gan i några kopparstick, der man sjunger om näktergalar och vår utan att hafva hört de förra eller sett den senare, är det förlåtligt, om en mjältsjuk lättja, oundviklig följeslagarinna af det tröttsamma kämpandet mot Naturens styfmoderliga njugghet, ofta förqväfver de herrligaste anlag för vetenskap och konst, så att man hellre hvilar och njuter af främmande länders frambringelser, än sjelf föröker antalet af alster, hvilka i förhållande till klimat, folkbrist och fattigdom egentligen måste betraktas såsom rena öfverflödsvaror. Här brusar lifvet från alla rigtningar genom ådrorna med en sjudande eld, man känner sig böjd att lefva, att älska, att skrifva, att hugga, att måla.

Den 23 Mars.

Jag har i dag rätt ordentligen i Villa Borghese vederqvickt och uppfriskat mig efter den nyss förflutna Påskveckans ousägligt präktiga, men också ousägligt larmande högtidligheter. Nästa gång skickar jag dig förmodligen ett slags tafla deraf, till bevis, att den katholska gudstjenstens symboliska ståt aldrig här kan upphöra, så länge detta folk och denna natur ej sjelfva byta om lynne och skepnad. Mycket i den katholska religionsformen, hvars inre poesi för-

öfrigt ej sällan alldeles vanställes af ömkliga, fäaktiga presters mekaniska och pladdrande behandling, är tvifvelsutän en blott öfversättning, stundom en travestering af den gamla hednisk-romerska. Då Christendomen utbildade sig till Statsreligion, har Kyrkan ögonskenligen med flit af de fordna mysteriernas omklädnad upptagit allt, hvad som på ett gladt och värdigt sätt kunde föröka det sinliga uttrycket af hennes egna; dessa voro ju de förras fåfängt sökta förklaring och förädling. Mera härom framdeles. Bland nordiska resandes och resebeskrifvares vanliga manier är knapt någon mera förunderlig än den, att oupphörligt declamera mot det närvarande Roms vidskepelse, men deremot på det mest sentimentala vis taga i försvar hvarje rest af det antikas, visserligen i allmänhet långt mera dunkla och skadliga. När man t. ex. läser i en dagbok, som en viss Fru von der Recke utgifvit öfver sin italienska resa, huru hon tycks vid hvarje anblick af någon helgonbild nästan hafva fallit i convulsioner, och huru åsynen af den Hel. Januarius, som på en bro vid Neapel upplyfter sin värjande hand mot Vesuvius, alldeles för den goda frun skämde bort en hel herrlig afton, då det just hade lyckats henne, såsom hon berättar, att uppsvinga sig med alla sina tankar till den omätliga Verldsanden; när man tillika i samma bok läser ett par sidor fyllda med klagan och vemod, att numera inga Larer, inga Penater finnas, emedan det förträffliga

bruket att tillbedja hns gudar försvunnit. så vet man i sanning ej, hvad man skall tänka om sammanhanget i många af våra samtidas hufvuden.

Med hälften mindre möda, än nu, skulle man i Rom njuta åskådningen af Gudstjenst, Natur, Konst och Menniskor, om någon möjlighet finnes, att åtminstone en och annan stund på dagen vara fredad från trängsel af Engelsmän. De hvimla i detta Hesperien öfverallt omkring, såsom ett slags dunkelfärgade gräshoppor från en främmande verldsdel, och man måste armbåga sig fram emellan dem i alla kyrkor, alla gallerier, alla ruiner, trädgårdar, värdshus, gator, vrår och vinklar. Denna olägenhet förargar en så, att man slutligen psychologiskt betraktar deras physionomier, och der med lätthet upptäcker ändamålet för deras hitkomst, nemligen det att sedan kunna säga: vi ha också varit i Rom. Trumpna, långdragna, alla hvarandra lika, med surtouter af utomordentlig längd i lifvet och skörten, ränna de omkring i tempel och konstsalur, med Vasi's Itinerario di Roma i handen, betrakta föremålen med yttersta likgiltighet, teckna sig till minnes de vindböjliga ciceronernas anderika tillägg, och ha ofantligt bråttom; damerna, merendels magra och gängliga, i stora skygghattar, mest af halm, violetta spenser, korta hvita kjortlar och svarta strumpor, löpa genom gatorna med ännu större snabbhet, ofta tre eller fyra tillsammans arm i arm, med steg i fullkomligt krigisk marsch-

takt. Man läser i dessa resandes ansigten, ehuru visserligen ej endast i deras, att de bese Rom på dagsverke och invärtas fröjda sig åt den tid, då besväret är förbi och de med godt samvete kunna försäkra sig och andra, att ingen grushög i hela romarstaden blifvit otrampad af deras fötter. En sådan person är i stånd att vända sig från en Raphael med utrop af very pretty, till en Carracci som han finner till punkt och pricka lika pretty, såframt han ej för dagen är i Goddams-lynnnet. Den grönaktiga Baroccio, hvars figurer se ut som voro de redan stadda i första graden af förruttelse, är hos de flesta särdeles väl anskrifven. Italienarne, med all sin naiva bekymmerlöshet om andra folkslags grundsatser, åthäfvor och seder, beskåda dock ännu dessa gäster med någon förundran; och emedan de höra dem oaf-låtligt ropa på beafstek och potäter, hafva de gifvit dem deras gunstlingsrätters namn, så att bistecco nu är liktydigt med en engelsman, och patatta med ett engelskt fruntimmer. Hvad de sista beträffar, så märker man här ingenting af den hos Albions döttrar vidtbeprisade blonda skönheten. De vackra sitta troligtvis i ro på sin stolta ö, och låta de andra tåga omkring verlden. I alla fall skulle de här öfverglänsas af Roms madonne-lik flickor och junoniska fruar, bland hvilka ögat ofta möter gestalter, som visa kanske det högsta kroppsliga mått af qvinlig fä-

gring. Sjelfva Fransyskorna, med all sin sprittande behaglighet, förhålla sig till dessa Cynthior, Corinnor och Cornelior, i skönhetens krigsmakt och taktik, endast som lätta skärgårdsbåtar till fullrustade linieskepp. Liknelsen är besynnerlig och ej särdeles poetisk, men jag hittar i hast ej en bättre. Likväl går Thorvaldsen nog långt i ästhetisk kärlek till sitt nya fädernesland, när han påstår ingen käring i Rom vara så stygg, att ej en viss lemning af ideal och plastisk symmetri ännu blickar fram genom hennes vanskapnad.

Utan att just resa såsom Engelsmän — jag har i det föregående naturligtvis blott skillrat det intryck som massan ger — borde dock äfven våra kära landsmän se sig något mera om i den sydliga världen. Det är en verklig skam för Sveriges ungdom, att den nu för tiden så sparsamt söker bildning genom resor. Eller gifs det väl för den vettgirige i allmänhet något beqvämare utrymme, att pröfva och mångdubbla sina insigter? för konstnärn, för skalden ett mera praktiskt medel att rikta fantasien, skärpa omdömet och breda ut andevingarna i all deras ineburna spänning? Hvad resa icke deremot Danskarne, som troligen ej äro rikare än vi! Deras yngre lärda och snillen svärma nu år från år omkring i det sydliga Europa; och dervid bör anmärkas, att nästan alla njuta understöd dels från deras regering, dels från någon storsinnad, för vetenskap och konst nit-

älskande magnat, ja mestadels på engång, från båda hållen. Så förstår denna lilla stat att vårda och begagna de krafter, som ej bero af den politiska lyckan, och skaffa sig en aktning, som aldrig förvägras de samhällen, der det skönaste i menniskonaturen erkännes såsom en väsentlig beståndsdel i statens eget inre lif. Halsa i Stockholm våra målande och bildhuggande vänner, och säg dem, huru ofta de här sväfva för mina tankar, och huru ofta jag önskar dem hit till de tusenfaldigt skiftande taflor, som skönhet och konst, ehvart man vänder sig, öfverallt rulla opp för skådarens öga. Visserligen förvirras man, till en början, och liksom förtrycks i sin andliga frihet af denna mängd olikartade föremål, bland hvilka hvart och ett äger sin lockande märkvärdighet; man sjunker i ett slags mjältsjukt passif hängifvenhet åt de omgifvande tingen, och sjelfva kroppens helsa blir angripen genom det oafbrutna öfverströmmandet af retelser till de högsta själskrafternas sysselsättning. Ett sådant tillstånd räckte hos Thorvaldsen i flera år efter hans hitkomst, under hvilken tid han syntes fullkomligt overksam, tills äntligen hans inre hunnit utbildta en jemvigt mellan sig och omgifningens mäktiga inflytelser, mellan uppfattningen och återspegligen, eller så till sägandes mellan födoämnen och digestion; då började han sjelf att bilda oförgängliga organismer, och ådagalade med sin Jason, att han vore nu blefven myndig och fri. Vi andra främlingar, som stryka igenom verlden blott för att betrakta det Sköna, utan

förmåga och hopp att någonsin sjelfve kunna skapa det, öfverenstämma likväl alla mer eller mindre i samma erfarenhet. Men den må lykta sig huru som helst, det är dock alltid en vinst att hafva sett Raphael och en natur, som ger kött och blod åt ungdomsbegreppen om Homer och Nausicaa, om Scipio och Cicero, om Cleopatra och Armida.

Huru fantastisk visar sig ej här sjelfva hvardagligheten! och är det ej detta, som skalden, som konstnärn begär, då hans öde nekar honom att finna sig belåten med en oskyldig enformighets heliga trefnad? Allt är ju här en enda, gränslöst utbredd duk af omvexlande grupper och färgor: från präktiga herrar och fruntimmer ur alla land och verldsdelar, hvimlande hoptals om hvarandra till fots, till häst och i blänkande vagnar, ända ner till de tiggare som på söndagsmorgnarna kläda sig i frack och med kavajers-bugningar bjuda de förbigående snus, ifrån den helgonlikt vackra Påfven i sin skimrande symboliska skrud ända ner till den uslaste Capucin med sitt långa skägg och sin repomgjordade grofva yllemantel, ifrån Raphaels tapeter i Vaticanen ända till de trasiga lintygen som torkas på Forum emellan colonnerne af den dundrande Jupiters tempelspillror, ifrån de yppigt blomstrande Junonerna på Corso's och Pincio's promenader ända till de eumenidiska kärin-

garna på den smutsiga piazza Montanara, ifrån de oupphörliga festerna med processioner, fyrverkerier, musik, skott och glädjerop ända till de putsade liken, som i full gala klädda bäras på öppna bårar, liksom på paradsängar, till grafven. Och så behöfver man ej, för att lefva inom inbillningens rike, ensamt fördjupa sig i Vatican-palatsets omätliga labyrinth af elfvatusende rum och salar, bland hvilka sex och tjugu, (som i storhet och prakt sannolikt vida öfverträffa allt hvad Romas fordna beherrskare kunde framvisa i Cäsarernas borg och Nero sjelf i sitt domus aurea,) låta dig vandra, inemot tvåtusende steg långt, endast mellan syner ur förntidens gudaverld och ur Raphaels, på golf som äro belagda med de dyrbaraste antika mosaiker, under tempelhöga tak som utsträcka sig öfver pelare, väggar och trappgångar, hvilka från alla sidor möta ögat med glimmande beklädnigar af de utsöktaste marmor- och stenarter. På alla vandringar här ledsaga dig, i systerlig täflan, allvaret och sirensången af en natur, som hvilat på vulkanisk grund; hon vill framlocka det nordiska hjertat ur den djupa ensligheten af dess bröst, och sänka det i sitt sköte, yttrande, liksom bruden ifrån Korinthus, till det offer hon omfamnar:

„Wenn der Funke sprüht,
Wenn die Asche glüht,
Eilen wir den alten Göttern zu.“

Äntligen kommer qvällen, dunkel, men vällustigt blid; en flammande aftonrodnad gjuter sig öfver tempel, kullar, obelisker och vingårdar, Ave Maria förkunnas från tornen, la Madre d'Amore prisas i ömma sånger af hjertan, som njuta ett barnsligt lif och med barnslig sjelfsvåldighet räkna på en Moders förlåtelse; i aflägsnare trakter hör man guitarr-slag och hemliga hviskningar; framför den öppna dörren af en osteria skrålar en trasig improvisatör entoniga romanser för en talrik åhörarkrets och svänger högt i luften den larmande tambourinen. Väl inträder nu, i rummet der man bor, husets fryntliga värdinna med en af messing antikt formad oljelampa i handen, ställer den framför sin gäst och tillönskar honom med sirlig nigung sitt "felicissima notte": men sitter man ej då, såsom nu, vid skrifbordet för att språka med frånvarande vänner, så skyndar man vid denna stund helst ut i det fria, under de-stjerner som betraktats af Brutus och Tacitus, Virgilius och Cäsar, Hildebrand och Sixtus, Tasso och Michel Angelo. Den ofantliga platsen framför Petri-Kyrkan ligger i det bländande månskenet lik en insjö, omarmad af den ovala fyrdubbla colonnaden, med sina båda springbrunnar och sin korsbegrönta obelisk, som redan långt ifrån underrättar vandrarn, att Lejonet af Juda stam har se-

grat *); de sorlande vattenkonster, på hvilka Rom är så rikt, kasta från torg och trädgårdar om hvarandra i höga språng sina silfrade bågar; Coliseen, der månen skådar in genom sällsamma jätteskuggor liksom utför en grufvas himmelhöga väggar, talar tversöfver Forums ödsliga mullbärslund till Capitolium, som ännu af det gamla har namnet och grundmuren kvar; på sidan upphöjer Palatinerberget, mellan rankor och granater, de murgrönklädda hvalfven af Imperatorernes palats, och cypresserna på Monte Celio susa sakta, under det en vignerola trallar sin mest älskade kärleksvisa och en hund skäller i den stumma vingården som betäcker Livias badrum. Man påminnes om de ord, som nu, då Roma har genomlefvat en dubbel forntid, med större fog kunde skrivas än i Ciceros dagar: "Id quidem infinitum est in hac urbe; quâcumque enim ingredi-

*) Ecce. Crucem. Domini.

Fugite.

Partes. Adversae,

Vincit. Leo.

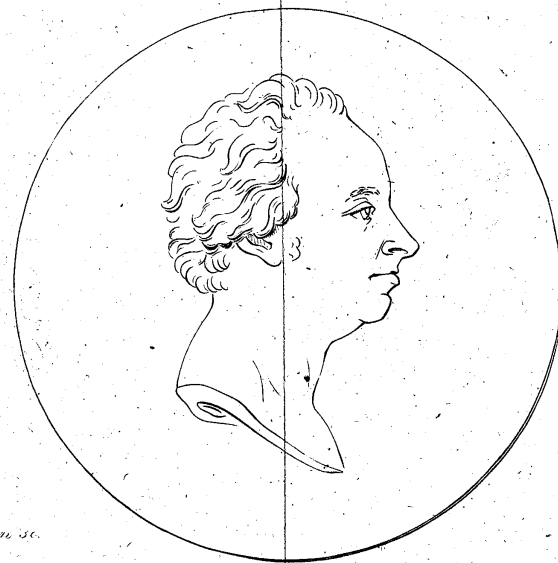
De. Tribu. Juda.

Så lyder inskriften på denna, den största af alla romerska obelisker; den plats, på hvilken han står, var fordom förföljaren Neros Circus, sköljd af otaliga martyrs blod; Caligula som flyttade stenen från Ägypten, uppreste honom der, och Nero helgade honom åt Augustus och Tiberius, med en inskrift som ej ännu är utplånad.

mur, in aliquam historiam vestigium ponimus. Bröstat vidgar sig, man känner en fläkt från det lif, som är minnets och hvilans; själen blickar opp till sitt enda hem, och längtar från det tomma, föraktliga Nu till ett ädlare tidevarfs andar.

ATTERBOM.

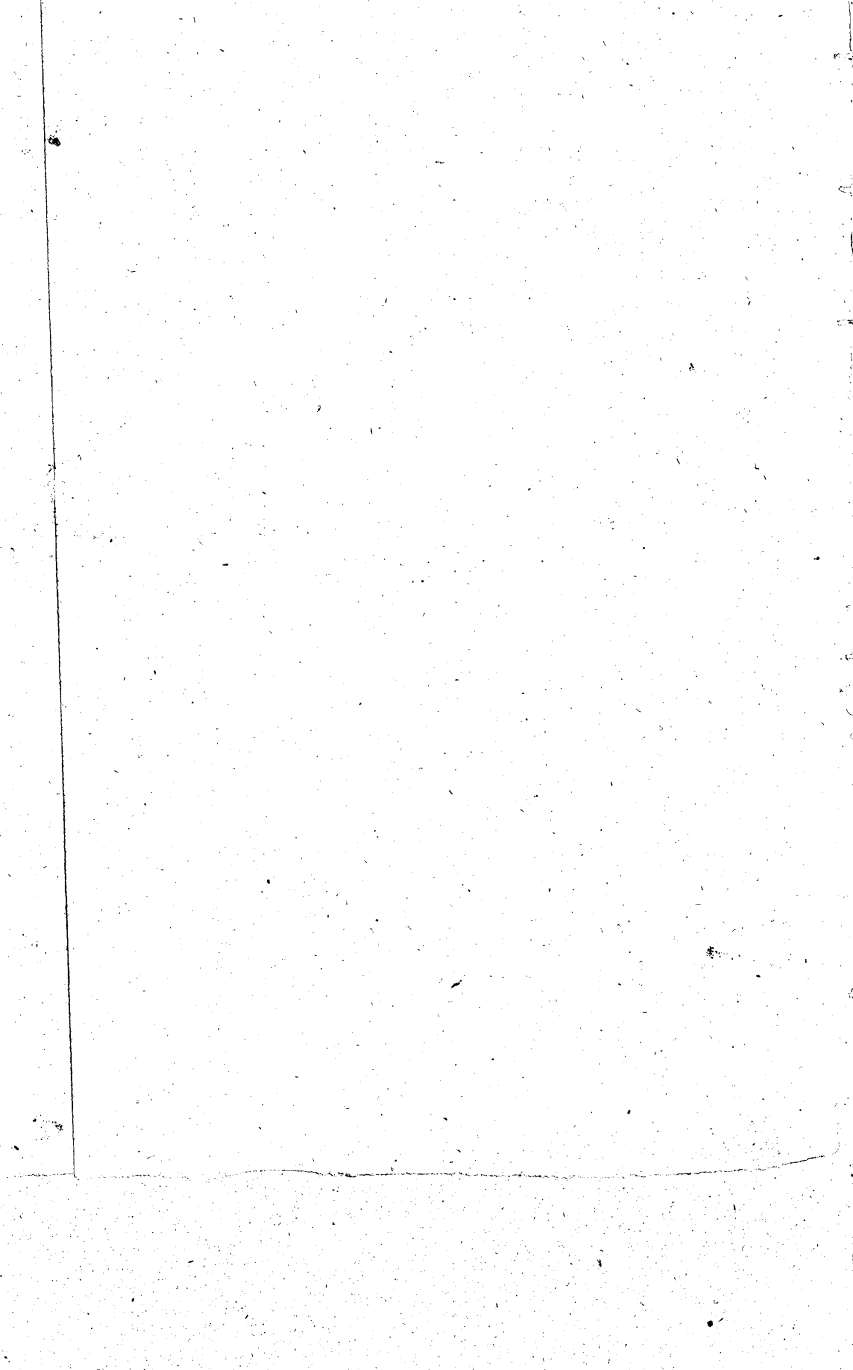

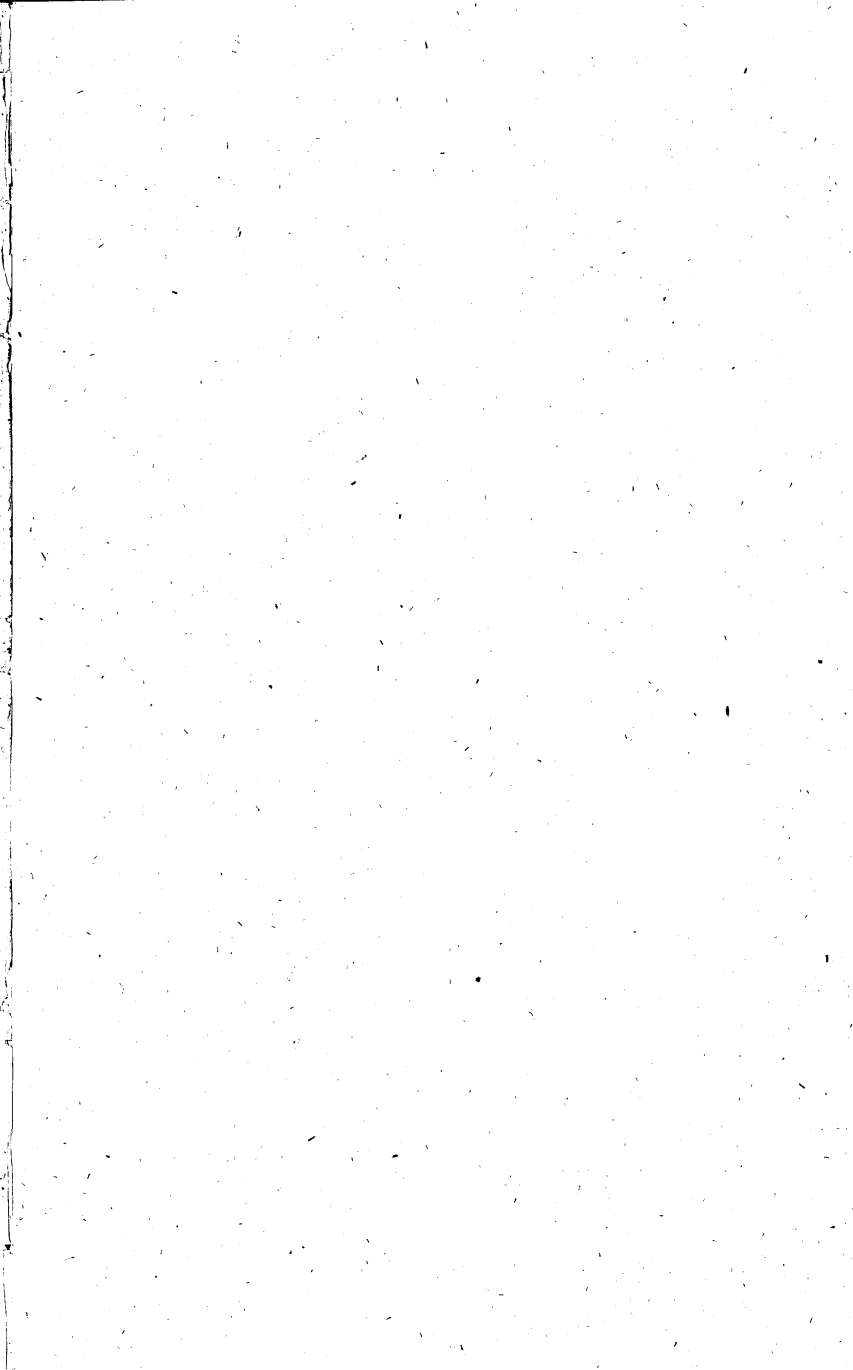

Lindgren sc.

SERGELL.

EHRENSWÄRD.

A.L.
Petersen
Su

